

Mellom to verdener

*En kvalitativ studie av seks enslige
mindreårige flyktninger ett år etter bosetting*

Elizavetta Pliassova

Masteroppgave i sosiologi
Ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

2. juli 2012

© Elizavetta Pliassova

2012

Mellom to verdener: En kvalitativ studie av seks enslige mindreårige flyktninger ett år etter
bosetting

Elizavetta Pliassova

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Dette er en kvalitativ studie av seks enslige mindreårige flyktninger ett år etter bosetting i en bestemt bydel i Oslo kommune. Enslige mindreårige flyktninger (EMF) er barn og unge som kommer til Norge for å søke asyl uten å ha følge av foreldre eller andre som utøver foreldreansvar for dem, og som oppgir å være under 18 år.

Studien tar sikte på å fange opp hva som kjennetegner seks enslige mindreåriges livssituasjon når det gjelder to viktige overganger de kan sies å være i på samme tid, nemlig overgangen fra ungdomstilværelsen til voksenlivet og overgangen inn i et nytt land. Det overordnede forskningsspørsmålet er *hva kjennetegner seks enslige mindreåriges livssituasjon?* Underproblemstillingene er: *hvordan opplever de aldersovergangen fra barnetilværelsen til voksenlivet? hvordan opplever de overgangen inn i et nytt land?*

Selv om ungdommene har fått oppholdstillatelse, leilighet og skoleplass i Norge, må de fortsatt håndtere overgangen fra ungdomslivet til det voksne liv i fremmede omgivelser, uten familienære relasjoner rundt seg og med belastende erfaringer i bagasjen, samtidig som de må forsøke å bli en del av et nytt samfunn. Hvordan ser de på seg selv når det gjelder modenhet og selvstendighet? Hva betyr det for dem å bli voksen? Hvordan opplevde de sin egen migrasjon og hvilke egenskaper er mest fremtredende når de snakker om sin migrasjonshistorie? Forsøker de å tilpasse seg det norske samfunnet, og på hvilken måte gjør de det i så fall? Min studie er et forsøk på å lære fra de unges livserfaringer for å belyse hvordan de forstår sin egen livssituasjon, hvordan de tilpasser seg og utvikler seg under slike forhold mens de vokser i alder.

Det teoretiske rammeverket er hovedsakelig bygd rundt temaer knyttet til aldersovergang (*youth transitions*) og overgangen inn i et nytt land. Begrepet aldersovergang er hentet fra blant annet Chisholm og Hurrelman (1995) som vektlegger sammenhengen mellom voksen status og *medborgerskap*. Det å bli voksen blir i denne sammenheng en integrasjonsprosess som enhver ungdom må gjennom, men som visse barn må gjennom parallelt med andre integreringsprosesser (Frønes 2003: 47). Teorier som har blitt benyttet når det gjelder overgangen inn i et nytt land, er hentet fra migrasjonsfeltet. Det blir blant annet vist til Back og Sinhas (2012) forståelse av individers migrasjonserfaring og sammenhengen den har med immigranternes nåtid og fremtid og Katrine Fangens (2007) studie av unge somalieres tilpasningsmåter og identitet i Norge. Begrepene *tilhørighet* og *sosial identitet* er også viktige i denne sammenheng. For begge overgangene tar jeg i bruk begrepet *liminalitet*,

hentet fra Arnold van Gennep [1909] og senere Victor Turner [1969] for å vise hvordan ungdommene befinner seg i en grensesituasjon som står utenfor eller helt på siden av den vanlige tilværelsen (Turner 1999). Til slutt blir noen sentrale forskningsbidrag om enslige mindreårige flyktninger presentert.

Basert på deltakende observasjon, semistrukturelle intervjuer og tidslinjetegninger har jeg forsøkt å beskrive de seks unges livssituasjon sett fra deres ståsted. Deltakende observasjon foregikk hovedsakelig hjemme hos informantene én gang i uken og varte i om lag tre måneder, mens intervjuene og tidslinjetegningene ble gjennomført til slutt.

Analysen består av to kapitler som er delt inn i temaene aldersovergang og overgang inn i et nytt land. Hovedpoenget i det første kapitlet er å vise at ungdommene både lengter etter handlingsautonomi og uavhengighet i sin livssituasjon samtidig som de higer etter hjelp for å kunne bli uavhengige vesener i fremtiden. Dette dilemmaet rokker ved ungdommenes subjektive forståelse av sin utvikling. Hovedpoenget i det andre kapitlet er at ungdommene per dags dato ikke jobber aktivt med å forme sitt medborgerskap i det norske samfunnet, men derimot med å få på plass grunnmuren bestående av språk, skoleferdigheter og kunnskap om samfunnet de lever i. Gjennom sosiale relasjoner skaper de likevel tilhørighet på sin måte mens de aktivt jobber med å ”komme seg videre”. Så selv om ungdommene er *liminale*, klarer de å skape tilhørighet i liminaliteten samtidig som de jobber aktivt med å komme seg ut av den.

Forord

Aller først vil jeg takke veileder Katrine Fangen for at du har vist interesse for denne oppgaven fra første stund og veiledet meg når jeg har vært på feil spor. Takk for at du har vært så tålmodig og for at du har lest flere kaotiske utkast uten å miste troen.

Så vil jeg takke mine informanter som har åpnet opp dørene inn i sine liv og latt meg bli kjent med deres livshistorier, hverdagsliv og framtidsplaner. Det var en utrolig flott opplevelse å bli kjent med dere!

Jeg vil også takke Karin Harsløf Hjelde og Ada Engebrigtsen som tok seg tid til å snakke med meg om prosjektet før det begynte å ta form. Takket være dere ble jeg mer trygg på hva jeg ville skrive om og mer sikker på at prosjektet var gjennomførbart.

Tusen takk til alle venner og familiemedlemmer for at dere hjalp meg gjennom en kaotisk og vill fase i livet, og takk for at dere orket å snakke med meg om oppgaven i mange forskjellige sammenhenger. Jeg vil særlig takke min storesøster Katja for at du tok deg bryet med å lese gjennom oppgaven min og ga tilbakemelding, selv om du var på ferie mens du leste. Det betyr utrolig mye for meg! Tusen takk til Swami Ganeshananda for at du leste gjennom oppgaven min og gav meg en følelse av at det jeg holdt på med var viktig. Og takk for alt annet du har gjort for meg dette året! Tusen takk til Victor Shammass for at du leste gjennom oppgaven i siste liten, selv om du hadde mye annet å holde på med!

Takk til mamma, pappa, Sjenja og Kalle for at dere har vært støttende gjennom prosessen. Tusen takk til Kine, Linda, Morten, Kristian, Truls og alle andre i klassen for mange hyggelige stunder på lesesalen, på spiserommet og over en kopp kaffe!

En spesielt stor takk til Vida som har støttet meg gjennom hele fasen fra start til slutt og som har vært en utrolig god venn gjennom alt dette.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min kjæreste Skender som har stått ved min side og støttet meg gjennom alt. Uten deg ville jeg aldri ha gjennomført dette med sinnet i behold.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Hvem er de enslige mindreårige flyktingene?	1
1.2	Prosjektets innhold og forskningsspørsmål	3
1.3	Avgrensning og avklaring	4
1.4	Oppgavens oppbygning	5
2	Teoretisk rammeverk.....	6
2.1	Aldersovergang og ungdomsforskning.....	7
2.2	Overgang inn i et nytt land	10
2.3	Liminalitet	11
2.4	Forskning på enslige mindreårige flyktinger	13
3	Data og metode.....	17
3.1	Å studere enslige mindreårige flyktinger	17
3.2	En kvalitativ studie	19
3.3	Forberedelser før datainnsamlingen	21
3.3.1	Forkunnskaper	21
3.3.2	Rekruttering av informanter	22
3.3.3	Forberedelse til deltakende observasjon og intervjuguiden	23
3.4	Kort presentasjon av hver informant	24
3.5	Utførelsen av feltarbeidet	26
3.5.1	Gjennomføring av deltakende observasjon	26
3.5.2	Gjennomføring av intervju	29
3.5.3	Miljøarbeideren og portvakten Gregor	31
3.6	Validitet	32
3.7	Analysen	33
4	Aldersovergang	34
4.1	Kunnskap som en vei inn i voksenlivet	34
4.1.1	Moden, men ikke voksen.....	35
4.1.2	Språkkunnskap.....	37
4.1.3	Skoleferdigheter.....	38
4.1.4	Kunnskap om det norske samfunnet.....	39
4.1.5	Kunnskap som forutsetning for inkludering og deltakelse.....	40

4.2	Å hjelpe andre er å være ”voksen”. Å bli hjulpet er å være ”barn”.....	42
4.2.1	Å hjelpe andre for å bli en ”fullkommen” mann	42
4.3	Ambivalens mot barnevernet.....	44
4.4	På søken etter handlingsautonomi	47
4.4.1	Behov for avkobling i hverdagen	48
4.4.2	Tillit basert på egne premisser og søken etter relevant kunnskap	49
4.4.3	Dialog hvor de er relevante aktører	51
4.4.4	Motstand som konsekvens.....	53
4.5	”Jeg er ikke helt voksen og heller ikke barn. Jeg er midt imellom”	54
5	Overgang inn i et nytt land.....	57
5.1	Hjemland, flukten og første tiden i eksil	57
5.1.1	Brudd i hjemland og under flukten.....	58
5.1.2	Et liv på vent – beskrivelser fra mottakstilværelsen.....	59
5.1.3	Tilfeldighet ved bosettingen og forvirring i nye omgivelser.....	61
5.1.4	Håpet om en bedre framtid	63
5.1.5	Stadig positivt syn på framtiden	64
5.2	Tilhørighet gjennom sosiale relasjoner.....	66
5.2.1	Utvide sitt sosiale nettverk for å føle seg hjemme.....	67
5.2.2	Utvide sitt sosiale nettverk for å tilpasse seg det norske	71
5.2.3	Utvide sitt sosiale nettverk for å oppnå trygghet i det kjente	74
5.2.4	Jeg vil ikke bare bli venn med norske, jeg vil bli venn med alle!	75
5.3	Tilhørighet i en liminal livssituasjon	78
6	Konklusjon	80
6.1	På hvilken måte er de liminale?.....	80
6.2	Er det mulig å skape tilhørighet i en liminal livssituasjon?.....	82
6.3	Veien videre.....	84
	Litteraturliste	86
	Vedlegg 1: Livslinje 1.....	91
	Vedlegg 2: Livslinje 2.....	92
	Vedlegg 3: Informasjonsskriv (under 18 år)	93
	Vedlegg 4: Informasjonsskriv (over 18 år)	95
	Vedlegg 5: Informasjonsskriv på persisk (under 18 år).	97
	Vedlegg 6: Informasjonsskriv på persisk (over 18 år).	98

Vedlegg 7: intervjuguide	100
Vedlegg 7: Målsetting for arbeid med enslige mindreårige flyktninger (fra bydelen)	103

1 Innledning

Den foreliggende oppgaven er basert på en kvalitativ studie av unge afghanske flyktninger bosatt i Norge, uten foreldre eller andre foresatte. Denne gruppen har i flere tiår ankommet Norge, men siden 2008 har det vært en sterk økning i ankomsten (www.udi.no). I 2011 var det 858 enslige mindreårige flyktninger som ankom Norge hvorav 426 av dem var fra Afghanistan. Enslige mindreårige flyktninger fra Afghanistan utgjør altså den største gruppen, med klar overvekt av gutter.

Enslige mindreårige flyktninger har de senere år vært en mye omtalt gruppe i den norske offentligheten. Især har asylprosessen og mottakstilværelsen blitt omtalt. Denne oppmerksomheten kan handle om at disse unge flyktningene kommer fra krigsområder, og at de har flyktet til Norge uten sine foreldre. En såpass sårbar gruppe etterlater sympati, fortvilelse og medfølelse hos mange og kanskje er det denne sårbarheten som skaper så mye debatt rundt hvordan den norske staten håndterer denne gruppen. Det har særlig vært fokus på den lange ventetiden mange har i statlige mottak, i påvente av å bli bosatt i en kommune (Eide 2000: 14). Men hva består livene til de som får oppholdstillatelse og blir bosatt i bestemte kommuner i Norge av? Hva fokuserer de på i hverdagen? Hvilke utfordringer møter de på? Hvilke forventninger har de til fremtiden?

Den sterke økningen av enslige mindreårige flyktninger har gjort at norske myndigheter har etterspurt oppdatert kunnskap om denne gruppens livssituasjon etter utplassering (Eide og Brock 2010: 1). Således har flere oppdragsforskere (se f. eks Oppedal 2008; Eide og Brock 2010; Øyen 2010) sett nærmere på livssituasjon til de unge etter bosetting og presentert sine funn i ulike rapporter. Men når det gjelder samfunnsvitenskapelig forskning, så finnes det lite arbeid gjort på denne gruppens livssituasjon, særlig relativt kort tid etter bosetting¹. Studiens overordnede mål ligger i å bidra med å synliggjøre enslige mindreåriges livssituasjon kort tid etter bosetting, sett fra et sosiologisk perspektiv.

1.1 Hvem er de enslige mindreårige flyktningene?

Enslige mindreårige flyktninger (EMF) er barn og unge som kommer til Norge for å søke asyl uten å ha følge av foreldre eller andre som utøver foreldreansvar for dem, og som oppgir å være under 18 år (www.udi.no). De blir ofte omtalt som en *spesielt sårbar gruppe* som har

¹ Selv om det finnes unntak, se f.eks Hjeldes (2004) antropologiske studie "Diversity, Liminality and Silence – integrating Young Unaccompanied Refugees in Oslo."

andre behov og andre rettigheter enn voksne asylsøkere. I tillegg til å være flyktninger må enslige mindreårige flyktninger håndtere en helt ny livssituasjon i et fremmed land uten å være myndige og uten direkte hjelp og tilstedeværelse fra sine foreldre og foresatte.

Utlendingsdirektoratet (heretter UDI) har omsorgsansvaret for de mellom 15 og 18 år, mens barnevernet har ansvaret for de under 15 år (www.udi.no). De over 15 år bor i egne mottak eller på egne avdelinger tilpasset deres alder og behov mens de under 15 år bor på egne omsorgssentre som drives av barnevernet. Hvis enslige mindreårige får oppholdstillatelse i Norge, blir de bosatt i en kommune. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har ansvar for å bosette enslige mindreårige over 15 år, mens Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet bosetter de som er yngre enn 15 år. Når de unge blir bosatt i kommuner, får de integreringshjelp av kommuneansatte miljøarbeidere som tilbringer mye tid med dem på fritiden og har i oppgave å ta hånd om dem og hjelpe dem ut i hverdagen. I tillegg får de utnevnt en verge som har i ansvar å påse at de unges rettigheter blir overholdt fram til de blir myndige.

Enslige mindreårige flyktninger under 16 år har rett på grunnskoleopplæring fra det tidspunktet det er sannsynlig at barnet oppholder seg i Norge i over tre måneder, mens de mellom 16-18 år har rett på videregående opplæring dersom de har lovlig opphold i landet og har fullført grunnskole i utlandet i minst 9 år eller har kunnskap og ferdigheter på nivå med norsk grunnskole (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2011: 40-42). Dersom ungdommene mellom 16-18 år ikke har rett til videregående opplæring, vil de likevel kunne ha rett til grunnskoleopplæring for voksne dersom de får oppholdstillatelse. Målet med voksenopplæringen er at ungdommene skal kunne få vitnemål på grunnskolenivå for å kunne starte på videregående skole.

Enslige mindreårige flyktninger befinner seg i samme livssituasjon fordi de mangler foreldres omsorg og veiledning i et fremmed land med fremmed språk, kultur og tradisjoner. Dessuten kommer de fleste fra samfunn med væpnede konflikter og organisert vold, noe som ofte innebærer at de i varierende grad har opplevd traumatiske ting som tap av familiemedlemmer eller venner, sorg, forfølgelse og nød. Det er likevel ikke slik at disse kategoriene alene fanger opp de enkelte barnas bakgrunn og livssituasjon. Enslige mindreårige flyktninger er en *heterogen* gruppe, og det er store forskjeller mellom hver enkeltes livshistorie (Eide og Brock 2010: 15). De mindreårige kommer fra ulike land og folkegrupper, har ulike tros- og livssyn og ulike tradisjoner. De har ulik sosial og økonomisk bakgrunn og besitter ulike kvalifikasjoner når det gjelder skole og livserfaring (Barne-,

likestillings- og inkluderingsdepartementet 2011: 16-17). Selv om enslige mindreårige flyktninger befinner seg i samme livssituasjon i Norge, er de altså forskjellige langs andre dimensjoner.

1.2 Prosjektets innhold og forskningsspørsmål

Håndteringen av enslige mindreårige flyktninger gir den norske staten og det norske samfunnet en utfordring, hvor utfallet av håndteringen stadig preger samfunnets, og ikke minst de unges, fremtid. Det er derfor i mine øyne samfunnsmessig fruktbart og relevant å forske på denne aktuelle gruppen og de utfordringene som ungdommene opplever i møte med det norske samfunnet. Mitt fokus kommer til å ligge på 6 enslige mindreårige flyktninggutter fra Afghanistan på 18 og 19 år som fikk oppholdstillatelse høsten 2010, som har blitt flyttet ut til kommunene og er i gang med norskopplæringen.

Temaet jeg ønsker å belyse gjennom mitt prosjekt omhandler ungdommenes livssituasjon i overgangen fra ungdomsfasen til voksenalderen og overgangen inn i et nytt land. Målet er å forsøke å forstå hva de seks ungdommene selv mener de må hankses med i hverdagen for å oppnå en tryggere og mer stabil livssituasjon i fremtiden. Ved å høre på de unges beretninger om deres nåværende livssituasjon, og ved å sammenligne disse fortellingene med tidligere forskning samt underbygge med samfunnsvitenskapelige teorier, kan prosjektet bidra med å tegne et bilde av en gruppes livssituasjon midt i to viktige overganger.

Prosjektets overordnede forskningsspørsmål vil derfor være: *"hva kjennetegner de seks enslige mindreåriges livssituasjon?"* Underproblemstillingene vil være: *"hvordan opplever informantene aldersovergangen fra barnetilværelsen til voksenlivet?"* *"hvordan opplever de overgangen inn i et nytt land?"*

Det å finne fram til relevante forskningsspørsmål knyttet til enslige mindreårige flyktninger etter bosetting innebærer en vurdering av hva som er forskningsmessig fruktbart og relevant, metodisk overkommelig og etisk gjennomførbart. Det innebærer også en åpenhet under feltarbeidet slik at det som kommer til syne blir fanget opp. Det overordnede forskningsspørsmålet har derfor bevisst vært åpent. Da studiens hensikt var å gjøre seg kjent med og lære av et fåtall enslige mindreåriges erfaringer, falt det seg naturlig å konstruere et åpent forskningsspørsmål som kunne innebefatte det informantene fortalte meg under feltarbeidet. Underproblemstillingens konstruksjon er hovedsakelig basert på det som kom til

syne under datainnsamlingen og til dels basert på egne antakelser og tidligere forskning på feltet.

1.3 Avgrensning og avklaring

Det har allerede blitt vist til en avgrensning av fokus i oppgaven i forhold til enslige mindreåriges *individuelle* livssituasjon *etter* bosetting. I tillegg er det viktig å merke seg at studien ikke vil ta for seg det kontroversielle temaet om alderstesting av enslige mindreårige flyktninger til tross for at oppgavens fokus i stor grad baserer seg på alder. Alderstesting er et godt eksempel på hvordan politiske avgjørelser legger føringer i det praktiske arbeidet med gruppa (Eide og Brock 2010), og er således et spennende tema for videre forskning. Men i denne oppgaven har det ikke vært etisk forsvarlig å søke å avdekke informantenes erfaring med alderstesting da fokuset i datainnsamlingen kun har vært å komme til bunns i det informantene selv ønsker å snakke om².

Videre vil jeg ikke gå særlig inn på de enslige mindreåriges hjemland, annet enn å påpeke at deres utsagn kan forstås gjennom tidligere erfaring fra Afghanistan. Årsaken til dette er at jeg ikke fokuserte på informantenes opplevelser fra Afghanistan, mest fordi det virket som om de selv ikke ønsket å snakke om dette³. Det som kommer fram i oppgaven vedrørende informantenes hjemland, er derfor mer knyttet til informantenes migrasjonserfaringer fra det øyeblikket de bestemte seg for å flykte, og er kun basert på det de unge tok opp på eget initiativ. Jeg kommer heller ikke til å diskutere informantenes psykiske helse i Norge eller traumene som kan ha oppstått som resultat av krigen i Afghanistan, flukten og så videre da jeg som sosiologistudent ikke har kompetanse for å studere traumer⁴.

Det er også viktig å påpeke at kategoriene ”aldersovergang” og ”overgang inn i et nytt samfunn” i virkeligheten er prosesser som foregår parallelt for enslige mindreårige flyktninger og kan dermed ikke anses for å være adskilte enheter. Men i denne oppgaven vil det bli foretatt et skille av disse overgangene av analytiske hensyn.

Til slutt er det også viktig å merke seg at informantene blir omtalt som ”mindreårige” flyktninger gjennom oppgaven, til tross for at de var myndige da datainnsamlingen tok sted. Dette gjøres rett og slett for å ha et bestemt navn på gruppen.

² se for eksempel www.udi.no for mer informasjon om alderstesting

³ se for eksempel Harpviken (2010) for mer informasjon om Afghanistan

⁴ se for eksempel Oppedal, Jensen og Seglem (2008) for mer informasjon om enslige mindreåriges psykiske helse i Norge.

1.4 Oppgavens oppbygning

I denne innledningen har målet vært å forklare studiens relevans, hvem enslige mindreårige flyktninger er, prosjektets innhold og forskningsspørsmål samt avgrensninger som har blitt foretatt underveis. I neste kapittel blir det teoretiske rammeverket oppgaven er utviklet fra, og som analysen er basert på, presentert. Videre i kapittel tre vil fokuset ligge på datainnsamlingen og de metodiske beslutningene som har blitt tatt underveis. I kapittel fire og fem blir analysen presentert. I kapittel fire vil fokuset ligge på enslige mindreåriges livssituasjon når det gjelder aldersovergangen de befinner seg i, mens i kapittel fem vil fokuset ligge på hvordan overgangen inn i et nytt land oppleves for informantene. I begge kapitlene vil relevante teoretiske bidrag bli brukt til å diskutere empiriske funn. I siste del blir sentrale funn diskutert opp mot relevant teori og forskning på feltet. Her vil begge overgangene bli diskutert i ett, da de til syvende og sist ikke kan skilles fra hverandre i virkeligheten. Til slutt kommer det en kort oppsummering og konklusjon av oppgaven samt forslag til veien videre i studier av enslige mindreårige flyktninger i Norge.

2 Teoretisk rammeverk

I det følgende kapittelet blir det gjort rede for hvilke teoretiske bidrag oppgaven er utviklet ut fra, og som den følgende analysen er basert på. Målet med oppgaven er som nevnt å få taket på hva som kjennetegner seks enslige mindreårige flyktningers livssituasjon ett år etter bosetting i en bestemt bydel i Oslo. Det vil i den sammenheng være fokus på to overganger som enslige mindreårige går gjennom på dette tidspunktet, nemlig overgangen mellom barnetilværelsen og voksenlivet, og overgangen inn i et nytt land.

Det første som vil bli presentert, er sentrale teoretiske bidrag og sentral forskning innenfor temaet om aldersovergang eller *youth transitions* på engelsk. Det blir vist hvor jeg plasserer meg i denne forskningen og hvilke sentrale begreper jeg benytter meg av. Relevante begreper i denne sammenheng er *medborgerskap*, *handlingsautonomi*, *motstand*, *risiko* og *kunnskap*. Gjennom disse begrepene vil jeg forsøke å vise hva aldersovergangen til de seks enslige mindreårige flyktningene er preget av.

Deretter skal jeg presentere hvilke teoretiske bidrag på migrasjonsfeltet jeg har valgt å benytte meg av. Først vil jeg vise til Back og Sinhas (2012) forståelse av individers migrasjonserfaring og sammenhengen den har med immigranternes nåtid og fremtid. Påfulgt av dette presenterer jeg Katrine Fangens (2007) studie av unge somalieres tilpasningsmåter og identitet i Norge. Sluttvis skal jeg kort definere begrepet *tilhørighet* og *sosial identitet* og knytte begrepene an til min studie.

Mine funn baserer seg på at informantene befinner seg i en *liminal* livssituasjon når det gjelder de to overgangene. Følgelig vil jeg avslutningsvis diskutere begrepet *liminalitet* til Arnold van Gennep og dets videreutvikling av Victor Turner og knytte det til relevant forskning på flyktninger, immigranter og enslige mindreårige flyktninger.

Til slutt blir noen sentrale forskningsbidrag om enslige mindreårige flyktninger presentert. Det vil bli lagt hovedvekt på nasjonal forskning fordi det trolig vil være lettere å plassere egen analyse i forhold til eksisterende forskning og undersøke hvorvidt funnene skiller seg ut fra disse når håndteringen av denne gruppen er mest mulig lik. Jeg vil i hovedsak redegjøre for forskning knyttet til enslige mindreåriges livssituasjon *etter* bosetting da dette er mitt tema, selv om jeg også vil nevne forskning rundt mottakstilværelsen, hjemland og flukt da disse temaene blir tatt opp i analysen.

2.1 Aldersovergang og ungdomsforskning

Mine informanter kom til Norge som mindreårige og fylte 18 og 19 år da feltarbeidet og intervjuene tok sted. De befinner seg i en overgang hvor de beveger seg ut av barnetilværelsen og inn i voksentilværelsen, men per dags dato er de et sted i mellom de to tilværelsene. De kan sies å være ”simply children – out of place” (Douglas 1997: 50-51) som verken passer inn i en gruppe med barn eller en gruppe med voksne. For å forstå og forklare prosessen av vekst og aldring i denne utviklingsfasen i livet har begreper som *aldersovergang* (age transition) og *ungdomsovergang* (youth transition) ofte blitt brukt i faglitteraturen. Disse begrepene karakteriserer en *prosess* hvor man som ungdom utvikler seg biologisk, psykologisk og sosialt fra å være en jente til å bli en kvinne eller fra å være gutt til å bli en mann. I min studie vil jeg ta i bruk disse begrepene for å vise hvordan mine informanter befinner seg i kontinuumet mellom barnetilværelsen og voksenlivet og dermed besvare problemstillingen: ”*hvordan opplever informantene aldersovergangen fra barnetilværelsen til voksenlivet?*”

I den vestlige verden har unge menneskers erfaring av aldersovergang beveget seg vekk fra de tradisjonelle normative erfaringene, og mønstrene i overgangen er i ferd med å bli mer og mer pluralistiske (Chisholm og Hurrelman 1995: 31). Endringen innebærer altså at det blir vanskeligere å si noe konkret om hva det vil si å være ungdom og hva det vil si å være voksen. Ungdommer *gjør* denne overgangen individuelt, og dermed er de også utsatt for en potensiell risiko i denne fasen. Noen velger å fokusere på skole og studier for å få gode muligheter på jobbmarkedet i framtiden. Andre velger å bli autoritære i et bestemt miljø og forbinder kanskje voksenlivet med å dra på fester, drikke alkohol og prøve ut forskjellige narkotiske stoffer. Veien inn i voksenlivet kjennetegnes altså på mange måter av *friheten til å velge* hvilken retning man ønsker å søke seg mot (Frønes 2010b: 23). Dessuten er det ikke lenger like fastsatt når barnelivet slutter og når voksenlivet starter. Voksen er ikke lenger noe man *blir* i kraft av sin biologiske alder, men kan oppnås på ulike måter og på ulike områder. Således vil aktiv deltakelse på ulike arenaer som i skolen, i arbeidslivet, på ulike fritidsaktiviteter, på ulike kulturelle og politiske arenaer og i familien være avgjørende for ungdommer på vei inn i voksenlivet (Chisholm og Hurrelman 1995: 31).

Ivar Frønes (2010b: 24) hevder at risikoen i denne fasen er sterkt knyttet til den vestlige verdens fokus på utdanning og kompetanse. I dagens postindustrielle ”kunnskapssamfunn” er barn og unges utdanning og kompetanse det sentrale elementet for den enkeltes integrasjon i yrkeslivet og dermed også for den enkeltes inkludering i et

samfunn. Aktiv deltakelse i samfunnslivet forstår vi som integrering, mens det å falle utenfor i betydningen av å ikke mestre livet, definerer Frønes (2003: 47) som ekskludering og marginalisering. Ungdomstiden fra tenårene til 25-årsalderen er begrepsgjort som kommende voksne (*emerging adults*) hvor man finner seg selv i forhold til yrke, vennskap, kjærlighet og den allmenne retningen i livet (Frønes 2010: 37). Men hvordan man *gjør* denne overgangen varierer fra person til person, og innebærer derfor også grad av potensiell risiko dersom man ikke mestrer overgangen. For barn eller ungdommer med vanskelige oppvekstforhold og språkproblemer, blir ikke denne prosessen forstått som uproblematisk (Frønes 2003: 142). Svak utvikling av skoleforberedende kunnskap, språkhåndtering og kunnskap om samfunnet kan øke muligheten for ekskludering og marginalisering. De som mestrer kunnskapssamfunnets kjerneverdier vil altså inneha muligheter i framtiden, mens for dem med lite relevante ressurser, innebærer kunnskapssamfunnet økt risiko for sosial eksklusjon (Frønes 2010: 37). Ungdommer i den vestlige verden er nødt til å tenke langsiktig og besitte en slags indre ”selvkontroll” (Frønes 2010: 35, 37) for å forhindre at overgangen fra ungdomstiden til voksenlivet blir en risikofylt fase.

I ungdomssosiologien blir voksen status ofte likestilt med individers *medborgerskap* og linket til faktorer som å flytte hjemmefra, entre arbeidslivet, etablere en familie og ta del i de legale obligasjonene og rettighetene i et samfunn (Fangen 2007: 415). Aktiv deltakelse i et samfunn omtales ofte som medborgerskap, eller *citizenship* på engelsk, og omfatter en sosial dimensjon, som det å føle tilhørighet og identitet i et samfunn og det å delta aktivt i samfunnslivet (Fangen 2008: 147). Gjennom aktiv deltakelse vokser barn og unge opp til å bli gjenkjent som uavhengige samfunnsborgere med ulik tilgang på økonomiske, sosiale og kulturelle goder (Jones og Wallace 1992 i Hall m. fl. 1999) og aldersovergangen innebærer derfor også en *integreringsdimensjon* (Frønes 2010 og 2010b). I min studie vil det være relevant å bruke medborgerskapsbegrepet for å forstå ”sluttproduktet” av aldersovergangen, da aktiv deltakelse i samfunnslivet er et sentralt element for informantenes opplevelse av seg selv som voksne i Norge.

Thomson og kollegaer (2004) vektlegger aktiv deltakelse i samfunnet og uavhengighet som viktige aspekter i aktørers prosess mot voksenlivet. De hevder i likhet med Chisholm og Hurrelman (1995) at voksenlivet er i endring og at aldersovergangen kjennetegnes ved at den er fragmentert. I sin biografiske studie i Storbritannia, utforsket de hvordan unge mennesker snakker om voksenlivet og hvordan denne forståelsen kan linkes opp til dagens oppfattelse av medborgerskapet. De fant ut at deres informanter hadde to konkurrerende forståelser som de

trakk på når de snakket om voksenlivet, og disse idealtypene kaller Thomson og kollegaer for den *relasjonelle* og den *individuelle* forståelsen av voksenlivet. Den relasjonelle forståelsen handler om å ta vare på andre, være ansvarsfull og ikke lenger kun leve for seg selv mens den individuelle forståelsen baserer seg på å oppføre seg på en moden måte individuelt, omhandler mer den indre opplevelsen av å være voksen og er koblet til en ide om voksenlivet som et kontinuerlig selvutviklende prosjekt. Ungdommene i deres studie beveget seg fritt mellom de to ulike forståelsene i samtale om voksenlivet. I sin studie konkluderer de med at medborgerskapet ikke oppnås en gang i framtiden, men at individer befinner seg i en prosess hvor medborgerskapet konstrueres i nåtiden (Thomson m. fl. 2004: 236).

Hall og hans kollegaer (1999) finner også ut at ungdommene i deres studie befinner seg i en overgangsprosess på vei til å bli voksne medborgere i et samfunn. Deres hovedantakelse, basert på et samtidsdiagnostisk perspektiv, er at identitet og medborgerskap i dagens moderne samfunn er flytende og i konstant endring, og at ungdommer befinner seg i en risikabel og sårbar situasjon hvor de jobber mest aktivt med å forme sin egen identitet i overgangen til medborgerskapet. De viser spesielt til hvordan ungdommers behov for personlig rom og et sted å være (*need for space and a sense of place*) henger sammen med ungdommers identitetskonstruksjon og følelse av medborgerskap (Hall m. fl. 1999: 502). Dette "rommet" kan for eksempel være en del av en skolegård hvor de kan være for seg selv uten læreres tilstedeværelse eller et fristed som en ungdomskafé, fritidsklubb og lignende.

Aldersovergangen innebærer en indre opplevelse av uavhengighet (Thomson m. fl. 2004) og handler dermed også om *handlingsautonomi*. Lanas og Corbett (2011) hevder at ungdommer i overgangsfasen til voksenlivet jobber aktivt for å oppleve seg selv som handlende individer i et samfunn. Dette medfører at de, i møte med autoriteter, forsøker å forhandle fram sin handlingsautonomi og reagerer med motstand når autonomien ikke blir ivarettatt. Utfordrende atferd ses ofte på som uproduktiv, forstyrrende for andre og til hinder for individuell læring (Lanas og Corbett 2011: 417). Men istedenfor å se på hvordan man skal håndtere, kontrollere og forhindre denne typen atferd, må man som forskere se hva motstanden kan være et trykk for og hva ungdommer prøver å forhandle fram med den motstanden de viser, mener Lanas og Corbett (2011: 419-420). Basert på en studie i Finland og Canada fant de ut at skoleelever utfordrer autoriteter av en grunn: de ettersøker eller streber etter å føle seg som relevante aktører i skolen. Ved å rette søkelyset vekk fra hva elever motstår til hva de *ettersøker*, finner de ut at elever lengter etter handlingsautonomi i skolehverdagen. Avslutningsvis oppfordrer de leseren til å se på ungdommers motstand som

en reaksjon på manglende dialog, noe som må tas alvorlig. I en skolesammenheng kan denne motstanden være et tegn på et alvorlig dysfunksjonelt skolemiljø som best kan bli håndtert ved hjelp av en dialogisk tilnærming til pedagogikk og skolepensum. I min studie vil jeg ta i bruk Lanas og Corbetts studie for å forsøke å forklare ambivalensen mine informanter viser til relevante autoriteter.

2.2 Overgang inn i et nytt land

Selv om mine informanter har fått beskyttelse av norske myndigheter, har blitt bosatt i en bestemt bydel i Oslo og får integreringshjelp av bydelen, må de fortsatt tilpasse seg et nytt samfunn uten familienære relasjoner rundt seg og med tunge livserfaringer i sin fortid. De enslige mindreårige flyktningene befinner seg i en overgang hvor de må lære seg et nytt språk, forstå kulturelle koder og tilpasse seg et nytt dagligliv (Andersson 2001). For å forsøke å forstå hvordan denne overgangen opplevdes av informantene, vil jeg starte mitt andre analysekapittel med å presentere informantenes livssituasjon i hjemlandet, flukten og første tiden i Norge og forsøke å koble denne migrasjonserfaringen med deres forståelse av nåtiden og forventninger om fremtiden.

Back og Sinha (2012) hevder at individers migrasjonserfaring på mange måter danner et grunnlag for hvordan immigranter ser på sin egen livssituasjon og sin egen fremtid. Dersom en immigrant streber lenge med å entre et land både fysisk og legalt, kan denne negative migrasjonserfaringen gi immigranten et anstrengt og problematisk forhold til sin egen livssituasjon. Hvis migrasjonsstatusen forblir uklar over lang tid, setter også statusen en demper på immigrantens forhold til sin egen framtid. I sluttboka av prosjektet EUMARGINS, som Back og Sinha (2012) var en del av, blir det presentert migrasjonshistorier til unge innvandrere og deres etterkommere i ulike land. Prosjektets hovedantakelse er at immigranternes følelse av inkludering og ekskludering i et land avhenger av hvordan landet tar dem imot. I Back og Sinhas (2012) kapittel *"Migration and the terms of Inclusion"* presenterer de hvordan ulike land i Europa håndterer innvandring på nasjonalt nivå og hvordan immigranternes forhold til sine liv formes av denne håndteringen. Deretter presenterer de hvordan vilkår for inkludering henger sammen med immigranternes potensial for å forestille seg en "utfoldende" framtid preget av muligheter (Berger og Mohr 2012: 73). Her trekker de på Berger og Mohrs (1975) alvorsfulle fremstilling av arbeidsinnvandreres livssituasjon på 70-tallet i England, noe jeg skal gå nærmere inn på i analysen.

Innvandrerens opplevelse av inkludering henger altså sammen med landets håndteringer av denne gruppen, men har også trolig å gjøre med hvordan hver enkelt immigrant tilpasser seg samfunnet han eller hun har entret. Katrine Fangen (2006) presenterer i sin artikkel tre ulike former for tilpasningsmåter som hennes informanter med somaliske røtter benytter seg av i Norge. Den assimilerende tilpasningsmåten handler om å søke i retning av det ”norske”, etnisk inkorporering handler om å identifisere seg basert på sin opprinnelige kultur, mens den hybride tilpasningsmåten handler om å søke en balanse mellom det ”norske” og det ”opprinnelige” (Fangen 2006). I min studie vil det være rimelig å anta at informantene ikke primært jobber med identitetsbygging på dette tidspunktet, men at deres hovedoppgave går ut på å få på plass de viktigste elementene i deres nye hverdagsliv. Derfor vil jeg ta i bruk Fangens (2006) ulike tilpasningsmåter uten å gå inn på deres forståelse av etnisk identitet.

Videre vil jeg også benytte meg av begrepene *tilhørighet* og *sosial identitet*. I min studie har jeg som nevnt ikke stilt informantene spørsmål knyttet til deres såkalt ”etniske identitet”. Det jeg derimot har vært opptatt av, har vært å få et grep om hva de gjør i hverdagen, hvem de tilbringer tid med og hva de eventuelt savner. I den forbindelse har jeg heller valgt å benytte meg av begrepet *sosial identitet* som handler om å definere hvem man er basert på kjennetegn som deles av andre i samme gruppe eller i samme sosiale kategori (Rise i Sandal 2009: 67) og som innebærer en opplevelse av *tilhørighet*. Tilhørighet handler om å føle en slags tilknytning til andre mennesker og tillater aktører å føle en kobling til det område hvor de ferdes (Hynes 2011: 26). Således tolker jeg det dit hen at tilhørighet er mer knyttet til et sted, mens sosial identitet er mer knyttet til en sosial gruppe, selv om de begge bærer med seg nokså like konnotasjoner.

2.3 Liminalitet

Begrepet *liminalitet* brukte antropologen Arnold van Gennep [1909] og senere Victor W. Turner [1964] til å forklare hvordan mennesker ofte havner midt i mellom alle kulturelt anerkjente tilstander eller prosesser i skifte mellom en tilstand til en annen (Turner 1999). Denne tilstanden er en slags limbofase som de fleste mennesker havner i mellom to viktige stadier i livet, for eksempel når de befinner seg mellom to jobber, når de går over på en ny utdanning eller når de går fra å være samboere til å bli gift. Men enslige mindreårige flyktninger kan sies å være i en ekstra sårbar livssituasjon da de befinner seg mellom flere slike overganger på samme tid (Hjelde 2004: 75).

Arnold van Gennep var opptatt av å belyse de rituelle passasjene som individer passerer når de gjennomgår en viktig overgang i livet, som når de markerer en overgang fra å være barn til å bli voksne. Han samlet riter fra store deler av verden og beskrev alle slags overganger som individer i ulike kulturer var opptatt av å markere (Turner 1999). For ham var det interessant å få taket på hvilke *meninger* individer putter i en eksistensiell livssituasjon fra en tilstand til en annen, da disse meningene kan bidra med å fortelle oss noe om den kulturen mennesker befinner seg innenfor.

Et overgangsritual er i følge Gennep tredelt; først blir det ”rituelle subjektet” eller passasjeren, adskilt fra den forrige tilstanden. Deretter havner passasjeren i den liminale fasen hvor han eller hun befinner seg i en tvetydig tilstand som har få eller ingen av egenskapene til verken den foreliggende eller den kommende tilstanden. Til slutt blir det rituelle subjektet eller passasjeren integrert inn i den nye tilstanden (van Gennep [1909] 1999: 31-33).

Mens Gennep var opptatt av å belyse ritualene mennesker tar i bruk for å markere en slik overgang, var Turner mer opptatt av å utvikle teorien om den midterste *liminale* fasen. Hans hovedanliggende var å forklare hvordan limenale personer i denne fasen ofte er strukturelt – om ikke fysisk – ”usynlig” (Turner [1969] 1999: 133). De befinner seg i en tilstand hvor få eller ingen av deres tidligere kjennemerker eksisterer, samtidig som de ikke enda har ervervet seg de nye egenskaper som dominerer i den nye fasen de er på vei mot. Turner (1999: 133) skriver:

Som medlemmer av samfunnet ser de fleste av oss bare det vi forventer å se, og det vi forventer å se er hva vi har forutsetning for å se når vi har lært oss de definisjonene og klassifiseringene som gjelder i vår kultur. Den strukturelle ”usynligheten” til de liminale personene har dermed en tosidig karakter – de er ikke lenger klassifisert og ikke ennå klassifisert (Turner 1999: 133).

Turner ønsket å se på denne overgangen som en prosess istedenfor en tilstand, som vann som er ferd med å bli varmet opp til kokepunktet, eller en puppe som forandrer seg fra larve til en sommerfugl (Turner 1999: 131). Enslige mindreårige flyktninger befinner seg i en forandring på ulike måter, men i tråd med Turner, ser jeg på denne forandringen som en prosess, snarere enn en tilstand. Enslige mindreårige flyktninger har ikke stoppet opp i en liminal tilstand, men beveger seg framover og har trolig nokså klare ideer om hvordan de ønsker å ende fasen og hvilke midler de må ta i bruk for å nå dette målet. Utenifra kan de likevel oppleves som ”usynlige” da de verken er ungdommer eller voksne, verken afghanske landsmenn eller *medborgere* av det norske samfunnet kort tid etter bosetting. I tillegg blir de nokså avskilt fra

storsamfunnet ved at de ikke går på skole med andre norske ungdommer, ikke jobber med norske mennesker eller bor i et område med andre nordmenn.

I forskningslitteratur på flyktninger, har liminalitetsbegrepet ofte blitt brukt til å forklare den fragmenterte livssituasjonen asylsøkere befinner seg i mens de venter på svar på sin søknad om asyl (Malkki 1995, Bauman 2000, Turton 2004). I denne fasen er flyktningene i en situasjon hvor de verken kan se framover eller bakover (Back og Sinha 2012: 73) og kan dermed sies å være i en liminal fase hvor de har forlatt det ”gamle”, uten å bli akseptert i det ”nye” (Bousquet 1987 i Hynes: 34). Det har også blitt foreslått at samfunnets håndtering av denne gruppen ”påfører” liminaliteten på asylsøkere og flyktninger. Hynes (2011) hevder at asylpolitikken i England og i andre vestlige land, på mange måter er utarbeidet basert på ekskludering, noe som gir asylsøkere en følelse av liminalitet og en opplevelse av mistillit i landet de flykter til. I følge Hynes (2011) gir håndteringen av denne gruppen asylsøkerne et dårlig rykte som gruppe, og forverrer deres livssituasjon betraktelig. Gjennom sitt empiriske materiale viser Hynes blant annet hvordan flyktninger skaper deres egen forståelse av tilhørighet til tross for deres ”system-påførte” liminalitet (Hynes 2011: 191-194).

I min studie vil jeg se på enslige mindreårige flyktnings livssituasjon *etter* bosetting, erfart av ungdommene selv. Noen av disse studiene vil likevel være av en overførbar karakter da de forteller oss noe om flyktnings liminale livssituasjon i et nytt land. Dessuten vil jeg beskrive informantenes migrasjonserfaring for å se den i sammenheng med nåtiden, og vil i den sammenheng lene meg på noen av disse beskrivelsene. Selv om liminalitetsbegrepet i migrasjonsforskningen ofte har blitt brukt til å forklare livssituasjonen asylsøkere befinner seg i mens de venter på svar på sin søknad om asyl, vil jeg i likhet med Hjelde (2004) argumentere for at liminalfasen kan strekke seg langt utover mottakstilværelsen, noe jeg skal gå nærmere inn på i neste delkapittel om forskningen gjort på enslige mindreårige flyktninger i Norge.

2.4 Forskning på enslige mindreårige flyktninger

Som Live Stretmo (2011) skriver i sin studie av enslige mindreårige flyktninger i Sverige, så finnes det ikke *en* riktig framstilling av denne gruppen, men alltid motstridende fortellinger. Årsaken til det kan være at enslige mindreårige, til tross for at de er i samme livssituasjon når det gjelder flere aspekter, likevel er en heterogen gruppe som vist innledningsvis. Hver enkelt person bærer med seg egne livserfaringer og således vil enhver kvalitativ analyse av denne gruppen variere. I denne delen trekkes det derfor kun ut bidrag oppgaven kan knyttes direkte

opp mot, og som har relevante og fruktbare begreper og analyser rundt enslige mindreåriges livssituasjon i Norge. Bidragene vil videre bli brukt i analysen, både som redskap og for å se hvorvidt de skiller seg ut fra mine funn.

I min studie vil jeg forsøke å presentere seks enslige mindreårige flyktningers forståelse av sin livssituasjon kort tid etter bosetting. Fokuset ligger på å belyse de *overgangene* som informantene befinner seg i både når det gjelder sin alder og når det gjelder tilpasning og tilhørighet inn i et nytt land. Forskningsbidraget som er mest relevant i den sammenheng, er Karin Harsløf Hjelde's doktoravhandling fra 2004. Her tar Hjelde i bruk det antropologiske begrepet *liminalitet* for å beskrive enslige mindreåriges subjektive livserfaringer både når det gjelder deres overgang fra barnetilværelsen til voksenlivet, fra det å være kulturelt tilknyttet til hjemlandet og til å bli kulturelt tilpasset til Norge og fra å være traumatisert til å bli helbredet. Hjelde konkluderer med at flyktningkontoret forlenger trippel-liminaliteten til de unge ved at de behandler dem som avhengige mindreårige samtidig som de ber dem om å være selvstendige (Hjelde 2004: 118-119).

I min studie vil jeg ikke forsøke å beskrive informantenes overgang fra å være traumatisert til å bli helbredet da jeg som sosiologistudent ikke har kompetanse for å studere traumer. Videre velger jeg å kalle overgangen fra å være knyttet til hjemlandet og til å bli tilpasset Norge for ”overgangen inn i et nytt land”, og ikke ”kulturell overgang”. I samfunnsvitenskapene knyttes ofte ”kulturell overgang” til ”akkulturasjon” (*acculturation*) og disse begrepene brukes gjerne i sammenheng med hverandre. En slik forståelse av overgangen inn i et nytt land kan kalles for en ”rett linje assimilering” (*straight line assimilation*) og blir ofte kritisert for å antyde at individer friksjonsfritt beveger seg fra å tilhøre én kultur til å ende opp med å være hundre prosent kulturelt tilpasset til og integrert i et nytt samfunn (Berry m. fl. 2006: 18). Jeg ønsker ikke å antyde retningen eller ”målet” i denne overgangen, men snarere si at de enslige mindreårige befinner seg i en overgang på vei inn i et nytt samfunn, uten at målet verken er satt av dem, majoritetssamfunnet eller meg som forsker.

I det første analysekapitlet vil fokuset ligge på de mindreåriges aldersovergang. Overgangen mellom barnetilværelsen og voksenlivet er et tema som flere har beskrevet i sin forskning på enslige mindreårige flyktninger, og ofte i relasjon til hjelpeapparatet (Andersson 1994, Flatebø 1990, Hushagen 1997). Blant tidligere forskning gjort på denne gruppen, er det kanskje spesielt John Christian Knudsens (1990) studie som er relevant her. Knudsen forsøker i sin bok å kartlegge forholdet mellom mindreårige flyktningers livsløp og livsplaner og den

realiteten de opplever å bli stående ovenfor i Norge – både før og etter asylretten er avklart. I delen hvor fokuset ligger på flyktninger livsløp og livsplaner etter bosetting, oppdager han blant annet at de mindreåriges tvetydige relasjon til barnevernet hemmer deres opplevelse av selvstendighet i Norge. Tvetydigheten springer ut av de uklare og skiftende rollene som de ansatte går inn i hvor de både presenterer seg selv som ”hjelpere” og som ”kontrollører”, noe som synes å frustrere de unge og i noen tilfeller resulterer i mistillit og usikkerhet (Knudsen: 57-85). Hjelde (2004: 78) hevder også at relasjonen mellom hjelpeapparatet og de mindreårige baserer seg på en tvetydighet eller *ambivalens* hvor de ansatte i flyktningkontoret ofte forventet at de enslige mindreårige skulle være modne og forlanget voksen atferd og plikter mens ungdommene på samme tid ble nektet visse ting som mer penger, arbeid ved siden av studiene og så videre.

Ifølge Knudsen henger tvetydigheten sammen med at hjelpeapparatet som forvaltning på den tiden hadde manglende kunnskap om hvordan de skulle håndtere de enslige mindreårige. Han oppfordrer derfor til mer kunnskap i hjelpesystemet slik at ansatte kan være klare på hvilke rolle de skal gå inn i når de kommer på jobb (Knudsen 1990: 31-32 og 1994). I de senere årene har flere (Oppedal, Jensen, Seglem 2008; Hushagen 1997; Øyen 2010) beskrevet en mer positiv utvikling av de tiltakene som blir iverksatt rundt enslige mindreårige flyktninger.

I det andre analysekapitlet vil fokuset ligge på de mindreåriges overgang i et nytt land. I den forbindelse vil jeg starte med å presentere informantenes migrasjonshistorie og første tid i Norge med utgangspunkt i Ketil Eides (2000) ”usikkerhetsfase” som han hevder at enslige mindreårige går gjennom. Eide skriver i sin studie at enslige mindreårige flyktninger går gjennom fem ulike faser i sin utvikling som starter allerede fra de forlater hjemlandet, før selve flukten, og varer en relativt lang periode etter at de har kommet til Norge (Eide 2000: 128-130). Disse fem fasene er: usikkerhetsfasen, trygghetsfasen, utviklingsfasen, etableringsfasen og framtidsfasen. De fem fasene inneholder ulike egenskaper som skifter etter hvilke betingelser de mindreårige vokser opp under, og varierer fra ungdom til ungdom. Når jeg presenterer informantenes migrasjonserfaring og deres første tid i Norge, velger jeg å ta utgangspunkt i Eides første fase, da egenskapene Eide skisserer ser ut til å ha vært dominerende for mine informanter. Egenskapene i den første fasen, ”usikkerhetsfasen”, er *bruddene* med hjemlandet, *tilfeldigheter* rundt hvor de mindreårige blir bosatt og hvilke land de ender i, *forvirring* i det nye landet og *håp* om en bedre fremtid. Denne fasen starter allerede i hjemlandet, og varer en tid etter at ungdommene har blitt bosatt. Hvordan denne

fasen oppleves for enslige mindreårige flyktninger har implikasjoner for deres opplevelse av trygghet i framtiden, og er derfor et nyttig redskap å benytte seg av når man ser på livssituasjonen til nyankomne mindreårige (Eide 2000: 137). Det finnes andre studier av enslige mindreårige flyktninger hvor man har forsøkt å beskrive faser som enslige mindreårige går gjennom (se f.eks Ressler 1988 i Eide 2000), men som oftest ligger fokuset på den første akutte fasen inntil den permanente omsorgsplasseringen er gjort.

I forbindelse med informantenes beskrivelser av hjemlandet, flukten og første tiden i eksil vil jeg også trekke på Knudsens (1990) funn hvor håpet om en bedre framtid var en viktig motivasjon for de enslige mindreårige flyktningene i hans studie. Jeg kommer også til å sammenligne mine funn med Anderssons (1994) og Paulsen og kollegaers (2010) funn hvor *tilfeldigheter* rundt bosetting og *forvirring* under mottakstilværelsen var viktige egenskaper som preget denne perioden.

Videre i det andre analysekapitlet vil jeg forsøke å vise hvordan mine informanter tilpasser seg til og skaper tilhørighet i Norge gjennom sosiale relasjoner. I den forbindelse vil jeg trekke på flere bidrag på feltet. I Oppedal m. fl. s ”Ung kul”-rapport fra 2008 konkluderes det med at de mindreårige var dyktige til å rekonstruere sine nettverk, både når det gjaldt å gjenoppta kontakten med familien i utlandet, og når det gjaldt å etablere nye relasjoner både til de voksne ansatte og til andre ungdommer i Norge. De syntes å føle tilhørighet til lokalmiljøet hvor de bodde og hadde en flerkulturell vennekrete. Det de derimot sleit med, var en følelse av ensomhet og bekymring over familien og vennene i hjemlandet. I tillegg var frustrasjonen over å ikke forstå den norske væremåten en avgjørende begrensning for deres trivsel (Oppedal m. fl. 2008: 23). Cecilie Øyen (2010) kommer også fram til at enslige mindreårige flyktninger er svært tilpasningsdyktige og lærevillige og at deres ankomst til Nord-Europa er et tegn på akkurat det.

3 Data og metode

Formålet med dette kapittelet er å ta for meg argumentasjonen bak de metodiske beslutningene jeg har tatt både når det gjelder valg av kvalitativ metode, de ulike innsamlingsteknikkene jeg har benyttet meg av, samt egne refleksjoner rundt etiske hensyn og min rolle som forsker. Jeg vil starte med å belyse aspekter jeg måtte være bevisst på når jeg skulle studere en såpass sårbar gruppe som enslige mindreårige flyktninger. Så vil jeg presentere valg av metode og valg av innsamlingsteknikker. Dette er en *kvalitativ* studie av enslige mindreåriges livssituasjon og jeg har valgt å bruke *deltakende observasjon*, *semistrukturerte intervjuer* og *tidslinjetegninger* som innsamlingsteknikker for å forsøke å få detaljert informasjon om deres spesielle livssituasjon og hverdag.

Videre vil jeg presentere forarbeidet jeg har gjennomført før datainnsamlingen, egne refleksjoner omkring forskerrollen, rekruttering av informanter samt presentasjon av hver informant, intervjuguiden og forberedelsen til deltagende observasjon. Presentasjonen av hver informant er ment som et bakteppe leseren kan ha i bakhodet når hun eller han skal lese analysen.

Deretter vil jeg gå inn på utførelsen av feltarbeidet og de utfordringene jeg møtte på underveis. I den forbindelse vil jeg starte med å presentere den deltagende observasjonen og fortsette med å beskrive intervjusituasjonen, da det var i denne rekkefølgen datainnsamlingen foregikk i virkeligheten. Så vil jeg kort diskutere min relasjon til portvakten min som på mange måter gjorde at dette prosjektet kunne realiseres. Til slutt vil jeg presentere validiteten i studien, tilnærming til analysen og visse grep jeg tok i forhold til anonymitet og språkbruk.

3.1 Å studere enslige mindreårige flyktninger

Innvandringsfeltet er ofte blitt omtalt som et minefelt (Fangen 2008: 13) hvor man som forsker må trå varsomt for å ikke bidra med å stereotypifisere en etnisk gruppe, storsamfunnet eller enkeltindividene. Det finnes ikke noe som kan kalles for en ”innvandringserfaring” eller en ”flyktningerfaring”, kun individuelle erfaringer og stemmer som kan komme til syne under en studie (Turton i Hynes 2011: 39). Enslige mindreårige flyktninger kan virke som en nokså ensartet gruppe, men er likevel en gruppe med forskjellige aktører med ulike væremåter, personlighetstrekk og tidligere erfaringer (Knudsen 1990, Andersson 1994, Fladstad 1998, Hjelde 2004). I min studie kommer informantene fra forskjellige deler av Afghanistan, har ulike sosioøkonomisk bakgrunn og ulik trosretning bare for å nevne noen momenter som

påviser at de ikke er identiske. Det er derfor viktig at forskere som studerer denne gruppen ikke får et kategoriseringsproblem hvor de leder an til en såkalt *essensialisering* (Rogstad 2010). Essensialisering er en betegnelse på hvordan vi som forskere ofte har forutbestemte kategorier før vi setter i gang med en undersøkelse, hvor konsekvensene kan være at man fremhever noe som man har bestemt seg for at er særegent ved gruppen, og overser særegenheten innad i gruppen (Rogstad 2010: 292). Når jeg foretar en slik sammenslåing eller kategorisering som "enslige mindreårige" ut fra analytiske eller metodiske hensyn, er det derfor viktig at jeg klargjør hvor forskjellige ungdommene sannsynligvis er langs andre dimensjoner (Rogstad 2010).

Å studere barn og unge krever stor grad av *sensitivitet*. Man må være ekstra varsom, opparbeide seg tillit til de unge informantene, kommunisere med dem på en forståelig og lettfattelig måte og behandle dem som likeverdige individer. Som Graue og Walsh (1998: 91) påpeker så må ungdomsforskere se på forskningssituasjonen som en systematisk form for å "henge rundt" med ungdommer som kan mer om deres verden enn du kan. Før man entrer et felt bestående av unge informanter må man stille seg følgende spørsmål: "hva vet informantene om hvorfor de gjør det de gjør"? Hvis forskeren allerede visste svaret, så ville ikke vedkommende entret feltet til å begynne med. Forskeren må derfor se på ungdommene som "lærere" eller til og med som "eksperter" og stadig be om tillatelse til å få lov til å lære mer (Graue og Walsh 1998: 99).

Å studere unge flyktninger som kommer til landet uten foreldre eller andre foresatte som utøver foreldreansvar for dem krever *særlig* stor grad av sensitivitet. Man bør for eksempel på forhånd bestemme seg for om man skal fokusere på deres problemfylte fortid preget av krig, væpnede konflikter, mulig tap av familiemedlemmer, flukt og så videre (Knudsen 1990, Hjelde 2004, Eide 2000). Knudsen (1990) oppdaget i sin studie av enslige mindreårige flyktninger at informantene ofte unngikk å snakke om sin fortid, selv når temaene ikke eksplisitt berørte potensielle traumatiske episoder. Denne atferden kalte Knudsen for "stille atferd" (*silent behavior*) som han forstod som en måte informantene mestret tilværelsen på ved å beskytte seg mot stress som slike temaer kan medføre.

Som nevnt innledningsvis er enslige mindreårige en spesielt sårbar samfunnsgruppe som befinner seg i en ny livssituasjon, trolig preget både psykologisk og sosialt. Følgelig kan man konkludere med at dette forskningsfeltet som domene krever stor grad av sensitivitet og at jeg som forsker må behandle feltet som sådan. Det er et forskningsetisk krav at forskere skal vise respekt for verdier og holdninger hos dem som utforskes (NESH 2006 punkt 18 i

Fangen 2004). Min studie må søke å sikre beskyttelse av rettigheter og interesser for de enslige mindreårige og som forsker må jeg søke å representere informantene og ikke minst de ansatte miljøarbeiderne på en profesjonell måte.

3.2 En kvalitativ studie

Denne oppgaven er en kvalitativ studie av seks unge mennesker som har ankommet Norge som enslige mindreårige flyktninger og som nå er bosatt i en bestemt bydel i Oslo kommune. Årsaken til at jeg valgte kvalitativ studie framfor kvantitativ var flere. I min studie ønsket jeg å finne ut hva som kjennetegner enslige mindreåriges livssituasjon etter bosetting ved å gå i dybden på et fåtall informanternes liv og virke. Fordelen med kvalitativ analyse er at man nettopp kan gå i dybden på individers livssituasjon og forsøke å få taket på hva hverdagen deres består av (Widerberg 2001: 15). Videre ønsket jeg å se på deres livssituasjon i sammenheng med tidligere forskning på feltet for å se om de samme egenskapene dominerer deres hverdag eller om helt andre egenskaper ble understreket av informantene. Her er også kvalitativ analyse fordelaktig da tolkninger og funn kan overføres til andre sammenhenger eller fungere som kontraster til hva andre har funnet på feltet (Fangen 2008: 16). Dessuten var det viktig for meg å belyse hvor heterogen en gruppe enslige mindreårige flyktninger kan være, til tross for deres nokså like livssituasjon i Norge. For å oppdage denne variasjonen i materialet var det en fordel å kunne heve blikket fra ”tabellene” og oppsøke enkeltindivider som statistikken omtaler (Fangen 2008: 11-12).

Jeg benyttet meg av tre ulike innsamlingsteknikker, *deltakende observasjon*, *semistrukturerte intervjuer* og *tidslinjetegninger*. Fordelen med å bruke flere redskaper i datainnsamlingen var at det gav meg en mulighet til å komme nærmere inn på de ulike aspektene ved informantenes livssituasjon og bidro forhåpentligvis med å gjøre studien mer levende og spennende for informantene. Dessuten ønsket jeg å fange opp forholdet mellom beretningene om livet og det faktiske, levde livet gjennom kombinasjonen av deltakende observasjon og intervju (Thomson m. fl. 2004: 223). Utfordringen lå først og fremst i etterarbeidet, i systematiseringen og i å klare å utnytte potensialet i det flerfoldige materialet.

Deltakende observasjon innebærer at forskeren studerer, registrerer og tolker andres kroppslige og språklige uttrykk og handlinger (Widerberg 2001: 16), mens forskeren selv deltar i samhandlingen. Vanligvis innebærer det ikke at forskeren skal prøve å bli en del av gruppen, da det fremstår som ganske innlysende at forskeren har en annen status enn dem han eller hun studerer (Fangen 2011: 37). Istedenfor kan man påpeke sin egen rolle som forsker

fra starten av og stadig komme tilbake til det dersom det framstår som uklart. Målet i min studie var blant annet å fange opp det hverdagslige i informantenes liv i en naturlig og uanstrengt setting, og dermed ble det naturlig å velge deltakende observasjon som innsamlingsteknikk.

Etter den deltakende observasjonen var målet å foreta et intervju med hver av informantene for å få en videre forståelse av interessante temaer som ble brakt opp under den deltakende observasjonen. Som Kvale (2005: 4) poengterer så starter et intervjuprosjekt som regel med entusiasme og begeistring som ofte springer ut av en ektefølt interesse rundt et problem. Det innebærer blant annet at forskeren søker etter en virkelighetsnær granskning av de som studeres. I min studie startet den deltakende observasjonen med denne entusiasmen og begeistringen, og vedvarte under intervjuet da jeg kunne gå enda dypere inn på temaer som hadde blitt brakt opp tidligere. Intervjuene var semistrukturerte i formen, som innebar at jeg stilte åpne spørsmål rundt et tema som informantene kunne diskutere fritt rundt, og stilte oppfølgingsspørsmål som ikke var planlagt på forhånd (Fangen 2008: 16).

Forskningsspørsmålet *”hva kjennetegner informantenes livssituasjon”* var relativt åpent, nettopp for at temaer de selv vektla skulle kunne komme til syne. Gjennom å stille åpne spørsmål rundt dette fikk jeg mulighet til å avdekke noen av de temaene informantene la mye følelser i og fokus på i under feltarbeidet.

Tidlig eller underveis i intervjuet ønsket jeg å be informantene om å tegne en livslinje som på forenklet vis skulle symbolisere deres liv fra de ble født og til de blir tretti år⁵. Som Jack D. Douglas (1985: 23) skriver så er det viktig å benytte seg av metoder som fanger opp *situasjonen og målet* for studien. I en studie av unge flyktninger som blant annet ikke fullt og helt mestrer språket intervjuet foregår på, kan det være nyttig å benytte seg av kreative metoder for å fange opp informantenes livssituasjon når det er målet. Det kan dessuten oppleves som mindre skremmende å få i oppgave å tegne en slik livslinje enn å bli stilt direkte spørsmål, siden informantene selv kan velge hva de ønsker å tegne og hva de ønsker å utelate.

Tidslinjen skulle bestå av en rett linje hvor informantene kunne tegne eller skrive opp viktige hendelser fra deres fortid og nåtid, og viktige egenskaper de ønsket å inneha i fremtiden. Ved siden av hendelsene kunne de tegne bilder som symboliserte fasene i livet deres. Det kunne være alt fra konkrete ting som mennesker, til mer abstrakte ting som følelser. I tillegg kunne de tegne en linje over tegningene som skulle være høyt oppe når de

⁵ Denne innsamlingsteknikken ble jeg tipset om av Ada Engebriksen da jeg møtte henne i forbindelse med masteroppgaven i november 2011. Se vedlegg 1 og 2.

følte at de hadde det godt, og lavt nede når ting var vanskelig. Fra nåtiden og ut skulle de tegne og beskrive egenskaper de ønsket seg i nåtiden og framtiden. De kunne også skrive ned det som skulle til for at de skulle nå de målene de hadde satt seg. Målet med tegningen var å få de unge til å prate mer fritt om sitt liv og på den måten fange opp hva de verdsetter i livet, hva de har opplevd som vanskelig og hvilket liv de ønsker å leve.

3.3 Forberedelser før datainnsamlingen

3.3.1 Forkunnskaper

Forberedelsene til et vitenskapelig prosjekt skjer både på det analytiske og det teoretiske plan, men bør også innebære en form for selvransakelse (Fog 1997). Jeg vil derfor kort presentere hva mine forkunnskaper består av og på hvilken måte disse kan ha formet min studie.

Da jeg bestemte meg for å forske på enslige mindreårige flyktninger, hadde jeg allerede en del erfaringer knyttet til flyktninger og unge innvandrere. Jeg hadde jobbet i en fritidsklubb i over fire år, og hadde derfor en del erfaring med ungdommer med både norsk- og innvandrerbakgrunn. Jeg hadde jobbet, og er fortsatt ansatt, som vikar i den uavhengige Norske Organisasjonen for Asylsøkere (NOAS) og som deltidsansatt i Serviceenheten i UDI. Både i NOAS og i UDI har jeg hatt å gjøre med enslige mindreårige fra ulike land, deriblant afghanske mindreårige flyktninger. Jeg er dessuten førstegenerasjonsinnvandrers selv, da foreldrene mine kom som arbeidsinnvandrere til Norge fra Russland i 1993. Videre er jeg en ung kvinne på 24 år, altså kun 5-6 år eldre enn informantene jeg forsket på.

Mine tidligere og nåværende arbeidsforhold samt min bakgrunn og alder kan ha båret med seg fordeler og ulemper jeg forsøkte å gjøre meg bevisst på. Som ung kvinne med vestlig utseende måtte jeg være bevisst på hvordan jeg presenterte meg selv i møte med informantene. Jeg ville oppnå en god balanse mellom å framstå som seriøs til tross for min alder, men samtidig være ungdommelig slik at ungdommene kunne føle seg frie til å tøyse og ha det hyggelig med meg.

Min landbakgrunn gjorde det lett å forstå de utfordringene de unge fortalte om i forbindelse med overgangen i et nytt land, ettersom jeg så hvordan mine foreldre strebet i overgangsfasen. Men selv om jeg hadde jobbet med ungdommer og innvandrere og er innvandrers selv, visste jeg lite om hva som skjer med enslige mindreårige flyktninger etter bosetting. I NOAS møter jeg flyktninger 4-5 dager etter ankomst til Norge og informerer dem

om deres menneskerettigheter som flyktninger og veien videre fram til vedtaket blir fattet. I UDI sitter jeg i servicetelefonen og informerer folk om regelverket og om statusen i deres sak. Jeg har altså ingen dyptgående kunnskap om hva som skjer med flyktninger etter at det positive vedtaket blir gitt. Blandingen mellom kunnskap om innvandrings- og ungdomsfeltet og mangelen på kunnskap om enslige mindreårige etter bosetting var derfor trolig en god blanding når det gjelder forkunnskapene.

3.3.2 Rekruttering av informanter

Jeg hadde på forhånd bestemt meg for å skrive masteroppgave om unge flyktninger, men det var på mange måter tilfeldighetene som førte meg inn på temaet om enslige mindreårige flyktninger. Min tidligere sjef på en fritidsklubb jeg jobbet på fortalte meg at den bydelen klubben lå i forberedte ankomsten av seks enslige mindreårige gutter fra Afghanistan på 17 og 18 år fra et mottak i Nord-Norge. Han gjorde meg oppmerksom på at én av våre kollegaer kom til å jobbe i barnevernet som miljøarbeider for disse ungdommene så snart de ble bosatt i kommunale leiligheter i bydelen. Dette virket spennende for meg, så jeg tok kontakt med seksjonssjefen for oppvekstseksjonen i denne bydelen for å avtale et møte. Seksjonssjefen og hans kollega som hadde ansvar for denne gruppen virket positiv til mitt prosjekt under møte og gav meg sitt samtykke på å sette i gang med forskningen.

Etter samtykke fra seksjonssjefen i bydelen og hans kollega, søkte jeg NSD om tillatelse til å utføre studien. Jeg fikk klarsignal så lenge jeg leverte samtykkeerklæring og informasjonsskriv til informantene og eventuelt vergen⁶. Disse skrivene måtte være på deres morsmål, så jeg oversatte skrivet til persisk da jeg fikk beskjed om at alle informantene kunne persisk⁷.

Etter avklaring med NSD ringte jeg portvakten min ”Gregor” som var min tidligere kollega og ansatt i barnevernet. Vi avtalte at jeg skulle bli med ham på jobb, altså hjem til de enslige mindreårige flyktningene. Hjemme hos informantene presenterte jeg prosjektet muntlig over en kopp te. Det var viktig for meg at introduksjonen skulle foregå i en uformell setting slik at ungdommene skulle føle at de befant seg i trygge omgivelser, som Fangen (2011: 51-52) også påpeker. I tillegg til meg og Gregor var det en annen miljøarbeider som var der under presentasjonen som oversatt det jeg sa til persisk.

⁶ Samtlige fylte 18 år før feltarbeidet startet så samtykke fra verge var ikke nødvendig.

⁷ Se vedlegg nr. 5-6.

Under presentasjonen av studien la jeg vekt på at informantenes navn vil anonymiseres og at de på hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg fra prosjektet, uten videre begrunnelse. Jeg forklarte også at masteroppgaven kun vil bli brukt i forbindelse med studiene, og at den ikke vil bli vist til verken myndighetene i hjemlandet, norske myndigheter eller til andre relevante aktører. Ellers forklarte jeg at jeg ønsket å tilbringe tid med informantene én dag i uken og gjennomføre intervju til slutt. Jeg informerte at jeg ville bruke båndopptaker og eventuelt ta notater under samtalen, og at vi sammen kunne bli enige om det var behov for tolk eller ikke.

Etter at jeg var ferdig med å presentere prosjektet muntlig, overrakk jeg ungdommene skrevet. Da viste det seg at fire av de seks informantene ikke kunne lese eller skrive på hvilket som helst språk ettersom de aldri hadde gått på skole før de kom til Norge. Denne problemstillingen hadde ikke streift meg tidligere. Derfor valgte jeg heller å lese opp skrevet til dem muntlig, med oversettelse fra den andre miljøarbeideren. Dette informerte jeg NSD om senere og fikk tillatelse til å gjennomføre prosjektet uten underskriftsamtykke. Jeg understrekte for alle involverte at min forskning ville være hundre prosent konfidensiell og anonym både under skriveprosessen og i sluttresultatet. Samtlige takket ja til å delta.

3.3.3 Forberedelse til deltakende observasjon og intervjuguiden

Forberedelsen til deltakende observasjon foregikk ved at jeg leste meg opp på feltet, avtalte møte med relevante forskere på feltet for å få tips om hvordan jeg skulle tilnærme meg informantene, diskuterte fremgangsmåten med veileder og skrev ned spørsmål jeg ønsket å stille informantene. Jeg bestemte meg på forhånd at jeg ikke ville bære med meg en skriveblokk mens jeg tilbrakte tid med informantene da det kunne gi informantene en følelse av å bli ”observert”. Istedenfor la jeg alltid av en time til å skrive ned viktige samtaler, hendelser og så videre etter hvert møte med informantene.

Før jeg gjennomførte den deltakende observasjonen, hadde en jeg en idé om at jeg utelukkende ville studere enslige mindreårige flyktningers relasjon til hjelpeapparatet. Men etter hvert som jeg ble bedre kjent med informantene, og etter samtale med veileder, bestemte jeg meg for å være mer åpen og heller se på flere aspekter av livssituasjonen deres i og med at mange spennende temaer ble brakt opp underveis som jeg ønsket å belyse⁸.

Intervjuguiden (se vedlegg 7.) ble skrevet parallelt med utførelsen av feltarbeidet. Jeg tok utgangspunkt i de temaene som ble brakt opp under observasjonen og skrev ned

⁸ Derfor ligger fokuset i informasjonsskrivet/samtykkeerklæringen (se vedlegg 3-6) på relasjoner.

utdypende spørsmål basert på temaer som virket viktige for informantene. Intervjuguiden ble revidert flere ganger, både etter samtale med veileder, etter et gjennomført testintervju med en venn og etter mitt første intervju. Fog (1997) hevder at guiden i et semistrukturert intervju skal fungere som en sjekklister hvor intervjueren tar i bruk guiden når samtalen stopper opp eller når han eller hun ønsker å gå videre til neste tema. I mitt tilfelle fungerte intervjuguiden godt som en sjekklister da jeg hadde flere alternative spørsmål jeg kunne stille ettersom hvilke temaer som ble tatt opp. I samtlige av intervjuene falt noen av spørsmålene bort, men det var like greit siden temaene spørsmålene skulle belyse allerede ble tatt opp av informanten.

3.4 Kort presentasjon av hver informant

Fem av ungdommene søkte om asyl høsten 2010 og fikk treårig midlertidig oppholdstillatelse i desember 2010, mens én av dem fikk oppholdstillatelse våren 2011.

Mens de ventet på svar fra UDI bodde de på et mottak for enslige mindreårige gutter fra Afghanistan og gikk på skole fem dager i uka. Da ungdommene fikk oppholdstillatelse, ble de plassert i samme blokk i en bestemt bydel i Oslo. To av ungdommene, født i 1993, fikk dele en tomannsleilighet, mens tre av ungdommene, født i 1992, ble flyttet i en treroms leilighet. Sistemann som kom etter ble flyttet i en egen bolig våren 2011. Etter kort tid begynte ungdommene på norskopplæring for innvandrerr ungdom i Oslo. Nå har ungdommene gått på norskopplæring i om lag 1 ½ år og kommer til å begynne på grunnskolen så snart de mestrer språket og de andre fagene i skolen. Etter grunnskolen kan ungdommene begynne på videregående sammen med andre norske ungdommer. De kommuniserer på norsk med de ansatte og med andre nordmenn som de møter på, og snakker persisk, dari og pashto med hverandre. Bydelen de bor i bistår med en leksehjelp som kommer til dem en gang i uka. Mer eller mindre hver dag kommer det også ansatte i barnevernet hjem til ungdommene for å påse at ungdommene har alt de trenger i hverdagen. I tillegg hjelper barnevernet hver ungdom med å finne meningsfylte fritidsaktiviteter som kan bidra til økt fysisk og psykisk helse og velvære (se vedlegg 8). Jeg vil nå kort introdusere hver informant slik at leseren skal kunne gjøre seg litt kjent med informantene før analysen blir presentert.

Chalak er født i Afghanistan i 1993, men har bodd store deler av livet sitt i Pakistan og Iran. Han reiste fra foreldrene sine i Afghanistan til Pakistan som barn på grunn av krigen. I Pakistan tjente han penger på å selge belter i en bod og bodde med en venn. Av ukjente årsaker reiste Chalak fra Pakistan til Iran da han var rundt 14 år. I Iran hadde han ikke dokumenter som kunne påvise hans identitet, noe som kompliserte mange aspekter i hans liv.

Chalak var på flukt i over et år før han ankom Norge. Nå bor Chalak i en leilighet med en annen ungdom og er i gang med norskopplæringen. Chalak hadde aldri gått på skole før han kom til Norge og må derfor fullføre grunnskolen før han kan begynne på videregående. På fritiden pleier Chalak å trene daglig og er involvert i både kampsport og jogging. Han er veldig opptatt av å holde seg i form, spise sunt og generelt ha en sunn livsstil. Ellers tilbringer han mye tid sammen med venner han har fått gjennom skolen, med venner fra mottaket og med barnevernets ansatte som kommer hjem til han daglig. I fremtiden ønsker Chalak å jobbe med data og bli kampsportstrener.

Fartosh fylte 19 år i 2011 og er født og oppvokst i Afghanistan. Han gikk heller aldri på skole før han kom til Norge. Moren hans og flere av hans søsken bor fortsatt i Afghanistan og han har uttrykket et ønske å få familien sin til å søke familieinnvandring med han som referanseperson. Jeg har ellers lite kunnskap om hans fortid og har ingen kunnskap om flukten hans. På fritiden pleier Fartosh å dra i moskeen et par ganger i uka for å be sammen med sine romkamerater, dra på ulike fritidstilbud som ulike NGOer iverksetter og dra til sentrum for å møte venner. Vennene han tilbringer tid med er andre afghanske ungdommer fra mottaket, venner fra skolen og ansatte i barnevernet. I fremtiden ønsker Fartosh å bli sykepleier.

Imad fylte 18 år i 2011 og er født og oppvokst i Afghanistan. Han gikk på skole i Afghanistan og lærte seg persisk på skolen. Han reiste til Norge som femtenåring og var innom mange land før han endte opp i Norge. Reiseruta var lang og komplisert og Imad opplevde mye vanskeligheter under flukten. På fritiden trener Imad på et fotballag, tilbringer tid sammen med venner fra mottaket, venner fra klassen og med ansatte i barnevernet. Imad er ikke særlig religiøs i hverdagen, men mener det er viktig å ha en tro. Etter studiene vil Imad kjøpe seg et hus, finne seg en kjæreste, gifte seg og få barn.

Zoran er født i 1992 og fylte 19 år i 2011. Han er født og oppvokst i Afghanistan og gikk ikke på skole før han kom til Norge så vidt det er meg bekjent. Etter skolen pleier Zoran å gjøre lekser med leksehjelpen, lage mat sammen med sine samboere og tilbringe tid med venner fra klassen, med sin kjæreste og med venner fra mottaket. Zoran møtte kjæresten sin på skolen da de gikk i samme klasse i et år. Kjæresten er også utenlandsk, men har lært norsk veldig raskt og har allerede begynt på en videregående skole etter et år. De snakker norsk sammen og hun pleier å hjelpe ham med leksene. Zoran pleier å gå i Moskeen etter skoletid, men sliter med å rekke be-tiden som begynner kvart over ett på grunn av skolen. Zoran vet ikke hvilken videregående han skal gå på, men vil gå på yrkesskole for å spesialisere seg i bilmekanikk.

Jiwan fylte 19 år i 2011 og er født og oppvokst i Afghanistan. Han var fjerdemann i søskenflokket og har to brødre og en søster. Han kommer fra en liten familie, så faren hadde råd til å gi barna relativt gode oppvekstvilkår. Jiwan var innom mange land før han ankom Norge. Han har en onkel fra moren sin side som bor i Norge, ikke langt unna Oslo. Jiwan husker ikke helt når onkelen kom til Norge, men tror det var rundt 12 år siden. Nå er Jiwan hjemme hos onkelen cirka annen hver måned. Jiwan pleier å gå i moskeen etter skolen tre ganger i uken, og ber 5 ganger om dagen. Han drar ikke dit av sosiale årsaker, men kun for å be. Jiwan er interessert i musikk og har lært seg å spille gitar i Norge. I fremtiden ønsker Jiwan å gå på Helse og Sosial på videregående og ønsker å bli sykepleier. Jiwan har også uttrykt at han kunne tenke seg å bli dataingeniør, politi eller vekter.

Alamir er født i 1993 og er født og oppvokst i en liten landsby i Afghanistan. Han har gått på grunnskole og ungdomsskole i Afghanistan i om lag 8 år, fra han var 7 år til han ble 15 år. Landsbyen han bodde i lå en halv time unna sentrum og menneskene bodde ganske spredt. Familien var bønder og passet på dyrene i landsbyen. Da foreldrene hans døde måtte han slutte på skolen og jobbe med å lage tepper for å forsørge seg selv og resten av søskenflokket. Alamir flyktet fra Afghanistan som sekstenåring sammen med lillebroren sin som var tolv år da de reiste. Storesøsteren hans kom til Norge da hun var 16 år og er nå gift med en afghaner som hun har et barn med. Søsteren bor også i Oslo og såpass nærme Alamir at de kan besøke hverandre til fots. Ruta var lang og Alamir brukte totalt to år i flukt og var innom mange land. Alamir går nå på norskopplæring slik som de andre ungdommene. Han skal gå på norskkurs i et år til, deretter skal han gå to år på grunnskole før han starter på videregående. Etter skoletid tilbringer han mye av tiden sin på fritidstiltakene som ulike NGOer iverksetter. Ellers tilbringer han tid sammen med venner og med sin søster og hennes familie. I fremtiden ønsker Alamir å starte på høghskolen og bli dataingeniør. I tillegg vil han bli frivillig i en bestemt NGO.

3.5 Utførelsen av feltarbeidet

3.5.1 Gjennomføring av deltakende observasjon

I perioden fra september til desember tilbrakte jeg cirka én dag i uken med informantene på de ulike fritidsaktivitetene som de deltok på i hverdagen. Det involverte alt fra å dra på joggetur på dagen til å spille brettspill på kvelden. For hvert møte avtalte jeg på forhånd med

de ansatte i barnevernet om det passet at jeg kunne bli med dem på jobb. Deretter ringte de til informantene og spurte om dette var i orden. Vi møttes som oftest i leiligheten til informantene og ble enten sittende der og prate eller dro ut på forskjellige begivenheter. Målet var å tilbringe tid med de seks ungdommene på arenaer hvor de vanligvis ferdes i hverdagen slik at jeg kunne få innsyn i de tingene de snakker om og de utfordringene de møter på i en ny livssituasjon. Etter hvert som jeg ble bedre kjent med informantene, var det mer tydelig hvilke utfordringer de møtte på og hva de var opptatt av. Til hvert møte tenkte jeg ut hvilke spørsmål jeg kunne stille informantene og hvilke temaer vi kunne gå inn på, men jeg var også fleksibel og fikk innsyn i mange problemstillinger som jeg ikke hadde tenkt over på forhånd. Når det dukket opp uklarheter og spørsmål som jeg ønsket å stille informantene, kunne jeg enten stille spørsmålene neste gang vi møttes, eller spare spørsmålene til intervjusituasjonen som ville finne sted til slutt. Etter hvert møte satt jeg meg ned og skrev ned alt jeg kom på som kunne være relevant for studien.

Etter første møte med informantene dukket det opp et problem knyttet til tillit som gjorde meg bevisst på hvor tydelig jeg måtte være på min rolle som forsker. Etter at jeg hadde presentert min studie til informantene, begynte vi å snakke fritt for å bli bedre kjent. Informantene var veldig nysgjerrige og stilte meg mange spørsmål. Én av informantene spurte meg om jeg jobbet ved siden av studiene. Dette spørsmålet hadde jeg forberedt meg på å få, og bestemte meg på forhånd at jeg skulle svare ærlig. Jeg svarte at jeg hovedsakelig jobbet i serviceenheten i UDI og forklarte hva min stilling gikk ut på. Jeg forklarte at jeg besvarer regelverksspørsmål og sjekker statusen i saker til søkere og fullmektige, og presiserte at jeg verken er saksbehandler eller i en posisjon med mye makt. Der og da virket det som at ungdommene ikke hang seg særlig opp i dette, og vi fortsatte å snakke om andre ting. Men etter neste feltarbeid kom det fram fra en kvinnelig miljøarbeider at dette skapte forvirring blant én av ungdommene. Informanten spurte denne kvinnelige miljøarbeideren om ikke jeg kunne være en ansatt fra UDI som kom for å spionere på ungdommene. Miljøarbeideren forklarte at jeg kun jobbet der på deltid og at mitt prosjekt var knyttet til Universitetet i Oslo, og at alle studentene på masternivå i sosiologi måtte avlegge en avhandling det siste året for å oppnå mastergraden. Selv om miljøarbeideren fikk inntrykk av at informanten skjønte dette, etterlot det en bekymring hos meg. Jeg begynte å tenke mye på hva jeg kunne gjøre for å forsikre dem om at jeg ikke hadde hensikter med prosjektet som de ikke var klar over. Jeg vurderte å ta de med til universitet og vise dem rundt, men kom fram til at det kunne bli problematisk for min forskning å ta dem ut av deres naturlige miljø og inn i en helt ny setting.

Min håndtering av dette problemet gikk derfor heller ut på å forklare hensikten med prosjektet enda mer inngående, beskrive hva en masteroppgave *er* og minne dem nok en gang på at alt de forteller meg vil være anonymt. Det var også viktig for meg å poengtere nok en gang at de ikke måtte fortelle meg noe de følte seg ukomfortable med, og at jeg kun er interessert i å høre om temaer de selv ønsker å belyse. Dette minnet jeg informantene om flere ganger underveis, og særlig før intervjuene.

Relasjonen mellom forskeren og barn og unge må stadig skapes og opprettholdes. Tillit er som kjent ikke noe som bare eksisterer forut for tidligere erfaringer, men må bygges opp gjennom dialog, handlinger og samhandling. Fangen (2011: 48) skriver at det kan ta tid å bygge opp tillit mellom forsker og informant da en slik tillit må tåle ulike belastninger som forskningen potensielt kan medføre. I forskning på barn og unge med vanskelig oppvekstsvilkår skal det lite til før man kommer inn på temaer som frembringer dårlige minner og negative følelser. Man må derfor regne med å forhandle om innpass mange ganger i løpet av et feltarbeid (Fangen 2011: 48), og kanskje særlig når det gjelder unge flyktninger. Forhandling om innpass må derfor ses på som en kontinuerlig prosess, hvor tillit gjennom ærlighet og oppriktighet stadig må være tilstede.

I starten brukte jeg derfor mye tid på å opparbeide tillit til ungdommene, stilte ikke så mange spørsmål og var bare til stede. Jeg oppdaget fort at det ikke bare var jeg som observerte ungdommene, men at også de observerte meg (Fangen 2011: 49). De var veldig interessert i min bakgrunn fra Russland, mine sosiale forhold og ikke minst mine nåværende og tidligere kjærlighetsforhold. Selv om jeg ikke gikk særlig inn på det sistnevnte, var det en morsom måte å bryte isen på og fikk informantene til å snakke fritt om forhold, forståelse av ekteskap og religion. Min bakgrunn som innvandrers gjorde informantene veldig interesserte og førte til en del spørsmål knyttet til hvordan det oppleves for meg og så videre. Jeg fikk et inntrykk at av at informantenes tillit til meg ble styrket gjennom denne oppdagelsen og at informantene så på meg med andre øyne etter at denne egenskapen ble avslørt. Flere ganger omtalte de meg som ”oss” innvandrere, i motsetning til da av miljøarbeiderne som var etnisk norske. Jeg opplevde ellers ikke informantenes trosretning som særlig problematisk når det gjelder mitt kjønn og vestlige utseende. Det var viktig for meg å vise dem min respekt for deres kultur og religion, og jeg opplevde ikke at de så ned på meg på grunn av disse forskjellene.

Etter hvert som jeg følte at ungdommene slo seg løs i mitt nærvær og uttrykte at de likte at jeg kom innom, begynte jeg å stille dem flere spørsmål. Siden prosjektet skulle gå ut

på å fange opp ungdommenes opplevelse og erfaringer knyttet til deres livssituasjon, ville jeg ikke knytte meg for sterkt til en konkret problemstilling i begynnelsen og valgte å starte med å stille åpne spørsmål som ”hva gjorde du i dag”, ”hva slags fag liker du på skolen”, ”hva syns du om Norge”, etc. Fordelen med å stille de spørsmålene under den deltakende observasjonen var at jeg fikk i gang diskusjoner i en mer naturlig setting hvor ungdommene selv valgte når diskusjonen var over. Etter hvert som jeg observerte, oppdaget jeg visse mekanismer og mønstre som jeg kunne spinne videre på i min forskning og som jeg til slutt kunne analysere sosiologisk. Jo mer de unge stolte på meg og jo mer kunnskap jeg opparbeidet meg om dem, jo mer naturlig kom spørsmålene opp når jeg lurte på noe. Jeg deltok og observerte til jeg følte at alle mine spørsmål ble besvart og til jeg rett og slett følte meg ”ferdig”.

I min studie ble den deltakende observasjonen helt avgjørende for tilliten som ble skapt mellom meg og informantene, og i ettertid tror jeg ikke at mine funn ville vært like gode dersom jeg bare skulle ha benyttet meg av intervju som innsamlingsmetode. Således fungerte den deltakende observasjonen både som en innsamlingsmetode og som en ”innpass”-metode i mitt tilfelle.

3.5.2 Gjennomføring av intervju

Etter 11 deltakende observasjonsøkter på 3-4 timer per gang, gjennomførte jeg semistrukturerte intervjuer med informantene. Intervjuene varte mellom 45 minutter og 1 ½ time. Alle informantene ble stilt de samme spørsmålene, men ettersom spørsmålene var relativt åpne, kunne temaene de snakket om og oppfølgingsspørsmålene føre samtalen i ulike retninger. Under intervjuene brukte jeg båndopptaket, og slettet opptakene etter transkriberingen.

De første tre intervjuene ble gjennomført med samtalehjelper, mens de to andre ble gjennomført med tolk. Forskjellen mellom disse er at samtalehjelperen er til stede og hjelper med å oversette når det er nødvendig, mens tolken oversetter alt som blir sagt. Grunnen til at jeg valgte å gjøre det på denne måten, hadde å gjøre med informantenes kunnskap i norsk. Dessuten spurte jeg informantene om de ønsket tolk eller ikke, og forsøkte å ta hensyn til deres ønske. Ideelt sett ønsket jeg å gjennomføre alle intervjuene uten tolk, men ville ikke ”ofre” viktig informasjon for å oppfylle dette ønsket. Jeg ville at samtalen skulle flyte best mulig og antok at dette ville være mest sannsynlig dersom tolken ikke var tilstede. Men det viste seg at intervjuene fungerte relativt godt både med tolken og med samtalehjelpen og hver av disse hadde sine fordeler og ulemper.

Fordelen med å bruke samtalehjelper var at samtalen fløyt mer og kunne bevege seg mer fritt fra et tema til et annet. Ulempen var derimot at samtalehjelperen, som var den samme miljøarbeideren som hjalp meg med informasjonsskrivet i begynnelsen, hadde en tendens til å stille egne spørsmål og således delta aktivt i samtalen vi hadde. Fordelen med å bruke tolk var at jeg slapp dette problemet, mens ulempen var at "samtaleflyten" fort kunne stoppe opp etter en lang setning. Men alt i alt var forskjellene små og jeg følte at informantene fikk besvart mine spørsmål på en god og uanstrengt måte.

Det var én informant som ikke ønsket å gjennomføre intervju, og jeg prøvde heller ikke å overtale ham. Årsaken til det var at jeg ikke ønsket å tvinge informantene til å gjøre noe de ikke følte seg komfortable med. Dessuten hadde jeg tilbrakt mye tid med ham under feltarbeidet, og opplevde at jeg hadde relativt mye materiale å ta utgangspunkt i til tross for dette.

En lang periode vurderte jeg å ikke bruke intervju som innsamlingsteknikk, fordi jeg fikk inntrykk av at informantene hadde et anstrengt forhold til en intervjusetting da jeg informerte dem om prosjektet. Flyktninger kan forbinde intervju med politiintervjuet de måtte gjennom før de fikk registrert asylsøknaden sin og ble plassert i mottak eller med asylintervjuet hos UDI som alle flyktninger må gjennom (se f.eks. www.udi.no eller www.noas.no). Intervjuet med politiet og UDI kan oppleves som en veldig anstrengt situasjon ettersom asylsøkere må berette om traumatiske forhold i deres hjemland, tap av familiemedlemmer eller lignende. Samtidig er intervjuene helt avgjørende for asylsøkerne fordi det er deres eneste mulighet til å vise at de har behov for beskyttelse. I en slik setting kan det også tenkes at personer unngår å fortelle visse detaljer eller legger på ekstra faktorer for å styrke sin sak. Individer som kommer til Norge uten id-dokumenter og oppgir å være under 18 år, må for eksempel forsøke å bevise at de faktisk er under 18 år. Det å bli intervjuet av en masterstudent kan derfor oppleves som vanskelig dersom de ikke helt forstår hva denne informasjonen skal bli brukt til.

Flere samfunnsvitenskapelige forskere (Knudsen: 1991, Hjelde 2004) har uttrykt problemer knyttet til å bruke intervju som metode i forskning på enslige mindreårige flyktninger av blant annet disse nevnte årsakene. Karin Harsløf Hjelde valgte å fjerne intervju som metode fordi det ikke virket overkommelig å lede et intervju og samtidig demonstrere respekt for ungdommenes rett til å ikke snakke om noe ubehagelig eller belastende (Hjelde 2004: 48).

Det som gjorde at jeg likevel valgte å foreta intervju med informantene, var den tilliten jeg følte at jeg opparbeidet under den deltakende observasjonen. Jeg var veldig tydelig på at jeg ikke ville at de skulle snakke om noe som var ubehagelig, både under den deltakende observasjonen og under intervjuene. Jeg forklarte stadig for dem at jeg er interessert i å vite hvordan de har det *nå* og ikke ute etter å finne ut hvorfor de søkte asyl, hva livet deres var preget av før og så videre. Etter hvert virket ikke informantene bekymret for intervju-settingen lenger og var heller ivrige etter å få prate litt om seg selv og sin livssituasjon. Som Powdermaker (1966) påpeker så har mennesker sjeldent nok mulighet til å prate om seg selv, og blir smigret når noen tar deres meninger på alvor (Powdermaker i Fangen 2011: 49).

Det var spesielt slutten på ett intervju som var tankevekkende for meg. Den samme informanten som på tidligere stadiet virket bekymret for om jeg kunne være ansatt av myndighetene eller av UDI for å spionere på de mindreårige, stoppet meg da jeg takket for intervjuet og sa:

Det er én ting jeg må si til deg nå som vi er ferdig. Du kan ta kontakt med meg når som helst, for nå skjønnte jeg hva du er ute etter. Du vil snakke om hvordan vi har det, og det er jeg klar for å snakke om når som helst.

Først da hele forskningen var over og når informanten fikk forsikret seg om at jeg bare var ute etter å få taket på hva hverdagen hans består av og hvordan han klarer seg i sin nye tilværelse, ble han helt trygg på prosjektet. Dette sier noe om hvor på vakt informanten måtte ha vært helt fram til slutten, i tilfelle jeg var ute etter å få fram noe som han ikke ønsket å dele. Det sier også noe om hvor viktig tillit har vært i denne studien. Når informanten delte dette med meg, ble jeg enda mer glad for at jeg stadig presiserte for ham og de andre at jeg *kun* var ute etter å høre om det som var ønskelig å dele.

3.5.3 Miljøarbeideren og portvakten Gregor

Min portvakt under feltarbeidet var Gregor som jeg hadde jobbet med på fritidsklubben i samme bydel. Vi var ikke bare venner før prosjektet ble satt i gang, men også før vi ble kollegaer på fritidsklubben, og har altså en sosial kobling til hverandre. Dette ga mange fordeler for meg fordi jeg kunne stole på at han ville hjelpe meg med gjennomføringen av feltarbeidet og han kunne stole på mine hensikter med prosjektet. Han hjalp meg med å formidle kontakt med de unge, inviterte meg med på aktiviteter hver uke, og var en god kanal jeg fikk diskutere gyldigheten av mine tolkninger med (Fangen 2011: 54). Da Gregor kun var

en av fem miljøarbeidere og som oftest jobbet alene med de unge, uttrykte han at det også var behagelig å kunne dele sine tanker med meg, istedenfor å bli gående alene med sine tanker omkring sin rolle (Fangen 2011: 54). Det hjalp på tilliten å ha en god venn rundt meg da jeg skulle gjennomføre et feltarbeid, som var helt nytt for meg. Hans tilstedeværelse minte meg på hvem jeg var og gjorde at jeg slapp å forholde meg til kun nye mennesker i en helt ny rolle som forsker. Ifølge Fangen er vennskap i felten *”først og fremst viktig følelsesmessig, fordi det minsker følelsen av fremmedhet, som ellers lett oppstår når du skal ferdes som en outsider over tid”* (Fangen 2011: 54).

Det var også visse utfordringer som oppstod på grunn av venns­kapsrelasjonen til Gregor. Jeg merket at Gregor hadde et behov for å diskutere ”feltet” med meg også etter feltarbeidet. Dette kunne være nyttig, men føltes også galt da de unge ikke var til stedet for å forklare hva de mente om våre koblinger og ideer. Dessuten ville jeg ikke at de unge skulle føle at vi baksnakket dem, noe som kan oppstå når man kjenner portvakten sin privat (Fangen 2011: 54). Derfor ble vi nokså raskt enige om å ikke diskutere hans jobb og mitt prosjekt utenfor feltarbeidets tidsramme. Et annet potensielt problem jeg måtte være klar over var at Gregor allerede hadde dannet en viss relasjon til de unge, og at forskningen følgelig ville bære preg av deres relasjon siden jeg ofte tilbrakte tid med både Gregor og ungdommene samtidig.

3.6 Validitet

Validitet er et annet ord for ”gyldighet” (Silverman 2010: 275). I kvalitative studier finnes det ingen fasitsvar på hvordan validiteten kan sikres, men det viktigste er å vise at ens funn virkelig er basert på kritisk vurdering av alle dataene og ikke på et par gode eksempler (Silverman 2010: 275-276). I min studie valgte jeg å fokusere på en liten gruppe mennesker, da det egner seg godt til å kunne fokusere like mye på alle i gruppen (Fangen 2011: 46). Dette strategiske utvalget bestående av seks informanter er relativt lite, men jeg føler likevel at disse seks kom tydelig fram i analysen særlig når jeg valgte å benytte meg av flere innsamlingsteknikker. Det er nettopp *dybden* i informantenes omgivelser som kan komme til syne når man tar for seg et lite utvalg og ved å redegjøre eksplisitt for fremgangsmåten så blir det også mulig for andre å etterprøve resultatene (Kvale 2005: 5). Størrelsen på gruppen var et naturlig valg for meg da bydelen jeg tok kontakt med hadde seks enslige mindreårige flyktninger bosatt hos dem. Dersom jeg skulle ha økt antall informanter, måtte jeg i så fall ha tatt kontakt med en bydel til og da ville muligens analysen vært mer av en komparativ form. Jeg valgte derfor heller å fokusere på seks informanter og heller bruke mer tid med dem

gjennom deltakende observasjon. Som Fangen (2011: 46-47) skriver så vil man aldri kunne oppnå et representativt utvalg i kvalitativ forskning og poenger bør derfor heller være å finne et utvalg som belyser et viktig fenomen eller setter forskningsspørsmålene på spissen.

3.7 Analysen

Analysen av datamaterialet har vært preget en empirinær tilnærmingstype, hvor jeg har brukt teori og tidligere forskning for å belyse mitt empiriske materiale. Fordelen med en slik tilnærming er at den tillater nøye utforskning av materialet istedenfor at teoriene blir ”plassert” på informantene (Widerberg 2001:127). Gjennom en slik tilnærming kan man benytte seg av evnen til å la seg overraske og få øye på både det usagte, men også på ”tausheten” som kan være vel så viktig (Widerberg 2001: 127). Under feltarbeidet stilte jeg spørsmål basert på det jeg opplevde der og da, på min forforståelse samt erfaring med denne gruppen. Videre, da jeg foretok semistrukturerte intervjuer med informantene, stilte jeg dem spørsmål basert på de temaene som kom fram under de deltakende observasjonsøktene. De analytiske temaene springer altså i stor grad ut i fra informantenes egne beskrivelser og erfaringer. Etter å ha kategorisert informantenes refleksjoner inn i temaer, tok jeg i bruk teoretiske redskap og tidligere forskning for å underbygge argumentasjonen.

Etter datainnsamlingen anonymiserte jeg informantenes navn og benyttet meg av mer eller mindre typiske afghanske navn som jeg fant på internett. Sitatene som jeg benytter meg av er ofte renskrevet da informantene snakker gebrokkent norsk. Jeg har også forsøkt å droppe visse sensitive opplysninger som framkom i noen av sitatene. Sitatene jeg har valgt ut er hentet fra intervjuene og fra samtalene rundt tidslinjetegningene, mens lengre beskrivelser er som oftest hentet ut fra den deltakende observasjonen.

4 Aldersovergang

I dette kapitlet vil jeg forsøke å vise hva som kjennetegner aldersovergangsprosessen for seks enslige mindreårige flyktninger. Hvordan opplever de overgangen fra barn til voksen?

Hvordan ser de på seg selv når det kommer til modenhet og selvstendighet? Hva betyr det for dem å bli voksen? Målet er å fange opp ung-voksen overgangen og få et grep om de utfordringene som ungdommene møter på i overgangen. Informantenes fortid er preget av selvstendighet i og med at de fra ung alder av har måttet ta vare på seg selv, ta egne valg og håndtere konsekvensene valgene har medført. Men nå som de befinner seg i Norge, må de finne seg i å ta imot hjelp for å mestre hverdagen i et nytt land. Denne dobbeltheten i ungdommenes hverdag vil være hovedfokuset i dette kapitlet.

Først vil jeg presentere hvordan ungdommene iakttar seg selv ut ifra deres alder og hva de mener må til for at de skal se på seg selv som voksne i det norske samfunnet. Her vil fokuset ligge på tre kunnskapshull som informantene jobber med å tette før de kan føle seg voksne *medborgere* i det norske samfunnet. Deretter vil jeg vise hvilken forståelse ungdommene bruker når de snakker om voksenlivet, altså hvilke kjennetegn og egenskaper de mener en voksen person har. Forståelse av voksenlivet er i dette prosjektet forstått gjennom Thomson m. fl. s (2004) biografiske studie av ungdommer i Storbritannia, der de presenterer to idealtypiske forståelser av voksenlivet som de kaller for den *relasjonelle* og den *individuelle* forståelsen. Basert på denne forståelsen vil jeg i neste del diskutere informantenes ambivalens mot hjelpeapparatet og forsøke å forklare hva denne ambivalensen kan være et uttrykk for. Analysens siste del inneholder en diskusjon av informantenes opplevelse av sin aldersovergang i lys av Turners (1969) videreutvikling av *liminalitetsbegrepet*.

4.1 Kunnskap som en vei inn i voksenlivet

De fleste ungdommer i 16-19-årsalderen i Norge går på videregående skole. På dette tidspunktet begynner de å danne seg en idé om hvordan de ønsker at deres framtid skal se ut, både i arbeidslivet og i sitt private liv (Frønes 2010: 37). Men for ungdommer som ikke har fullført grunnskolen og som ikke intuitivt forstår hvilken retning i livsløpet de kan ta, ser denne fasen annerledes ut. Enslige mindreårige flyktninger må utvikle seg fra å være ungdommer til å bli voksne i en fremmed kultur, uten foreldre eller andre foresatte i Norge og med belastende erfaringer i bagasjen. De må lære seg et nytt språk i relativt sen alder, ta igjen andre norske ungdommer når det gjelder skoleferdigheter og skape en forståelse for hvilke

muligheter de har for fremtiden. Hvis man ser på ungdomsfasen som en utviklingsprosess hvor ungdommer er på vei til å bli medlemmer av et samfunn og hvor de utvikler seg som individer, kan begrepene *integrasjon* og *ekskludering* stå sentralt i denne sammenheng (Frønes 2003: 13). Integrering handler om å bli aktiv deltaker av et samfunn, mens det å falle utenfor i betydningen av å ikke mestre livet, defineres som ekskludering og marginalisering (Frønes 2003: 47). Det å bli voksen blir i så fall en integrasjonsprosess som enhver ungdom må gjennom, men som enslige mindreårige flyktninger må gjennom parallelt med andre integreringsprosesser (Frønes 2003: 47).

I dette delkapitlet skal jeg først presentere de enkeltes beskrivelser av seg selv når det gjelder voksenhet og modenhet. Så skal jeg beskrive tre kunnskapsressurser som ungdommene ettersøker. Deretter skal jeg presentere hvordan mangelen på kunnskap hemmer deres opplevelse av å føle seg som voksne. Til slutt skal jeg diskutere forholdet mellom alder, kunnskap og inkludering.

4.1.1 Moden, men ikke voksen

Mine seks informanter ser på seg selv som relativt modne, siden de fra ung alder av har måttet ta modne og voksne avgjørelser i livet. Flere av dem mistet foreldrene sine før de ble tenåringer og måtte etter hvert flykte fra Afghanistan. De var på selvstendig flukt i flere år før de ankom Norge, og har derfor måttet ta egne valg og være ansvarlige for de valgene de har tatt over lang tid. De har måttet jobbe for å tjene sine egne penger fra de var tenåringer, kjøpe sin egen mat og sine egne klær og finne seg et sted å bo i sin nomadetilværelse. Selv om de ofte ble behandlet som barn av voksne de møtte på under flukten, har de ofte måttet ta like valg som de voksne for å kunne beholde sin integritet og for å overleve.

Også i Norge opplever de seg selv som modne for alderen i og med at de selv har ansvar for å mestre nåtiden:

Siden jeg er alene og siden ingen kan hjelpe meg så må jeg gjøre alt selv. Ja, fordi de som er like gamle som meg, de har familie og mange voksne som hjelper dem. Siden jeg ikke har familie, så må jeg bli flink til å jobbe, trene og gå på skolen. Det er mye. Det er vanskelig. (Chalak)

Denne ansvarsfølelsen gjør at Chalak føler seg moden for alderen, men legger også et stort press på ham, siden det bare går utover ham selv om han velger ansvarsfraskrivelse.

Imad føler også på presset og sier at han blir minnet på det hver gang han kommer hjem fra skolen og kommer på alle de tingene han må gjøre:

Når jeg er på skolen så er jeg sammen med alle de andre ungdommene... Da er vi som barn, ikke sant. Men så kommer jeg hjem og ser på denne leiligheten og kommer på alle de tingene jeg må gjøre. Jeg må gjøre lekser, lage mat, gå på trening... Du har ansvar for deg selv! Det er ingen som kommer til å fortelle deg hva du må gjøre.

Imad sier at han må bestemme seg på forhånd for hvordan han skal ta imot og håndtere visse utfordringer som livet byr på: *"Jeg kan bestemme selv hvordan jeg skal bruke de tingene som skjer med meg. Skal jeg vokse på det eller skal jeg la det ødelegge meg?"* Her refererer han ikke bare til de hverdagslige gjøremålene som han må utføre, men også til de generelle utfordringene som han har møtt på i livet. De andre ungdommene forteller meg om lignende utfordringer.

Følelsen av modenhet og ansvarspresset kunne tyde på at ungdommene ser på seg selv som mer voksne enn andre norske ungdommer, men dette er ikke tilfelle. Samtlige av ungdommene uttrykker at de ligger så langt etter andre norske ungdommer i så mange aspekter og mangler så mange essensielle ressurser i livet at de ikke kan kalle seg voksne: *"Jeg er ikke voksen her! Det er veldig vanskelig å komme fra et annet land og komme til Norge også blir du... du må være, liksom bli samme som dem norske som har vært i Norge hele livet"* sier Imad. Mens de fleste norske ungdommer har gått på skole hele livet, vokst opp i det norske samfunnet og tilegnet seg visse ressurser, så må de enslige mindreårige gjennom en integreringsprosess (Frønes 2003: 47) hvor de må "ta igjen" de andre norske ungdommene når det gjelder kunnskap i ulike sfærer.

Det var spesielt tre ressurser som de ønsket mer av før de kunne føle seg på lik linje med andre norske ungdommer i sin aldersgruppe. Jeg har valgt å kalle disse tre ressursene for *kunnskapshull* som de jobber med å tette. Disse kunnskapshullene er: språkkunnskap, skoleferdigheter og kunnskap om det norske samfunnet. Disse tre kunnskapene skli på mange måter i hverandre og forutsetter hverandre. For eksempel er skolen en arena hvor man kan utvikle sine språkerferdigheter og hvor man kan få en bredere kunnskap om samfunnet man lever i. Et annet eksempel er at man kan tilegne seg kunnskap om samfunnet gjennom språket.

4.1.2 Språkkunnskap

De enslige mindreårige flyktningene ligger etter de fleste norske ungdommer i sin aldersgruppe når det gjelder språkkunnskap i norsk. Informantene kom til Norge våren 2010 uten å kunne et eneste ord i norsk, og som Fartosh påpekte, så visste de ikke engang hvordan de skulle spørre seg fram til hvor politistasjonen lå den dagen de ankom. På mottaket begynte informantene på norskopplæring som pågikk i ukedagene. Da de fikk oppholdstillatelse, ble de plassert i en bydel i Oslo kommune og ble testet for hvilket nivå de lå på i språkkunnskap og skolekunnskap. Samtlige av informantene ble plassert i en klasse bestående utelukkende av innvandrerungdommer i samme aldersgruppe, hvor målet var å lære nyankomne innvandrere grunnleggende norsk slik at de blir klare for å ta grunnskole, ungdoms- og videregående fag senere. Skolen de går på er en videregående skole bestående både av innvandrerungdommer med språkproblemer, og andre ungdommer som tar allmennfag eller ulike temaspesialiseringer. Ungdommene med språkproblemer befinner seg på en side av skolegården, mens de andre ungdommene befinner seg på den andre. De har altså ikke mye med hverandre å gjøre, og ser ikke mye til hverandre.

Informantene innser at de ikke kan gå i klasse med andre nordmenn siden de ligger så langt etter i norskkunnskapene, men mener fortsatt at det er et stort problem for dem at de ikke får snakket norsk i et høyt tempo med folk som snakker språket flytende: *”Vi går i klasse hvor vi må lære norsk og lære hvordan vi skal uttale ord på riktig måte. Men vi snakker bedre norsk med utenlandske enn med nordmenn. Vi skjønner ikke hva norske sier...”* sier Alamir. Videre sier han at språkmangelen setter en demper på hans muligheter til å få seg norske venner:

Når jeg kommer i kontakt med norske blir det ofte veldig ”basic” prat og etter fem minutter er det over. Jeg har problemer med å utvikle det til å bli en fullverdig samtale. Jeg klarer ikke å snakke dypere. Da ender det opp med at jeg trekker meg unna, og da tror jo de norske at jeg er overlegen. Mens jeg tenker at de norske ikke vil bli kjent med meg. Så det blir en slags... ond sirkel.

Imad uttrykker også at han har problemer med å utvikle samtalen: *”Jeg prøver alltid å liksom snakke litt mindre enn å snakke mye siden jeg ikke er flink i norsk...”*. Språkutvikling er det alle ungdommene nevner når de snakker om hva de prioriterer høyest for tiden, og mener at det er et helt essensielt bakteppe de må ha før de kan få seg norske venner, søke på jobber, ta høyere utdanning og utvikle kunnskap om reglene og kulturen i det norske samfunnet.

4.1.3 Skoleferdigheter

Informantene ligger også etter de fleste norske ungdommer i sin aldersgruppe når det gjelder skoleferdigheter. De fleste som kommer til Norge som enslige mindreårige flyktninger fra Afghanistan har ikke hatt tilgang til utdanning i hjemlandet. Dette gjelder spesielt for kvinner, men ofte må også gutter velge jobb framfor utdanning for å kunne brødfø familien. Andelen analfabeter blant den voksne befolkningen i Afghanistan er av de høyeste i verden⁹. Dette gjør at de fleste unge flyktningene fra Afghanistan må ta grunnskolen og videregående i Norge, og ofte lære seg å skrive og lese i en relativt sen alder.

Blant mine informanter er det bare to som har gått på grunnskole i Afghanistan og disse måtte slutte på skolen etter hvert som situasjonen deres ble mer komplisert og de måtte flykte. Da jeg møtte alle ungdommene for første gang i september 2011, ba jeg dem som nevnt om å skrive under på et informasjonsbrev som jeg hadde skrevet til dem og oversatt til Persisk. Selv om alle ungdommene kunne snakke persisk, kunne ikke alle lese informasjonsbrevet og heller ikke signere brevet fordi de ikke kunne lese eller skrive. Alle har nå lært seg å lese og skrive, men ligger naturligvis langt etter andre norske ungdommer som har kunnet lese og skrive norsk fra de begynte på grunnskolen. Da jeg spurte Imad om han følte at han hadde mye å ta igjen på skolen, svarte han:

Ja, veldig, veldig mye. For eksempel: neste år skal jeg starte på videregående og jeg gruer meg til det. Jeg tenker på hvordan det skal skje, hvordan det skal gå. Det er vanskelig å komme til et klasserom hvor alle de andre er... det er bare du som er... Hvis undervisning er på norsk og du ikke skjønner hva de sier. Også blir det vanskelig å ta prøver og sånne ting, ikke sant.

Imad er bekymret for at han ikke kommer til å mestre videregående hvis han ikke blir flinkere i språket. Alamir sier også at språkmangelen skaper mange utfordringer for ham på skolen. Han liker for eksempel matematikk veldig godt og skjønner alle formlene, men sliter med å forstå lange tekster i læreboka på grunn av språket. Det resulterer i at han får mye bedre karakterer når han bare skal regne ut en formel enn når han skal skrive en langsvarsoppgave med mye tekst.

Språkkunnskap er altså i høy grad en forutsetning for at ungdommene skal kunne mestre skolen, men skolen har en høy verdi for dem i seg selv da den representerer muligheter for framtiden. Alamir mener veldig bestemt, og forteller stadig til sine venner, at utdanning kan forandre verden:

⁹ I 2003 var analfabetismen beregnet til 50 % blant voksne menn og 80 % blant voksne kvinner (<http://snl.no>)

Alle de problemene Afghanistan har i dag er på grunn av mangel på utdanning. Store deler av befolkningen er analfabeter og det er ikke bare i Afghanistan, men flere andre land også. Man kan se sammenhengen mellom de landene det ikke går bra med og utdanningsnivået. Det er det jeg vil gjøre, jeg vil lære. Og jeg bryr meg ikke om Norge har forskjellig religion. For i Afghanistan lærer man basert på Islam, de lærer koranen på skolen. Men i Norge bryr man seg ikke om noen er kristne og at noen er muslimer. Man bryr seg om personer og hva de står for. Sånne ting kan man oppnå ved å ta en høyere utdanning, man blir åpen for andre religioner.

Selv om Alamir sliter med visse fag på skolen på grunn av det norske språket, er det veldig viktig for ham å gå på skole fordi han mener at utdanning skaper en bedre verden ved at mennesker lærer hverandre å kjenne og blir mer åpne for ulike syn– og trosretninger.

4.1.4 Kunnskap om det norske samfunnet

Informantene ligger også etter de fleste norske ungdommer i sin aldersgruppe når det gjelder kunnskap om samfunnet de lever i. Dette innebærer alt fra lover og regler i Norge, uskrevene væremåter og det politiske landskapet, til måter man går fram for å lykkes på arbeidsmarkedet og i sosiale sammenhenger. I et demokratisk land inkluderer integrering at nykommere involveres inn i politiske prosesser og forutsetter likhet på alle nivåene i samfunnet (Hynes 2011: 25). Men det kan være vanskelig for enslige mindreårige flyktninger å vite hvilke rettigheter de har og på hvilke måter de kan involveres (Eide 2000: 138). I Eides studie fortalte informantene at de hadde vanskeligheter med å vite hva de hadde rett på og hvilke retninger de kunne ta i livet. Også mine informanter uttrykker dette:

Det er greit at jeg er atten år, men jeg må vite hvilken vei jeg skal gå. Jeg kan ikke så bra norsk, jeg forstår ikke alle reglene og hvordan samfunnet fungerer. Men det er greit for norske på 18 år, de skjønner alt. Men utenlandske sliter mer. Er det riktig å gå den veien eller den veien? Kanskje jeg velger en vei, også er det feil vei. Hvordan kan jeg vite det? (Alamir)

Usikkerheten rundt hvilke valg man kan ta og hva man har rett til gjenspeiler seg også i Jiwan's beskrivelser. Jiwan fortalte meg under intervjuet at han egentlig kunne tenkt seg å stemme ved kommunevalget i 2011, men at han ikke fikk beskjed om det før det var for sent. Han hadde til og med planlagt hvem han skulle stemme på:

Vi fikk ikke informasjon om valget. Ellers ville vi ha stemt. Vi fikk vite det på skolen en dag, men da vi kom på skolen dagen etter sa de at det var ferdig og vi kunne ikke stemme lenger. Jeg hadde tenkt å stemme på en person, men jeg sier ikke hvem...

Fra offisielt hold hevdes det at ”*alle som bor i Norge skal ha like muligheter til å bidra og til å delta i landets fellesskap*” (www.regjeringen.no). Men dette forutsetter at man vet hva man kan delta i og når man kan gjøre det:

Man må forstå samfunnet for å kunne være voksen. Det er veldig vanskelig. Det tar lengre tid for meg. Men de norske skjønner mer. Jeg trenger en veiviser som kan synliggjøre de veiene jeg kan ta i livet (Alamir).

Alamir mener at en veiviser kunne vist han hva han kunne bidratt med, hvordan han kunne ha bidratt og hvilke fordeler og ulemper deltakelsen ville hatt. Hvem han mener det skulle vært, er ikke det viktigste her. Det som er viktig, er at Alamir trenger hjelp til å forstå samfunnets struktur. Uten denne forståelsen kan han ikke kalle seg voksen i samfunnet i følge ham selv. Flere av de andre ungdommene har også trukket fram at de har behov for hjelp til å forstå samfunnet i og med at samfunnsforståelse er et essensielt aspekt i livet som de må besitte før de kan delta aktivt i det norske samfunnet.

4.1.5 Kunnskap som forutsetning for inkludering og deltakelse

Informantenes utsagn tyder på at voksenstatus forutsetter kunnskap. I Afghanistan var de vant til å ta vare på seg selv og visste som oftest hvordan de skulle kommunisere med andre for å få tak i det de trengte i livet og hvordan de kunne bruke kunnskapsressursene tilgjengelige for dem. Men i Norge befinner de seg plutselig i en situasjon hvor primære ting som språk og samfunnsforståelse må læres på nytt, uten at de vet helt hvordan. Denne hjelpeløse situasjonen skaper frustrasjon og forvirring for informantene og gjør at de muligens føler seg mindre voksne enn noensinne.

Grunnen til at de ser på kunnskap som en viktig forutsetning for å føle seg voksne, kan handle om sammenhengen mellom voksen status og aktiv deltakelse i et samfunn (Fangen 2007: 415). I ungdomssosiologien har det i de senere år vokst fram en forståelse av at overgangen til voksenlivet på mange måter handler om å bli *medborger* i et samfunn. Å flytte hjemmefra, entre arbeidslivet, etablere en familie og delta i politiske beslutninger, er typiske handlinger unge gjør på vei inn i voksenlivet, og de samme handlingene kjennetegner også en

aktiv samfunnsborger. Å være medborger av et samfunn handler om å føle tilhørighet og identitet i et samfunn, og bidra til og delta aktivt i samfunnslivet på en eller annen måte (Fangen 2008: 147). Hvis man ikke vet *hvordan* man kan delta, *hvor* man kan delta eller *hvem* man kan delta med, blir opplevelsen av overgangen mer utfordrende. Kunnskap er altså en viktig forutsetning for å føle seg voksen, da voksen status og aktiv deltakelse i samfunnslivet har en sentral kobling.

I Norge vil kanskje kunnskap være enda mer avgjørende for informantenes fremtidsmuligheter enn i Afghanistan, hvor leseferdighetene og utdanningsnivået generelt er mye lavere enn i Norge og hvor muligheter for utdanning ikke er like tilgjengelig. I Norge har informantene prinsipielt sett *mulighet* til å utdanne seg på lik linje med alle andre jevnaldrende, men det kreves mye for å ta igjen de andre. I følge Frønes (2010: 37) så er Norge et "kunnskapssamfunn", hvor utvikling av kompetanse gjennom skole og utdanning er avgjørende for fremtidig suksess. Gode karakterer på ungdoms- og videregående skole er avgjørende for å lykkes med videre utdanning og i arbeidslivet. Krav om kompetanseutvikling stilles altså allerede fra tidlig ungdomsfase, og øker helt fram til endt høyere utdanning, om ikke lenger. Det betyr at de som mestrer skolen blir "vinnerne" i samfunnet i den forstand at de får økte muligheter for fremtiden, mens feiling i skolen øker risikoen for sosial eksklusjon og potensiell marginalisering i framtiden for ressursfattige grupper. Unge innvandrere med språkproblemer befinner seg i en mer risikabel livssituasjon fordi de parallelt må jobbe med språket og kompetanseutvikling i skolen for å kunne ta igjen andre norske ungdommer i denne fasen (Frønes 2003: 134). Dermed kan det sies at selv om informantene i teorien har like muligheter for framtiden som deres jevnaldrende, så ser virkeligheten mer kompleks og krevende ut.

Aktiv deltakelse i samfunnslivet øker ikke bare utdannings- og jobbmulighetene, men innebærer også en sosial dimensjon (Fangen 2008: 147). Alamir og Imad klarer ikke å kommunisere på et dyptgående plan på norsk og føler at samtalen ofte blir veldig grunnleggende og enkel. I frykt for å si noe feil, velger Imad heller å si for lite enn for mye. Dette tyder på at språket også har en sosial funksjon for ham, ved at språkmestring er døråpneren for å kommunisere med andre mennesker og knytte sosiale bånd. På nåværende tidspunkt gir dessverre manglende språkkunnskap informantene en dobbel risiko for fremtidig ekskludering og marginalisering (Frønes 2003), siden den både demper mulighetene for å lykkes i skolen og mulighetene for å utvide deres sosiale nettverk med norsktalende.

4.2 Å hjelpe andre er å være "voksen". Å bli hjulpet er å være "barn".

Informantene ser på seg selv som relativt modne fordi de fra ung alder av har måttet ta selvstendige avgjørelser i livet, men de føler seg likevel ikke som voksne fordi de mangler essensielle ressurser i livet som deres jevnaldrende besitter. De ettersøker hjelp til å utvikle sine ferdigheter i språket, på skolen og for å forstå samfunnet de lever i, før de kan kalle seg voksne. Men samtidig som ungdommene har behov for hjelp og nærmest lengter etter hjelp til å kunne utvikle seg, uttrykker de også ambivalens mot å ønske hjelpen velkommen.

Ungdommene mener at et essensielt trekk ved et voksent individ er å være uavhengig og selvstendig. Dette innebærer å være helt selvhjulpen og i stand til å håndtere alle de utfordringene livet kan by på. Ved å ta i mot hjelpen de blir tilbudt, blir deres selvstendighet og deres subjektive forståelse av å være voksen, hemmet.

Jeg skal først presentere dette gjennomgående temaet som de unge trakk på da de skulle forklare hva det vil si å være voksen. Så skal jeg gå nærmere inn på hvordan denne forståelsen kan kobles opp til ambivalensen de unge viser overfor den hjelpen de får av barnevernet – institusjonen som har i oppgave å sikre at ungdommene har trygge oppvekstvilkår og får hjelp og omsorg til riktig tid.

4.2.1 Å hjelpe andre for å bli en "fullkommen" mann

Å flytte hjemmefra, entre arbeidslivet, etablere en familie og delta i politiske beslutninger, er altså typiske handlinger som innebærer unges overgang til voksenlivet. Men hva er egentlig det endelige beviset på at man er voksen? Frønes og Brusdal (2000) hevder at det ikke finnes en fast definisjon på det å være voksen fordi alle individer "gjør" voksenlivet forskjellig og forventninger om voksenlivet varierer i ulike historiske epoker. I Norge kan man befinne seg i en "ung-voksen-fase" helt opp til trettiårsalderen, om ikke lenger, før man kategoriserer seg selv som voksen. Dessuten har alle til syvende og sist en egen subjektiv forståelse av det å være voksen og det å være barn, og man kan føle seg voksen på visse områder, men likevel beholde barnsligheten og lekenheten som barnetilværelsen representerer livet ut.

Når jeg stilte mine informanter spørsmål knyttet til voksenlivet, ønsket jeg derfor å finne ut hva voksenlivet *representerte* for dem, altså hvilke meninger de forbandt med begrepet "voksenhet". I Thomson og kollegaers (2004) studie av ungdommer i Storbritannia, fant de ut at deres informanter hadde to konkurrerende forståelser som de trakk på når de

snakket om voksenlivet. Disse idealtypene kaller Thomson og kollegaer som nevnt i kapittel to for den *relasjonelle* og den *individuelle* forståelsen av voksenlivet (Thomson m. fl. 2004: 224). I min studie kom den relasjonelle forståelsen av voksenlivet i forgrunnen når jeg stilte informantene spørsmål knyttet til begrepet ”voksen” og ”moden”. Samtlige av de unge vektla det å kunne hjelpe andre og ta vare på andre som et tegn på å være voksen og behov for hjelp som et tegn på å være et barn.

Chalak mener at de typiske tingene en mann bør ha er kone, barn, hus, en fast jobb og bil. Men disse tingene er ikke en forutsetning for å kunne kalle seg en mann. For Chalak er det viktig å kunne hjelpe mennesker for å kunne kvalifisere som en ”fullkommen mann”. Og dette forutsetter at man har en utdannelse, at man er smart og at man mestrer det man gjør i livet:

Det er ikke sånn at jeg må ha alt for å kunne kalle meg en mann. Jeg må kunne hjelpe mennesker. Jeg vil bli voksen fort og jeg liker ikke når noen hjelper meg. Jeg liker å gjøre alt på egenhånd. Jeg vil kunne hjelpe mennesker, ikke at mennesker skal hjelpe meg. Jeg må gjøre alt selv for å kalle meg en fullkommen mann.

Så en voksen mann for Chalak er en som har overskudd til å gi en hjelpende hånd til andre mennesker istedenfor å være den som higer etter hjelp. Imad og Jiwan bruker også lignende forklaringer. Imad mener at forskjellen mellom å være ungdom og voksen ligger i ansvarsfølelsen man føler for andre enn en selv. Jiwan sier: ”når man er voksen tenker man mer langsiktig, man tenker på barna sine. Man blir mer forsiktig med pengebruken og andre ting. Man tenker ikke bare på seg selv lenger”. Selvstendighet og ansvar ser altså ut til å være nøkkelordene i denne sammenheng.

Ungdommene som ble intervjuet av Thomson m. fl. (2004: 224) kunne benytte seg av begge forståelsene og bevege seg fra den ene til den andre forståelsen i løpet av en samtale. Mine seks informanter benyttet seg ikke i noe særlig grad av den individuelle forståelsen av voksenlivet annet enn at de påpekte at de selv er i en utviklingsfase fra å være barn til å bli voksne. Ungdommene markerer at de stadig jobber med seg selv for å bli bedre til å mestre språket, skolen og praktiske arbeidsoppgaver i hverdagen, men nevner ikke aspekter som går eksplisitt på å utvikle selvet. Det kan være flere årsaker til dette. For det første kan det tenkes at de bærer med seg en forståelse av voksenlivet fra Afghanistan hvor man lever i klan og blir voksen *med* andre (Borchgrevink og Harpviken 2010) og hvor fokuset på løsrivelse ikke er like sentralt som i den vestlige delen av verden. Katrine Fangen (2007) finner også i sin studie

av somaliske unge voksne at de hovedsakelig trekker på den relasjonelle forståelsen av voksenlivet, selv om de kunne bevege seg over i en individuell forståelse en gang i blant¹⁰. For det andre kan det hende at ungdommene ikke fokuserer på utvikling av selvet når det er så mange essensielle ting som må falle på plass før de kan starte på et selvutviklingsprosjekt.

Det kan være mange bakenforliggende årsaker til at informantene benytter seg av den relasjonelle forståelsen av voksenlivet, men det som er viktig i denne sammenheng er hvilke *implikasjoner* denne forståelsen har for informantene. Per dags dato opplever ikke ungdommene at de er i stand til å hjelpe andre; de opplever tvert imot at de trenger hjelp til å blant annet utvikle sine språkferdigheter, skoleferdigheter og sin samfunnsforståelse. Selv om de ønsker å bli voksne, og lengter etter å kunne føle seg selvstendige og autonome i sin tilværelse, så er det ikke slik realiteten er for dem. Deres relasjonelle forståelse av voksenlivet passer altså ikke inn med forståelsen av deres livssituasjon og gjør at de ikke kan snakke om seg selv som voksne individer i samfunnet.

Med et ønske om å bli selvstendige og autonome vesener og med erkjennelsen om behovet for hjelp, hvordan stiller de seg da til hjelpeapparatet rundt dem? Jeg skal nå legge fram ungdommenes ambivalente holdninger til barnevernet som har i oppgave å hjelpe dem gjennom den første integreringsprosessen og vise hvordan disse holdningene kan ses i lys av ungdommenes relasjonelle forståelse av voksenlivet. I neste delkapittel skal jeg forsøke å vise hvordan ambivalensen de viser til barnevernet kan forstås med Lanas og Corbetts (2011) studie av elevers søken etter handlingsautonomi i møte med autoriteter.

4.3 Ambivalens mot barnevernet

I møtet med ungdommene oppdaget jeg to motstridende presentasjoner som de unge benyttet seg av når de snakket om avhengighet og uavhengighet til barnevernet. De kunne under ett og samme intervju skifte mellom å presentere seg som autonome og handlende individer, til å presentere seg som avhengige og maktesløse i relasjon til barnevernet. De utførte altså kombinasjoner av selvpresentasjoner, noe som Erving Goffman (1963) kaller for ”two-headed role-playing”. Som Sveinung Sandberg (2010: 448) skriver, så kan slike ambivalente presentasjoner tydeliggjøre konteksten individer snakker fra. I min studie skal jeg vise til disse presentasjonene for å tydeliggjøre dobbeltheten mellom *modenhet* basert på erfaringer og *avhengighet* i en ny livssituasjon.

¹⁰ I likhet med afghanere, vokser somaliere opp i klanbaserte samfunn (Kallehave 2003).

Den ene presentasjonen de unge trakk på handlet om å vise at de klarer seg selv og at de ikke trenger hjelp av barnevernet. Jiwan liker ikke tanken på å være avhengig av andres hjelp og føler seg barnslig behandlet når han blir hjulpet: *"vi er ikke barn, vi klarer oss selv!"*. Han har påpekt flere ganger at han ikke trenger å få besøk av barnevernets ansatte på daglig basis, og at han kan ringe selv hvis det skulle være noe han trenger hjelp til. Han føler at barnevernet kontrollerer hans økonomi ved at de ikke lar ham jobbe ved siden av skolen, samtidig som de forteller ham hva han skal bruke pengene sine på og hvilke klær han burde ha på seg på vinteren: *"ingen kan fortelle meg hva jeg skal ha på meg! Ikke engang faren min kan gjøre det..."* sier han. Både Jiwan og Zoran mener at staten utnytter ressurser til enslige mindreårige flyktninger på feil måte. De hevder at det ikke er behov for at barnevernets ansatte kommer til dem hver dag. De kunne heller ha gitt pengene til ungdommene slik at de kunne hatt mer penger til å ta førerkortet, kjøpe seg klær og andre materielle goder og spare til egen bolig.

Siden informantene har klart seg så lenge på egenhånd, vekkes ubehaget i dem når andre plutselig skal ha noe å si om beslutningene de tar i hverdagslivet. Selvstendighet har vært en selvfølgelighet for samtlige så lenge at det kanskje føles som et tilbakesteg å skulle være bundet til et hjelpeapparat. Under samtalen med Imad var han veldig opptatt av å fremheve sin egen selvstendighet i relasjon til hjelpeapparatet: *"Jeg får alltid til hva jeg vil så lenge jeg prøver. Jeg liker ikke at andre hjelper meg. Jeg klarer meg selv"*. Denne uttalelsen kan ses i sammenheng med den relasjonelle forståelsen av voksenlivet hvor det å hjelpe andre er å være voksen, mens det å bli hjulpet er å være barn.

Ungdommene kjemper for friheten til å bestemme over sitt eget liv og ønsker å bli klare for å være uavhengig av et hjelpeapparat. Dette kan handle om at informantene fra ung alder har måttet klare seg på egenhånd, mens de plutselig befinner seg i en posisjon hvor de er nødt til å ta imot hjelp for å klare seg i Norge. Videre kan det handle om at unge i det afghanske samfunnet blir voksne mye tidligere enn i Norge, og at man som mann hjelper familie og venner allerede fra man fyller seksten år (Borchgrevink og Harpviken 2010). Det kan også handle om å "komme seg videre" så fort som mulig, og løsrivelse fra barnevernet kan ses på som et tegn på at ungdommene er modne nok og ressurssterke nok til å klare seg selv i det norske samfunnet. Å være avhengig av barnevernet kan dessuten muligens ses på som å være bundet til en stigmatisert kategori som "offer" eller som en som trenger hjelp til å mestre livet.

Den andre presentasjonen de unge trakk på handler om det motsatte, nemlig at de trenger mer hjelp av barnevernet enn det de faktisk får. Samtlige av ungdommene uttrykker at de ikke får nok hjelp til å håndtere de utfordringene de møter på. Alamirs ønske om å ha en veileder er et eksempel på det. Han har behov for mer veiledning til å kunne ta skritt ut i den voksne verden. Alamir ble lovet mye mer hjelp av de ansatte i mottaket han bodde på, men løftene ble ikke realisert: *"jeg skjønner nå at jeg var godtroende... Men vi er flyktninger, vi trenger hjelp til å løse problemer!"* Noen av ungdommene kunne under ett og samme intervju si at de følte seg barnslig behandlet av barnevernet, men så gå over til å si at de følte at barnevernet behandlet dem som voksne med like forutsetninger som dem: *"de må slutte å tro at vi er voksne. Det kreves mye mer av oss enn av dem for at vi skal kunne lykkes"* sier Imad. Han liker ikke at ansatte i barnevernet sammenligner seg med han når han prøver å uttrykke at han trenger hjelp:

De kommer til meg og sier at de heller ikke har penger og at de også har problemer. De sammenligner seg selv med meg og sier at vi er like hverandre. Men kunne de tjene penger da de var 18 år? Jeg er bare 18 år, jeg går på skole. Jeg kan ikke gjøre alt selv.

Imad mener det er feil å sammenligne barnevernets ansatte i tjue- og trettiårene med ungdommer på 18 år og blir provosert når barnevernets ansatte velger en slik innfallsvinkel for å få ham til å forstå at han ikke kan få alt han peker på.

Informantenes ambivalente presentasjoner tyder på manglende samsvar mellom hvordan de *ønsker* å bli oppfattet og hvordan realiteten *faktisk* er. Sannsynligvis ønsker de, som ungdommer flest, å opparbeide seg egne erfaringer og bli oppfattet som frie og ubundne individer, mens de i virkeligheten innser at de trenger hjelp. Den ene presentasjonen kan således representere informantenes indre opplevelse av å være handlingsautonome, mens den andre presentasjonen viser den ytre virkeligheten (Sandberg 2010: 451).

Selv om ungdommene uttrykker en del misnøye med barnevernet, er det ikke enkeltpersoner som er siktemålet i denne diskusjonen. Tvert imot uttrykker ungdommene mye positivt i forhold til de enkelte miljøarbeiderne som tilbringer tid med dem. De sier at de enkelte miljøarbeiderne prøver å hjelpe dem så godt de kan med de forutsetningene de har; de kommer og hjelper dem med lekser, følger dem til legen, snakker med dem og tar dem med ut på ulike aktiviteter. Jiwan sier: *"Jeg er generelt fornøyd med miljøarbeiderne som jobber her. De har prøvd å hjelpe oss, de har gjort som de har sagt og vi har gjort som de ville"*. Da jeg tilbrakte tid med ungdommene og miljøarbeiderne så jeg at ungdommene hadde en relativt

god relasjon til samtlige av miljøarbeiderne. Det ser altså ikke ut som at problemet ligger i enkeltpersonene, men snarere i misforholdet mellom barnevernets mål om å forberede ungdommene til å bli selvstendige individer og middelet som antyder at dette skal skje på barnevernets premisser. I Hjeldes studie (2004: 78) så hun at ansatte i flyktningkontoret ofte forventet at de enslige mindreårige skulle være modne og forlangte voksen atferd og plikter, mens ungdommene på samme tid ble nektet visse ting som mer penger, arbeid ved siden av studiene og så videre. Mine informanter uttrykker det samme problemet; de forventes å være modne og forventes å ha en voksen atferd, samtidig som de blir nektet visse ting og uttrykker at de ikke får nok hjelp til å utvikle seg til å *bli* modne og *få* en voksen atferd. Med et ønske om å bli selvstendige og autonome vesener og med erkjennelsen av behovet for hjelp, dukker disse ambivalente presentasjonene fram.

4.4 På søken etter handlingsautonomi

Lanas og Corbett (2011) hevder at barn og unges motstand mot autoriteter kan forstås som søken etter handlingsautonomi i en gitt situasjon. Barn og unge motstår altså ikke bare for å motstå, men de gjør det for en grunn, nemlig for å føle seg som relevante aktører på ulike arenaer. Noen snakker høyt i timen på skolen, har på seg lue og utfordrer læreren ved å nekte å gjøre lekser. Andre bryter regler foreldrene har satt, banner og nekter å rydde rommet. Ved å rette søkelyset vekk fra hva ungdommer motstår i en gitt situasjon til å se på hva de *ettersøker* med den motstanden de viser, kan man finne alternative meninger i ungdommenes handlinger (Lanas og Corbett 2011: 417).

Informantenes ambivalens mot hjelpeapparatet tyder på at slik livssituasjonen deres *er* og hvordan de kunne *ønske* at den var, ikke er helt samstemt. Ungdommene ønsker å føle seg som relevante aktører i relasjon til barnevernet og i hverdagen generelt, men opplever seg handlingslammet når barnevernets ansatte bestemmer over økonomien deres, kommer innom uten forvarsel og får dem til å føle seg som barn. Dessuten har de en relasjonell forståelse av voksenlivet hvor det å hjelpe andre står i fokus. Med den livssituasjonen de befinner seg i, er de ikke i stand til å hjelpe andre, men må finne seg i å bli hjulpet. Mangel på handlingsautonomi i denne livssituasjonen kan være årsaken til at informantene reagerer med motstand, som vi skal se i dette delkapitlet.

I Lanas og Corbetts (2011: 422-428) studie av ungdomsskoleelever i Finland og Canada, ble det påvist at elevene ettersøker eller streber etter en plass å være hvor de kan koble av etter en stressende hverdag, etter kunnskap som er relevant for dem, etter tillit basert

på deres egne premisser og etter en dialog hvor de er relevante aktører. I min studie ble samtlige av disse motivasjonene trukket fram da ungdommene snakket om sin relasjon til barnevernet.

4.4.1 Behov for avkobling i hverdagen

Avkobling er en metode hvor barn og ungdommer kan gjenopprette sin styrke og ”finne tilbake til seg selv” etter å ha blitt møtt med motsetninger og utfordringer i gitte miljøer (Lanas og Corbett 2011: 422). I Lanas og Corbetts studie oppdager de at elever i skolen skaper midlertidige avkoblingsområder eller miljøer for dem selv gjennom en skoledag slik at de kan ”komme seg” etter en stressende hverdag. Hvis stresset økte og hvis elevene opplevde fravær av positive følelser uten at de får lov til å uttrykke negative følelser til stresset, kunne behovet for avkoblingen øke. Grunnen til at de oppsøkte slike områder handlet om å finne tilbake til sin handlingsautonomi i en ellers regelfyllt og begrenset atmosfære. Hall og hans kollegaer (1999) kom også fram til lignende konklusjoner i sin forskning på unge mennesker i Storbritannia. Som vist i kapittel 2, fant de ut at ungdommers behov for personlig plass og et sted å være (*need for space and a sense of place*) henger sammen med søken etter å føle seg som handlende og autonome individer på gitte arenaer og knytter også dette behovet til aktiv deltakelse og følelse av medborgerskap i et samfunn (Hall m. fl. 1999: 502).

Flere av de enslige mindreårige flyktningene i min studie uttrykket mangel på plass til å bare ”være” og slappe av når de kommer hjem fra skolen. I tillegg til at de ikke får velge hvem de skal bo med og hvor de skal bo, må de også forholde seg til at ansatte i barnevernet kommer innom til ulike tider på døgnet og begynner å spørre dem ut om forskjellige ting. Jiwan sier: *”de trenger ikke å være fire stykker som kommer hjem til oss og spør oss om ting. Hvis vi trenger mer hjelp, kan vi bare ringe dem”*. De ansatte ringer som oftest på forhånd før de dukker opp, men det har også skjedd at de kommer uten forvarsel. Imad opplever at kommunikasjonen foregår på miljøarbeidernes premisser:

Hvis jeg hadde valgt selv, ville jeg ha vært alene og heller møtt mennesker når jeg selv ville. Jeg liker ikke å bli tvunget til å være sosial hele tiden, og liker ikke å måtte si ifra hvor jeg skal hele tiden.

Etter at ungdommene har vært på skolen en hel dag og har blitt fylt opp med inntrykk og kunnskap, ønsker de sannsynligvis å komme hjem til et rom hvor de kan slappe av. Når de da blir møtt med ansatte i barnevernet som begynner å spørre dem ut om ting, opplever de at det

ikke er rom for restitusjon i hjemmet. Det resulterer i at ungdommene må dra andre steder for å slappe av, enten til sentrum eller hjem til andre venner: ”Jeg pleier å dra ned til sentrum for å slappe av” sier Fartosh. Dess mindre rom det er for avkobling, jo mer utfordrende blir situasjonen og hvis man ikke anerkjenner og støtter behovet for avkobling, kan det ende med det som Lanas og Corbett (2011: 424) definerer som tilsiktet motstand, noe jeg skal komme tilbake til senere.

4.4.2 Tillit basert på egne premisser og søken etter relevant kunnskap

Tillit basert på ens egne premisser handler om å skape tillit gjennom ansikt-til-ansikt relasjoner, istedenfor å forvente tillit basert på ens autoritære posisjon (Lanas og Corbett 2011: 424). Selv om lærere eller ansatte i et hjelpeapparat er autoritære i den forstand at de til en viss grad har myndighet til å bestemme over elever eller ungdommer, så vil ikke tilliten mellom den autoritære og den ”underordnede” oppstå av seg selv. Ungdommer stoler ikke automatisk på autoriteter og tillit må derfor skapes, opprettholdes og opptjenes i kontinuerlig samhandling mellom ungdommen og den autoritære ”voksne”.

I en hver studie av flyktninger vil tillit og mistillit stå sentralt (Colson 2003 i Hynes 2011: 31). Flyktninger opparbeider seg ofte en sterk mistillit til autoriteter, myndigheter og enkeltpersoner gjennom erfaringer i hjemlandet, under flukten og i møte med nye stater. Det kan således både handle om den *sosiale* tilliten som dreier seg om ens evne til å stole på og føle trygghet til et annet menneske, og om den *institusjonelle* tilliten som handler om å føle seg trygg på alt fra politiske beslutningstagere til ulike velferdsetater (Demos 2003 i Hynes 2011: 32). Når enslige mindreårige har erfart mistillit, kan det være vanskelig for tilstedeværende aktører å skape ny tillit til dem da tilliten ofte blir overskygget av mistillit (Knudsen 1990: 44). Etableringen av tillit vil derfor ikke alltid være rett fram og enkelt når svik har blitt erfart¹¹.

Søken etter relevant kunnskap handler om å få svar på spørsmål som er avgjørende i ens nåværende livssituasjon (Lanas og Corbett 2011: 426). I Lanas og Corbetts studie var skolene de observerte konstruert rundt antakelsen om at læreren var ”kunnskapsmester” og at det var han eller hun som til syvende og sist skulle lede læringsprosessen. Denne antakelsen stred imot elevenes forventning om autonomi og kunne i noen tilfeller ende opp med

¹¹ Som nevnt i metodekapitlet møtte også jeg på utfordringer knyttet til å skape tillit mellom meg som forsker og dem som informanter.

intensjonell motstand som de viser med elevene "Otto" og "Aki" i sin studie (Lanas og Corbett 2011: 429). De to elevene jobbet med samme side i sin arbeidsbok under en klassesstime. Den ene eleven, Otto, fikk beskjed om å endre på svaret sitt fem ganger i løpet av denne timen. De første to gangene svarte Otto noe annet enn det som læreren hadde foreslått, selv om det ikke var galt. Tredje gang ble svaret hans avvist av læreren fordi han skrev det i en annen stilform enn det læreren hadde foreslått, selv om svaret var riktig. Fjerde gang ble svaret hans avvist da han hadde en slurvete håndskrift og til slutt nektet Otto å skrive svaret på nytt og begynte å bable med en klassekamerat. Den andre eleven, Aki, svarte feil en gang, men gjorde akkurat det læreren ba han om å gjøre og fikk gå videre til neste oppgave.

For enslige mindreårige som ikke alltid vet hva de har krav på og hvordan de skal stille de riktige spørsmålene for å belyse viktige elementer i sin livssituasjon, kan en slik tilnærming ha uheldige konsekvenser (Eide 2000: 138). Jeg skal nå presentere en hendelse hvor både tillit og relevant kunnskap var egenskaper som ble ettersøkt fra en av mine informanter, uten hell på daværende tidspunkt.

Da Fartosh fikk oppholdstillatelse i Norge ble han plassert i en kommunal leilighet med to andre enslige mindreårige fra Afghanistan. Da ungdommene ankom leiligheten, besluttet den eldste gutten at de skulle fordele rommene basert på alder, slik at den yngste skulle få det minste rommet og den eldste skulle få det største. Den yngste var Fartosh. Der og da protesterte han ikke, og flyttet inn i det som egentlig kan kvalifiseres som et kott i hans øyne. Imidlertid har romfordelingen i ettertid vært en byll som stadig har vokst seg større for Fartosh og påvirket hans trivsel. Nå nekter de andre to ungdommene å bytte rom med ham selv om både han og ansatte i barnevernet har forsøkt å si ifra. Fartosh sier at han verken får gjort lekser eller sovet godt på rommet da det er lite og da det kommer støy fra anlegget på rommet. Fartosh har prøvd å si ifra om dette problemet til både barnevernet, til vergen han hadde før han fylte 18 år og til andre aktuelle personer i hans liv. Men han blir ikke hørt, og opplever at temaet snakkes om bak hans rygg uten at han får delta i det som omhandler ham. Han får ikke et tydelig svar på om han kan flytte til en annen bolig, bytte rom eller om han må belage seg på å fortsette å måtte bo i det lille rommet. Denne uklarheten har gjort at Fartosh gradvis har opparbeidet en mistillit til de menneskene som jobber i barnevernet. Denne utviklingen så jeg i høst da jeg gjennomførte deltakende observasjon. En konkret situasjon som satte det hele på spissen, var en hendelse som jeg deltok i:

Jeg og to andre miljøarbeidere tilbrakte tid hjemme hos Fartosh en ettermiddag. Etter et par timer dro vi videre til en annen ungdom som bor alene i en ett-roms-leilighet og er tilknyttet den samme bydelen som Fartosh. Da

Fartosh fikk vite at den andre ungdommen bodde alene på et stort rom, begynte han å hisse seg opp. Det begynte å spille seg ut i form av frekke kommentarer og kroppslig antydning til misnøye, og endte opp med en krangel mellom Fartosh og de ansatte i barnevernet. Under krangelen kom det fram at Fartosh ikke følte at barnevernet gjorde noe som helst for ham og at de istedenfor bare satt hjemme hos han hele dagen og drakk te. Han følte seg ikke hørt, selv om han har vært veldig tydelig på hva problemet er. Han gjentok flere ganger at han ikke hadde tenkt på annet i 10 måneder. De ansatte i barnevernet prøvde å forklare at de venter på svar fra kommunen om de kan omplassere ham, men at det hele tar tid og at han bare må vente. Fartosh kjøpte ikke argumentet og fortsatte å krangle. Etter denne episoden så jeg mindre til Fartosh. Han var mindre med miljøarbeiderne, noe som gjorde det vanskelig for meg å tilbringe tid med ham. Da jeg spurte ham om han ønsket å bli intervjuet, takket han nei.

Da Fartosh prøvde å forhandle fram hva han mente var helt essensielt for hans velvære uten å bli hørt, opparbeidet han en mistillit til de ansatte i barnevernet og reagerte han med å motstå den hjelpen de kunne tilby. Fram til siste møte med ungdommene hadde Fartosh fortsatt ikke tilnærmet seg de ansatte i barnevernet, og ingenting tydet på at dette var på bedringens vei¹². Den siste gangen jeg møtte Fartosh snakket han om å knytte seg introduksjonsprogrammet til NAV, noe som ville medføre at han ikke lenger ville være tilknyttet barnevernet. Grunnen til at han ikke følte seg hørt kan henge sammen med at han ikke fikk et presist og entydig svar på hva han kunne forvente seg av situasjonen. Han fikk ikke den kunnskapen som var relevant for ham og opparbeidet derfor en mistillit til barnevernet. Det hjalp ikke at de ansatte prøvde å forklare at han kunne stole på at de jobber med saken – tilliten var ikke basert på hans egne premisser.

Som vi ser i dette eksemplet med Fartosh, så henger relevant kunnskap og tillit sammen og forutsetter hverandre. Fartosh oppsøkte tydelige og presise svar på sine spørsmål, men opplevde ikke at hans spørsmål ble besvart. Mangelen på relevant kunnskap førte etter hvert til mistillit, til tross for at barnevernets ansatte prøvde så godt de kunne. Det var ikke mye som skulle til for at tilliten ble brutt og det ser ut som at det skulle mye til før tilliten kunne bygges opp igjen.

4.4.3 Dialog hvor de er relevante aktører

For at individer skal kunne oppleve seg som relevante aktører er det viktig at det skapes rom i dialogen slik at samtlige i konversasjonen eller i kommunikasjonen føler at de deltar (Lanas og Corbett 2011: 427). I en dialogisk tilnærming åpner man opp for andres meninger, holdninger og behov slik at de man kommuniserer med opplever seg som handlingsautonome

¹² Sannsynligvis opparbeidet han også en mistillit til meg som forsker etter hvert siden jeg alltid kom sammen med de ansatte når jeg skulle møte ham, noe som kunne tyde på at jeg var på deres ”lag”.

og relevante aktører i en mer eller mindre autentisk samtale. I en skolesammenheng, som Lanås og Corbett (2011: 427) skriver om, kan dette handle om å gi rom til elevene slik at de opplever at de er med på å påvirke prosesser i skolen. I tilfelle med de enslige mindreårige kan det handle om å gi de mindreårige en følelse av at de deltar på beslutninger som er avgjørende for deres livssituasjon, både i skolen og ellers.

Som vi så i Fartosh sitt tilfelle, så opplevde ikke han at han fikk delta i prosessen rundt hans boligsituasjon, noe som førte til mistillit. Hvis Fartosh hadde følt seg som en relevant aktør i denne situasjonen, istedenfor å føle seg som et prosjekt som autoriteter ”jobber med” bak hans rygg, ville hans opplevelse av å ikke bli sett muligens minket (Lanås og Corbett 2011: 427). Imidlertid er det viktig å påpeke at Fartosh fikk delta på noen av møtene som angikk hans boligsituasjon, men følte seg ikke hørt likevel. Grunnen til det kan være at han forventet tydelige og relevante svar under møtene, noe han ikke fikk innfridd da kommunen på daværende tidspunkt ikke hadde bestemt seg for hva som ville skje.

Jiwan opplever heller ikke alltid at de ansatte i barnevernet åpner opp for dialog. Han og kameraten han bor med har forsøkt å si ifra til de ansatte og til bydelen om at de ikke behøver så mye oppfølging og at de heller kan bruke pengene på andre ting som skoleutstyr, klær, møbler og eventuelt førerkort. Jiwan sier:

Sånn som det går fram, er livet veldig vanskelig for oss i Norge. De hjelper oss ikke. Men det varierer fra kommune til kommune. Vi kjenner andre kommuner, der får de (mindreårige) jobbe og får penger... Vi har sagt ifra til dem, men de hører ikke på oss. De later som de ikke hører i hvert fall... De trenger ikke å betale så mye penger for å ha så mange miljøarbeidere her. De bruker sikkert hundre tusen kroner på dem. Også får vi ikke hjelp av dem, de hjelper oss ikke. De bare sitter. Jeg mener ikke at de skal lytte på oss hele tiden og de skal gjøre sånn som vi vil. Vi er mennesker, noen ganger må de respektere oss, og det må være gjensidig. De må høre på ønskene våre! Jeg trenger bare å lære meg språket. Etter at jeg lærer meg språket så er jeg ikke så avhengig av andre, da klarer jeg meg selv.

Det er vanskelig å vite om Jiwan mener det han sier når han uttrykker at han ikke trenger mer hjelp, eller om han viser motstand mot autoriteter som ungdommer flest gjør. Som vist tidligere i kapitlet, uttrykker samtlige av ungdommene at de behøver hjelp, samtidig som de motstår den. Motstanden kan altså være et uttrykk for noe som ettersøkes, men ikke oppnås. I dette tilfellet tyder utsagnene til Jiwan på et kraftig behov for å vise seg som handlende og autonom i sin tilværelse. Motstanden er altså reaksjonen, mens årsaken bak kan være søken etter handlingsautonomi.

4.4.4 Motstand som konsekvens

Det har til nå blitt vist at de enslige mindreårige flyktningene reagerer med motstand først når de ikke opplever muligheter for avkobling etter skoletid, når de ikke får tydelig svar på det som angår dem, når tillit til barnevernet forventes av dem uten videre og når de ikke får deltatt i dialoger som angår dere liv og virke. Ifølge Lanas og Corbett (2011: 429) er det først når aktører ikke opplever å lykkes i å forhandle fram sin handlingsautonomi i relasjon til andre, at de reagerer med *tilsiktet* motstand. Motstand er altså ikke målet, men reaksjonen og konsekvensen.

I Lanas og Corbetts (2011: 429) studie konkluderer de med at elevers motstand skapes eller *produseres* gjennom dialog med voksne autoriteter i skolen. Videre skisserer de fram tre ulike former for intensjonell motstand som de kaller for ”den passive”, ”den øyeblikkelige” og ”den utblåste” motstanden. Den passive formen handler om å motstå uten å vise det direkte og kan derfor være vanskelig å få øye på. Da jeg spurte Jiwan om hva han gjorde for å kommunisere til bydelen eller til de ansatte i barnevernet at han ikke trenger så mye hjelp, svarte han at han ikke hadde konfrontert dem om problemet. Istedenfor velger han å snakke i telefon når de er der, eller dra til sentrum når de kommer på besøk. Den øyeblikkelige motstanden er en umiddelbar reaksjon som skjer når man gjentatte ganger har prøvd å være konform uten resultater (Lanas og Corbett 2011: 429). Dette så vi med Fartosh da han gjentatte ganger forsøkte å si ifra til barnevernet om at han trenger å bytte rom uten å bli hørt. Til slutt eksploderte han og motstod barnevernets forklaring av situasjonen. Motstanden var i dette tilfelle siste utvei for å forhandle fram sin handlingsautonomi. Dessuten motstod han også i en passiv form ved at han begynte å ettersøke andre alternative hjelpetiltak istedenfor å konfrontere barnevernet om problemet. Den siste formen for motstand, nemlig den ”utblåste”, handler om å reagere med baksnakking eller mobbing når handlingsautonomien blir frarøvet (Lanas og Corbett 2011: 429). Den siste formen så jeg ikke noe til da jeg utelukkende tilbrakte tid med informantene *sammen* med barnevernets ansatte.

De enslige mindreårige flyktningene reagerer altså med intensjonell motstand når de ikke opplever å få forhandlet fram det som er viktig for dem i hverdagen. I min studie har ikke målet vært å finne løsninger på hvordan barnevernet skal håndtere, forhindre eller kontrollere de unge enslige mindreåriges ambivalens. Målet har snarere vært å forstå hvordan ambivalensen kan ses på som en meningsfull atferd som sier noe om deres nåværende livssituasjon og om deres syn på aldersprosessen. Først når man forstår hva ungdommene egentlig prøver å forhandle fram, kan man tydeligere se hvilken endring som må til for å

forbedre en situasjon (Lanas og Corbett 2011: 420). Ikke all forventet handlingsautonomi kan kategoriseres som motstand, det er først når autonomien blir frarøvet at aktører reagerer med motstand. Så selv om autonomien kan utfordre eksisterende strukturer, er det altså ikke nødvendigvis *motstand* som er målet i utgangspunktet. Det ser ut som at mine informanter utfordrer barnevernet av en grunn; de ettersøker handlingsautonomi i sin nåværende livssituasjon (Lanas og Corbett 2011: 417).

4.5 ”Jeg er ikke helt voksen og heller ikke barn. Jeg er midt imellom”

Hjelde (2004: 76) konkluderte i sin studie av enslige mindreårige flyktninger i Norge at de i større grad enn andre ungdommer befinner seg i en *liminal* fase ut ifra sin alder.

Liminalitetsfasen har Arnold van Gennep og senere Victor Turner brukt til å beskrive grensesituasjoner hvor bærere av det liminale, altså liminale personer, står i mellom to viktige faser i livet og således ”svever” mellom sitt tidligere liv og sitt kommende liv (Turner 1990: 147). Også i min studie har det kommet fram beretninger som tyder på at informantene befinner seg i en liminal livssituasjon.

Mine seks informanter befinner seg i slutfasen av sin ungdomstid – på vei til å bli voksne og selvstendige individer. De befinner de seg i et nytt land med en fremmed kultur og et fremmed språk og er nødt til å lære seg å mestre sin nye livssituasjon samtidig som de befinner seg i en sårbar emosjonell tilstand og forsøker å bli sterkere psykisk. I dette kapitlet har jeg forsøkt å vise at informantene føler seg modne for alderen, men at de likevel ikke føler seg som voksne fordi de mangler så mange essensielle ressurser som de fleste norske ungdommene i deres aldersgruppe besitter. Videre har de en relasjonell forståelse av voksenlivet hvor det å hjelpe andre er voksne egenskaper mens det å bli hjulpet er umodne og barnslige egenskaper. Per dags dato opplever ikke ungdommene at de er i stand til å hjelpe andre, de opplever tvert imot at de trenger hjelp selv til å blant annet utvikle sine språkferdigheter, mestre skolen og forstå samfunnet de lever i. Men de ønsker å bli voksne, og lengter etter å kunne føle seg selvstendige og autonome i sin tilværelse. Dette medfører at ungdommene har en ambivalent holdning til hjelpeapparatet de har rundt seg som har i oppgave å hjelpe dem gjennom den første integreringsprosessen hvor primære aspekter skal falle på plass og de største kunnskapshullene skal tettes.

Ved å se på ungdommenes livssituasjon – berettet av ungdommene selv – ser man at de på mange måter befinner seg mellom to stoler og forsøker å klatre opp til en mindre flytende tilstand. Fordi de må ta avgjørelser på egenhånd, stå på egne ben og være ansvarlig for sin nåtid og fremtid, føler de seg modne. Men da de ligger såpass etter andre basert på blant annet disse tre essensielle kunnskapsressursene, føler de seg mer ”uferdige” enn de fleste jevnaldrende ungdommene i Norge. Samtidig får de motstridende beskjeder av barnevernet når det gjelder selvstendighet og avhengighet. Hjelde (2004: 76) skriver at i tillegg til de legale aspektene som har hatt spesielle konsekvenser for enslige mindreårige flyktninger, så påvirker også deres uvanlige livserfaringer, avvikende forventninger mot dem og deres egen ambivalens, prosessen i aldersovergangen. Ifølge Hjelde bidrar alle disse faktorene med å skape en liminal tilværelse for ungdommene.

Når jeg spør informantene om de føler seg som barn eller som voksne, svarer samtlige at de føler seg et sted i mellom. Jiwan sier: *”Jeg er verken barn eller voksen, jeg er midt i mellom”*. Imad sier: *”noen ganger føler jeg meg som et barn, andre ganger føler jeg meg voksen”*. Chalak sier: *”Vi har egentlig ikke tid til å være barn. Vi kan ikke leke rundt og slappe av. Vi har mye å gjøre”*. Samtidig sier Chalak at han ikke er voksen heller, siden han ikke er i en posisjon hvor han kan hjelpe mennesker. De andre informantene har også poengtert at de verken er barn eller voksne.

Ungdommene i Hjelde (2004) studie beveget seg mellom å være avhengige og uavhengige av flyktningkontoret de var tilknyttet. De fikk ikke velge hva de skulle bruke pengene sine på, hvor de skulle bo og jobbe eller å besøke familien sin i hjemlandet om de ønsket det¹³. Samtidig ble de stadig minnet på at de snart skulle ut i voksenlivet og ikke lenger kom til å bli tatt vare på av velferdsstaten. Dette gjorde at de ”sklei” fram og tilbake mellom avhengighet og uavhengighet og fikk en økt ambivalens i forhold til å bli voksne menn og kvinner (Hjelde 2004: 78). Mine unge informanter problematiserer også hvordan de stadig blir minnet på at de må bli voksne samtidig som de blir tvunget til å være avhengige av barnevernet. Således har Hjelde et godt poeng, men å si at de ”sklir” fra å være avhengige og uavhengige eliminerer på flere måter ungdommenes evne til å forhandle seg fram til autonomi i møte med hjelpeapparatet. Det er ikke slik at informantene befinner seg i en situasjon hvor de passivt ”sklir” mellom avhengighet og uavhengighet; derimot så forsøker de å forhandle fram sin handlingsautonomi og reagerer med intensjonell motstand dersom deres stemmer

¹³ Asylsøkere får som oftest ikke lov til å reise til sitt hjemland med utlendingspass da det anses at situasjonen de befant seg i hjemlandet var såpass alvorlig at det er farlig for dem å returnere. Se f. eks www.udi.no)

ikke blir hørt. Ved å se på informantenes ambivalens til hjelpeapparatet, ser vi at informantene på ingen måte forholder seg passivt til sin livssituasjon (selv om de kan reagere med for eksempel passiv intensjonell motstand). De utfordrer hjelpeapparatets eksisterende strukturer med sin forventede handlingsautonomi.

Jeg har nå sett at mine seks informanter kan sies å befinne seg i en liminal livssituasjon ut ifra sin alder fordi de både føler seg som modne for alderen, samtidig som deres selvstendighet og autonomi blir utfordret i og med at de mangler mange essensielle ressurser og siden de må forholde seg til barnevernet som har avvikende forventinger til dem. Men i tillegg til å befinne seg i sluttfasen av sin ungdomstid – på vei til å bli voksne og selvstendige individer, befinner de seg også i et nytt land med en fremmed kultur og et fremmed språk og er nødt til å lære seg å mestre sin nye livssituasjon samtidig som de vokser i alder. Jeg skal nå gå nærmere inn på hvordan overgangen inn i et nytt land oppleves for de enslige mindreårige flyktningene.

5 Overgang inn i et nytt land

I dette kapitlet ønsker jeg å få taket på hvordan overgangen inn i et nytt land oppleves for informantene. Hvordan opplevde de sin egen migrasjon og hvilke egenskaper er mest fremtredende når de snakker de om sin migrasjonshistorie? For å besvare denne problemstillingen skal jeg starte med å presentere informantenes erfaringer fra hjemlandet, flukten og første tiden i eksil med utgangspunkt i Eides (2000) ”usikkerhetsfase” for å belyse hvilke egenskaper den var preget av. Til slutt i delkapitlet vil jeg forsøke å koble deres opplevelser under migrasjonen til deres nåværende livssituasjon for å se om noen av de samme egenskapene dominerer i dag.

Deretter skal jeg gå inn på informantenes nåværende livssituasjon med fokus på sosiale relasjoner og de ulike tilpasningsmåtene (Fangen 2006) de benytter seg av i deres nye bostedsland. Forsøker informantene å tilpasse seg det norske samfunnet, og på hvilken måte gjør de det i så fall? Til slutt skal jeg kort drøfte om informantene også kan sies å befinne seg i en liminal livssituasjon når det gjelder overgangen inn i et nytt land.

5.1 Hjemland, flukten og første tiden i eksil

Når enslige mindreårige flyktninger forlater sitt hjemland og drar på flukt, vet de sjelden hva som venter dem. De er ofte preget av en usikkerhet allerede fra de forlater hjemlandet, under flukten og ofte også en viss tid etter ankomst. Denne fasen kaller Eide (2000: 130-145) for ”usikkerhetsfasen” hvor egenskapene er bruddene som skjer i forhold til hjemlandet, håpet om bedre framtidsutsikter i eksil, tilfeldighet når det gjelder hvor de unge skal reise og forvirring på mange områder som for eksempel om de får oppholdstillatelse i landet eller ikke. Selv om situasjonen for enslige mindreårige flyktninger trolig er mer kompleks enn dette og omfatter mer enn det usikkerhetsfasen til Eide innebefatter, kan det være nyttig å bruke fasen som et redskap når jeg presenterer ungdommenes beskrivelser av fortiden da den fremhever viktige egenskaper som mine informanter vektlegger når de berettet om sin fortid¹⁴. Jeg vil derfor innlede dette kapitlet med å presentere ungdommenes berettelser om hjemland, flukten og første tiden i eksil med utgangspunkt i *bruddene, forvirring, håpet og tilfeldigheter* de opplevde underveis og belyse disse ved hjelp av andre aktuelle teorier.

¹⁴ Det er viktig å merke seg at jeg bevisst valgte å ikke fokusere på deres fortid under intervjuene og i møte med informantene da jeg visste at samtlige av dem hadde opplevd vanskelige perioder i livet. Det som blir presentert her er derfor ting ungdommene tok opp på eget initiativ. Se kapittel 3.

5.1.1 Brudd i hjemland og under flukten

Når Eide skriver om brudd, fokuserer han hovedsakelig på brudd med omsorgspersoner i hjemlandet, men som Hynes påpeker (2011: 161) så opplever immigranter ofte brudd med andre sosiale relasjoner også, inkludert familiemedlemmer og venner. Da jeg ba Alamir om å tegne en livslinje fra han ble født og til i dag og diskutere rundt tegningen, kom det fram at *bruddene* med både omsorgspersoner og andre relasjoner var gjeldende for ham i hjemlandet og under flukten (se vedlegg 2). Livet til Alamir var preget av usikkerhet allerede før foreldrene forsvant, men ble ekstra belastende på dette tidspunktet. Han måtte slutte på ungdomsskolen og begynne å jobbe med å lage og selge tepper for å forsørge resten av søskenflokket, uten å vite hva fremtiden ville bringe. Da han fylte 16 år bestemte han og hans 12 år gamle lillebror for å bryte med Afghanistan, slektninger og venner i landsbyen og reise til Europa i håp om å få seg en mer stabil fremtid. Brødrene tenkte hovedsakelig på å bare komme seg ut av Afghanistan, men håpet på å ende opp i Skandinavia da de visste at storesøsteren deres bodde i Norge. Dessverre mistet Alamir og lillebroren hverandre under flukten og Alamir ble til slutt nødt til å reise til Norge på egenhånd. Alamir fant søsteren etter noen uker i Norge og besøkte henne hver dag mens han ventet på svar på sin søknad om oppholdstillatelse. Lillebroren, som nå er 14 år, befinner seg for tiden i Pakistan og jobber med å lage og selge tepper. Alamir og søsteren forsøker stadig å få broren til Norge.

Brudd med familierelasjoner som resulterer i usikkerhet er en viktig faktor i Alamirs fortelling. Da foreldrene til Alamir døde, måtte han slutte på skolen og entre en fase i livet sitt hvor han ikke visste om han noensinne kom til å få en trygg fremtid. Da Alamir mistet broren under flukten, var han usikker på om broren i det hele tatt levde eller ikke, og det var først da Alamir ankom Norge og fikk hjelp til å spore opp broren at han fikk bekreftet at broren var i live. Denne fortellingen har klare implikasjoner på Alamir daværende opplevelse av fremtiden – den var usikker. På daværende tidspunkt valgte Alamir noe som ligner på Back og Sinhas (2012: 73-81) forståelse av Berger og Mohrs fremstilling av arbeidsinnvandrerne i Storbritannia på 70-tallet; han ofret nåtiden for å oppnå en bedre framtid og i likhet med arbeidsinnvandrerne gikk han en usikker framtid i møte.

Også i dag har bruddene med sosiale relasjoner store implikasjoner for informantene. Jiwan sier at materielle ting og penger til syvende og sist, ikke er viktige når et menneske ikke har indre glede:

Det er ikke lett når man på den ene siden er glad, men så er det en annen side av deg som er trist. Selv om jeg har det bra og har hatt en fin dag, så etter noen timer, så tenker jeg på mine foreldre, på de jeg husker, og det gjør vondt. Når jeg gjør noe som er gledelig for meg, på samme tid og i samme øyeblikk så kommer de foran meg (...) Det eneste som kan gjøre meg glad, er hvis jeg er sammen med mine foreldre igjen og bor med dem. Jeg var bare en liten gutt da jeg ble separert fra dem. Alt det som jeg har fått i Norge. Alt jeg har trodd kunne gjøre meg lykkelig... etter noen timer har jeg kommet i en tilstand som gjør at jeg føler at det ikke kan gjøre meg glad allikevel (...) I Norge har jeg en onkel på mor sin side og andre slektninger. De prøver å gi meg kjærlighet sånn som moren min gav meg, men det hjelper ikke.

Denne fortellingen tyder på at brudd med nære relasjoner ikke bare har hatt klare implikasjoner på informantenes usikre livssituasjon i fortiden, men at bruddene også har kolossal betydning for informantenes nåværende livssituasjon. De andre informantene har i stor grad vært mer lukket i forhold til tap, savn og brudd i hjemlandet, noe som kan henge sammen med det Knudsen (1990) omtaler som *stille atferd* som nevnt i kapittel tre. Men selv om de andre informantene valgte å ikke dele slike erfaringer med meg, er det rimelig å anta at flere av de andre også bærer på vanskelige følelser knyttet til brudd.

5.1.2 Et liv på vent – beskrivelser fra mottakstilværelsen

De første seks månedene i Norge bodde informantene på asylmottak og var *forvirret* rundt utfallet av søknaden om oppholdstillatelse samtidig som de opplevde utfallet som veldig *tilfeldig*. En ungdom i Anderssons (1994: 86) studie omtalte søknaden om oppholdstillatelse som ”loddtrekning” da det virket så tilfeldig for ham hvor vidt han ville få oppholdstillatelse eller ikke. I følge Back og Sinha (2012: 72) handler forvirringen om at flyktninger på dette tidspunktet ikke aner om de kan se framover eller bakover. De har en uavklart migrasjonsstatus og er låst i en tilstand mellom fortid og nåtid.

Mens noen av mine informanter forsøkte å ikke tenke på utfallet av søknaden, brukte Chalak mye energi på å tenke på potensielle utfall og usikkerheten rundt utfallet skapte forvirring for Chalak da han måtte forberede seg på å måtte klage, reise hjem eller få innvilget en oppholdstillatelse: ”*Den første tiden var veldig, veldig vanskelig for meg. Får jeg oppholdstillatelse eller ikke? På grunn av det, jeg tenkte så mye...*”. Under samtalen kom det fram at Chalak ikke visste hva som skulle til for at han skulle få positivt eller negativt svar, og var forvirret rundt det legale aspektet ved søknadsprosessen. Han spurte ansatte på mottaket og andre aktuelle aktører, men fikk beskjed om at alle søknader blir behandlet individuelt og at det derfor er vanskelig å forutsi utfallet av hans søknad. Dette gjorde at Chalak beskrev

hele prosessen som tilfeldig: ”Jeg spurte dem, men de kunne ikke svare. Det hele virket så ”random”. Hvis ansatte i mottaket med lang erfaring mener søknadsprosessen virker vilkårlig, kan man bare spekulere i hvor tilfeldig og forvirrende det må oppleves for flyktningene (Andersson 1994: 86).

Ifølge Bauman (2000) befinner flyktninger på mottak og i flyktningleir seg i en liminal livssituasjon da de ikke aner om deres liv kommer til å ta en helomvending eller om de må reise tilbake til livet de flyktet fra. De er i samfunnet, men ikke avkom av (”in but not of”) samfunnet som mottar dem og vet heller ikke om de blir en del av dette samfunnet i framtiden. Som Victor Turner (1990: 147) påpeker så skilr *liminale personer* gjennom ulike klassifikasjoner som vanligvis plasserer dem i det kulturelle rom. De kan altså verken kategoriseres som det ene eller det andre, og befinner seg således verken ”her” eller ”der”. I Chalaks beskrivelser av mottakstilværelsen ser vi at dette er gjeldende. Chalak befant seg i en tvetydig tilstand hvor han verken kunne innstille seg på å bli i Norge, eller på å reise hjem og kunne ikke bli klassifisert som en som bodde i Afghanistan eller som en som bodde i Norge. Hans uavklarte status gjorde at han verken kunne se framover eller bakover – hans liv var bokstavelig talt på vent (Back og Sinha 2012: 72). Den separerte ham fra hans fortid og stoppet han fra å omfavne fremtiden og gjorde at livet hans ble satt ”på vent”. Som i Jengars tilfelle (Kjærre i Back og Sinha 2012: 72) kunne han ikke fult og helt *eie* fortellingen om sitt liv da den var utenfor hans kontroll¹⁵. Chalaks kapasitet til å forestille seg en stabil fremtid var altså determinert av hans migrasjonsstatus på daværende tidspunkt.

Selv om ungdommene befant seg i en liminal livssituasjon på mottaket og opplevde forvirring og tilfeldighet i denne fasen, er det også viktig å påpeke at Chalak og de andre ungdommene fortalte om en del positive ting knyttet til tiden de bodde på mottak, spesielt i forhold til de sosiale relasjonene de etablerte:

Det som var bra de seks månedene vi var der var menneskene. Folk var veldig vennlige. De pleide å komme til mottaket og besøke oss, de tok oss med på tur, båttur og andre steder. Også var vi ute med dem og på klubben... Sånn sett var det bedre å være der (...) vi ble også godt kjent med hverandre og ble venner. Nå er det en gutt som pleier å komme hit på besøk og han ble vi kjent med på mottaket (Zoran).

¹⁵ Jengar var en av informantene i Kjærres (2010) studie som Back og Sinha (2012) bruker til å belyse hvordan individers uavklarte migrasjonsstatus gjør at de befinner seg i en tilstand hvor de verken kan se framover eller bakover. Å *eie* fortellingen om sitt liv var Jengars egen beskrivelse av sin livssituasjon.

Dette utsagnet tyder på at Zoran følte seg inkludert og ivaretatt under mottakstilværelsen, både av ansatte på mottaket, av lokalbefolkningen og av de andre flyktingene. Flere av informantene har beholdt kontakten med de andre enslige mindreårige flyktingene som ble plassert i ulike kommuner over hele Norge, og har fortalt meg om sine ferier til de ulike stedene hvor de andre ungdommene nå er bosatt. Så selv om mottakstilværelsen var tung da de stadig måtte vente på å få vite utfallet av sin fremtid, var det også noen positive faktorer og øyeblikk som de delte med meg. I Eides (2000: 134) studie rapporterte også mange at de var fornøyd med tiden på mottak, og at de følte seg trygge og godt ivaretatt spesielt på grunn av det sosiale livet med aktiviteter og kameratskapet som de etablerte.

5.1.3 Tilfeldighet ved bosettingen og forvirring i nye omgivelser

Dersom enslige mindreårige over 15 år får oppholdstillatelse, blir de som nevnt bosatt i en bestemt kommune i Norge av Integrering- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Ungdommene får ikke ta del i hvor de blir plassert, og heller ikke hvem de blir plassert med. I brukerundersøkelsen blant flyktinger i bofellesskap ”Det hadde vært fint å få være med å velge” ser vi at unge flyktinger synes informasjonen rundt bosituasjonen på mottaket og etter ankomst til kommunen er mangelfull (Paulsen m. fl. 2010). Også mine informanter uttrykker hvor lite de fikk beskjed om og at de ikke fikk være med å velge:

I fremtiden skal jeg bo der jeg vil. Da bestemmer jeg selv hvor jeg vil bo og hvem jeg skal bo med. Nå er jeg i en situasjon hvor jeg ikke kan velge. Når jeg går ut, må jeg si ifra til noen. Jeg kan ikke ha noe for meg selv. (Imad)

Som vist i forrige kapittel skal det ofte ikke mye til for å bryte ned ungdommenes tillit til sentrale hjelpere i deres sårbare livssituasjon. Vi så at Fartosh var misfornøyd med boligsituasjonen sin fra første øyeblikk. Han kom ikke så godt overens med dem han ble plassert i leilighet med og var misfornøyd med å bo i et lite rom. Det var sannsynligvis *tilfeldig* at Fartosh endte opp på det lille rommet, i en leilighet med nettopp disse to ungdommene, men for Fartosh opplevdes denne tilfeldigheten som urettferdig da bosettingen hadde såpass store konsekvenser for ham. Da han prøvde å si ifra om dette til de ansatte hjelperne, uten å føle seg hørt, ble tillitsbåndet svakere. I tillegg skapte det også *forvirring* og opplevelse av handlingslammelse da han ikke visste hvem han skulle gå til for å få gjort noe med sin livssituasjon.

For Alamir ble perioden rundt bosetting også ekstra belastende. Da Alamir fikk oppholdstillatelse i starten av sommerferien 2011, flyttet han først til søsteren sin i Oslo. Det oppstod en kommunikasjonssvikt mellom søsteren og kommunen i denne perioden. Mens søsteren trodde at Alamir skulle få eget bosted kort tid etter innvilgelsen av oppholdstillatelsen, trodde kommunen at Alamir skulle bo hos søsteren hele sommerferien. Dette gjorde at Alamir måtte bo alene hos sin storesøster mens hun var i utlandet, uten penger og uten mennesker rundt seg. Han visste ikke hvor han skulle kjøpe mat eller finne andre nødvendigheter og hadde verken venner eller omsorgspersoner i kommunene til å hjelpe ham (se vedlegg 2). Da kommunen ble bevisst på at Alamir bodde alene hos søsteren, fant de en hybel til ham og knyttet ham til samme bydel som de andre fem ungdommene. Alamir sier: *"I en hel måned var jeg alene! Søsteren mi var på tur, jeg var alene. Det var veldig kjedelig... Jeg blir trist hver gang jeg tenker på det"*. Denne opplevelsen skapte mye forvirring for Alamir og førte til en del mistillit til myndighetene og til hjelpeapparatet. Han fortalte meg blant annet at han brukte lang tid på å opparbeide tillit til saksbehandleren hans i kommunen og andre aktuelle aktører etter denne episoden.

Som nevnt søker ungdommer etter svar som er presise og tydelig relevante for deres liv (Lanas og Corbett: 426) og når de ikke møter det de ettersøker, kan det skape mistillit til både enkeltmennesker og institusjoner. Med andre ord kan det som oppleves som tilfeldigheter for ungdommene, være med på å skape frustrasjon og mistillit i visse situasjoner. I likhet med Chalak på mottaket, opplevdes livet til Alamir som ute av kontroll på dette tidspunktet. Tilfeldighet ved bosetting og forvirring i nye omgivelser var altså viktige egenskaper for informantene første tiden etter innvilgelse av oppholdstillatelsen.

Også selve reiseruta var tilfeldig for flere. Gjennom "EUMARGINS"-prosjektet, med deltakere fra syv forskjellige land som Back og Sinha (2012) var tilknyttet, ble det vist at unge immigranter ikke nødvendigvis prøver å nå et spesifikt land, men at målet ofte er å komme seg til Europa; en verdensdel som representerer håp og muligheter. Også i min studie har flere nevnt at målet var Europa, mens Norge var en mer eller mindre tilfeldig destinasjon. Som Alamir beskrev, så var hovedmålet en trygg framtid i Europa, selv om han og broren siktet mot Norge siden søsteren bodde der. Flere andre undersøkelser bekrefter tilfeldighetene ved hvilke land enslige mindreårige ender opp i (se f. eks Andersson 1994, Svensson 1999, Eide 2000).

5.1.4 Håpet om en bedre framtid

Back og Sinha (2012) hevder at en immigrants forhold til fremtiden blant annet avhenger av hans eller hennes erfaringer fra migrasjonen. Selv om ungdommene forteller om sine negative erfaringer fra hjemlandet, flukten og første tiden i Norge, ser vi at *håpet* om en bedre framtid var en viktig drivkraft til at ungdommene bega seg ut på det hele. Alamir og broren håpet på en bedre framtid da de flyktet fra Afghanistan og Chalak håpet på et positivt utfall av søknaden om oppholdstillatelse og håpet på å ende opp i Oslo, noe han fikk innfridd. Da Chalak tegnet sin livslinje for meg, tegnet han en fugl som kom ut av et bur da han fikk beskjed om at han fikk oppholdstillatelse og kunne reise til Oslo med sine bekjente på mottaket (se vedlegg 1). Fuglen som fløy ut av buret symboliserte ønske om frihet til å velge sin egen framtid som endelig kom i oppfyllelse. I hjemlandet hadde flere av informantene ikke mulighet til å utdanne seg, under flukten visste de ikke hvilket land de kom til å ende opp og på mottaket kunne de verken se framover eller bakover (Back og Sinha 2012: 72) mens de ventet på oppholdstillatelsen. Men håpet om en bedre framtid var en viktig motivasjon og pådriver for hvorfor informantene bega seg ut på det hele.

Også i dag ser det ut som at motivasjonen om et bedre liv er en viktig pådriver for informantene. Chalak sier:

Jeg hadde mye problemer før, hva skjer med fremtiden for eksempel? Hva jeg må gjøre. Å bli en bra mann, det er veldig vanskelig i Afghanistan. Åtti prosent har det vanskelig, bor uten familie, kan ikke lese. Menneskesmuglere tar barn... Når jeg var barn hadde jeg mye problemer. Her i Norge har jeg mange muligheter. Når jeg blir ferdig med skolen så kan jeg gjøre som jeg vil. Det hadde jeg ikke kunnet gjøre i Afghanistan.

Mulighetene til Chalak var små i Afghanistan, mens i Norge kan han gjøre som han vil. Samtlige av de andre ungdommene har også beskrevet Norge som et mulighetsskapende land. I Knudsens (1990: 40) studie hadde de enslige mindreårige understreket at drømmen om Norge handlet om å få leve i et samfunn ”in peace” hvor fremtidsplanene om utdanning og mestring kunne realiseres. Da han stilte spørsmål knyttet til fokusering, svarte samtlige av ungdommene at deres fokus primært var rettet framover, da fremtiden representerte muligheter for å skape kontinuitet i livet. Back og Sinha (2012: 73) tegner et lignende bilde av Berger og Mohrs forskning på arbeidsinnvandrere i England på 70-tallet. I deres forskning på migrasjonserfaring blant arbeidsinnvandrerne konkluderte de med at nåtiden til arbeiderne, som inkluderte diskriminering og dårlig behandling, ble ofret for å oppnå en bedre framtid og forvrengte deres potensial for å oppnå en utfoldende selvfølelse der forholdet mellom fortid,

nåtid og framtid kunne være fri og ubundet. Back og Sinha (2012: 73-81) har senere brukt denne beskrivelsen for å vise hvordan immigranternes migrasjonserfaringer og nåværende migrasjonsstatus kan ha konsekvenser for opplevelsen av tilgjengelighet i deres liv. Også mine informanter ser ut til å ha fokusert på fremtiden da de bestemte seg for å flykte, da de bodde på mottaket og under den første tiden i eksil og var villige til å gjennomgå en svært vanskelig og sårbar periode for å realisere drømmen om trygghet og kontinuitet i livet.

5.1.5 Stadig positivt syn på framtiden

Ifølge Back og Sinha (2012: 60-61) må immigranternes framtidsutsikter ses i sammenheng med hvordan migrasjon blir håndtert på et nasjonalt nivå. I Norge er prosessen for å få innreise for flyktninger streng og omfattende, men når de først får oppholdstillatelse, får de like rettigheter som norske statsborgere med unntak av å kunne stemme ved stortingsvalget (Fangen i Back og Sinha 2012: 70). De som innehar en oppholdstillatelse har altså legalt sett like muligheter som norske borgere til å kunne for eksempel studere, arbeide, kjøpe eiendom og så videre¹⁶. Da jeg spurte mine informanter om deres fremtidsvisjoner, svarte samtlige at deres framtidsutsikter var preget av nye muligheter. I min studie har samtlige av de enslige mindreårige flyktningene fått midlertidig oppholdstillatelse for tre år og har dermed rett på blant annet helsehjelp, skoleplass og økonomisk støtte. Således kan deres positive framtidsutsikter muligens henge sammen med de rettighetene og velferdsgodene de har rett på i Norge.

Chalak mener at alt i livet hans er bedre enn hvordan det var før. Nå kan han gå på skolen, lære nye ting og trene – han kan endelig ”bli noen ting”:

Når jeg blir ferdig med skolen så kan jeg gjøre hva jeg vil, jeg kan ”bli noen ting”. Det er det som er så bra med Norge: alle kan bestemme selv! Jeg tror det er bedre enn hvis man skal bestemme at du må bli som en annen. Hvis jeg for eksempel sier ”du må gjøre sånn”, kanskje du hater det. Det er bra at alle kan velge.

For Chalak ligger det altså en frihet i å kunne velge sin egen framtid, og sitatet antyder at også han har mulighet til å velge hvordan fremtiden hans vil bli. I fremtiden ønsker Chalak å få seg førerkort, bil og en bra jobb. Han ønsker å utdanne seg for å bli dataingeniør, trene kampsport

¹⁶ Det er viktig å merke seg at det forekommer diskriminering på arbeidsmarkedet (se f.eks. Rogstad 2002: 99), eiendomsmarkedet (www.regjeringen.no B) og andre arenaer, men rent legalt sett har de altså like muligheter som norske borgere.

på siden og muligens bli en trener en gang i framtiden. Chalak liker å hjelpe mennesker og tror at han får denne drømmen realisert i Norge.

Jiwan beskriver også en god framtid full av muligheter. Etter at han fullfører norskkurset vil han gå på helse – og sosialfag på videregående og deretter bli sykepleier eller lege. Grunnen til at han har valgt denne yrkesretningen handler om to ting: det er både interessedrevet da han liker naturfag og ønsker å jobbe innenfor et yrke hvor man kan hjelpe mennesker, men har også med å gjøre at hans far ønsket at han skulle bli lege. Jiwan opplever at lærerne på skolen dytter han og de andre klassekameratene i riktig retning og oppmuntrer dem til å gjøre det bra på skolen for å ha gode muligheter i framtiden. Det er spesielt én lærer som Jiwan fremhever i samtalen: *”hun sier at hun ikke vil se oss til neste år, hun vil at vi skal gå videre. Hun sier det hele tiden, til hun blir tørr i munnen”*. Det eneste som setter en demper på Jiwans nåværende opplevelse av muligheter er at barnevernet ikke lar ham jobbe ved siden av skolen. Han forteller at barnevernet kommer til å fjerne den økonomiske støtten dersom ungdommene jobber mens de går på skole. Hvis Jiwan ville hatt en jobb ved siden av studiene, ville han lært seg å bli mer selvstendig og tjent opp penger til å for eksempel ta billappen. For tiden fokuserer Jiwan på å lære seg norsk og gjøre det bra på skolen. Deretter vil han skaffe seg en bra jobb, kjøpe seg hus og finne seg en kvinne han kan gifte seg med. Han mener bestemt at hvis man oppfører seg på en bra måte med andre, kan man komme langt i livet: *”hvis et menneske har god oppførsel, kommer vedkommende aldri til å få problemer i livet. Det er opp til deg”*.

Disse optimistiske fortellingene tyder på at disse to informantene per dags dato lever under vilkår som gjør dem i stand til å forestille seg en utfoldende framtid, i motsetning til hvordan deres livssituasjon var da de bodde på mottak og ventet på svar på sin søknad om oppholdstillatelse, som vi så i Chalaks beskrivelse. Ifølge Back og Sinha (2012: 80-81) er stabile vilkår avgjørende for hvordan unge immigranter forestiller seg selv i framtiden. Hvis disse vilkårene ikke er på plass, kan unge mennesker føle seg sosialt ekskludert og ikke bare føle seg ”out of place”, men også eksistere i en tilstand som også er ”out of time”. Med ”out of time” menes det at mangelen på fremtidsvisjoner også hemmer immigranternes opplevelse av nåtiden, og kan også i noen tilfeller få dem til å føle at de lever i fortiden. I Chalaks og Jiwans fortellinger ser vi at deres posisjon i det norske samfunnet tillater dem å forestille seg en framtid full av muligheter.

Det har nå blitt vist at ungdommene befant seg i en ”usikkerhetsfase” fra de bestemte seg for å reise fra hjemlandet og til den første tiden i eksil hvor egenskapene: *brudd*,

forvirring, tilfeldigheter og håp stod sentralt for dem. I tillegg til disse fire var det selvfølgelig andre egenskaper som dominerte deres livssituasjon, men under samtalen med informantene var det disse egenskapene som gikk igjen. Informantenes migrasjonserfaring var preget av et håp om en bedre framtid og håpet har tydeligvis vedvart siden de stadig ser på fremtiden som utfoldende og mulighetsskapende. Således kan deres usikre livssituasjon i fortiden ha vært en slags motivasjon for å sikre seg en trygg fremtid, noe de ser på som mulig med den migrasjonsstatusen de har og det legale systemet de lever under. Samtidig tyder Jiwans beretning om smerten som bruddene med familien har medført, på at legale og økonomiske aspekter isolert sett ikke er nok for å ha det godt i livet.

I neste delkapittel vil fokuset ligge på informantenes *nåværende* livssituasjon med fokus på sosiale relasjoner som en viktig faktor for deres opplevelse av tilhørighet i det norske samfunnet. I møte med ungdommene kom det fram at samtlige av dem er opptatt av å utvide sitt sosiale nettverk for å skape trygghet og stabilitet i hverdagen, men hvem de velger å bli venner med varierer. Uansett hvem de søker seg mot, viser det seg at trygghet er hovedmotivasjonen for å utvide sitt sosiale nettverk, og som vi skal se så bidrar tryggheten med å skape tilhørighet for informantene.

5.2 Tilhørighet gjennom sosiale relasjoner

Mine unge informanter har fått oppholdstillatelse, leilighet og skoleplass i Norge og trenger ikke lenger å bekymre seg for om de får blir i Norge, om de må dra videre på flukt eller reise tilbake til hjemlandet. Deres praktiske behov er dekket på flere måter og deres livssituasjon kan kvalifiseres som stabil når det gjelder de aller mest primære faktorene. Andre faktorer blir derfor viktigere enn å overleve, slik som det å finne seg til rette i et nytt land (Fangen 2006: 10). I dette delkapitlet vil det fokuseres på hvordan informantene finner seg til rette og tilpasser seg det nye livet gjennom sosiale relasjoner.

For noen enslige mindreårige vil det å skape trygghet gjennom *kjente* sosiale relasjoner være viktigst, mens for andre kan aktiv deltakelse i samfunnslivet og målrettet innsats mot å tilpasse seg det *norske* være mest viktig (Fangen 2006: 7). Således vil enslige mindreårige og andre innvandrere velge ulike tilpasningsformer i møte med det norske samfunnet, noe som for eksempel kan henge sammen med hans eller hennes tidligere opplevelser i livet. En innvandrer som kommer fra et hjem hvor man er vant til å være aktivt deltakende i samfunnet, vil kanskje se det som naturlig å søke mot deltakelse i sitt nye

hjemland også, mens en mindre ressurssterk innvandrers kanskje vil være redd for å miste sin identitet ved å søke for mye tilslutning (Fangen 2006: 7).

Katrine Fangen (2006) benytter seg av tre slike tilpasningsformer i sin artikkel som hun kaller for *assimilering*, *etnisk inkorporering* og *hybridisering*. I dette delkapitlet skal jeg gjennom disse tilpasningsformene forsøke å beskrive hvordan informantene på hver sin måte tilpasser seg det norske samfunnet og dermed jobber med å skape mer tilhørighet i sitt nye bostedsland. Jobber informantene med å tilpasse seg det *norske*, det *kjente* eller har de en mer hybrid tilpasningsform hvor de søker en balanse mellom disse ulike identifiseringselementene?

Et viktig poeng i denne sammenhengen er at min fremstilling av deres tilpasning og utvidelse av sosiale nettverk er idealtypiske (Weber 1971: 199-215). Det betyr at fremstillingen av ungdommene ikke dekker alle variasjoner i materialet, men beskriver de mest typiske trekkene. Så selv om én av informantene blir vektlagt i beskrivelsen av en tilpasningsmåte, betyr det ikke at de andre ungdommene ikke har nevnt denne under feltarbeidet. Det betyr bare at den som blir vektlagt har vært mest eksplisitt i sin beskrivelse av sin situasjon i forhold til tilpasning. Analysen baserer seg altså på hvordan aktørene selv har definert situasjonen, mer enn hvordan situasjonen nødvendigvis er (Fangen 2006: 9). Jeg har valgt å foreta en slik forenkling fordi det bringer fram informantenes ulike fokus i beskrivelsene som vil gjøre det enklere å sammenligne informantene med hverandre og vise hvordan de på ulike måter oppsøker tilhørighet gjennom sosiale nettverk.

Før de ulike tilpasningsmåtene blir presentert, vil jeg vise at informantene har et behov for å utvide sitt sosiale nettverk for å føle tilhørighet i samfunnet. Her blir det tatt utgangspunkt i Imads uttalelse om å føle seg "hjemme" og diskusjon rundt temaet. Deretter blir det vist hvordan informantene benytter seg av ulike tilpasningsmåter for å skape denne tilhørigheten. I den forbindelse vil jeg først presentere en ungdom som hovedsakelig tilnærmer seg det *norske* og deretter presentere de andre informantene som tar i bruk en mer *hybrid* tilpasningsmåte.

5.2.1 Utvide sitt sosiale nettverk for å føle seg hjemme

Individer som immigrerer til et nytt land mister ofte det sosiale grunnlaget eller "limet" når de entrer det nye samfunnet. Flyktninger er ekstra sårbare i starten av overgangsfasen da de ofte finner sitt sosiale liv i fullstendig kollaps og lider et tap av sosial kompetanse på linje med et nyfødt barn (Marx i Hynes 2011: 115). Denne fasen er sannsynligvis ekstra

belastende for enslige mindreårige flyktninger da de i tillegg til å være flyktninger, befinner seg i et nytt land uten foreldre eller andre foresatte. Mangel på sosiale relasjoner handler ofte om mangel på tilhørighet og kan skape en følelse av å ikke ”høre hjemme”. Som Hynes (2011: 27) påpeker, må man i denne sammenheng skille mellom ”hjem” som det fysiske bostedet og stedet hvor individet føler at han eller hun tilhører. Man kan ha et fysisk hjem, men likevel føle seg utenfor i hjemmet.

Noe alle mine informanter er veldig opptatt av og jobber aktivt med, er å bli kjent med flere mennesker og få flere venner for å føle seg hjemme i Norge. Imad fortalte meg at han ikke føler seg hjemme i Norge per dags dato og da jeg spurte Imad hva som skal til for at han skal kunne føle seg hjemme svarte han:

Det beste er å ha masse venner. Når du går ut så kjenner du mange, mange gutter som du tilfeldigvis treffer i byen din. Og de tenker ikke at du er Afghaner, de ser på deg som en norsk. Når jeg er i Afghanistan da tenker jeg ikke på noen ting. Det er mitt land, jeg kan gjøre hva jeg vil.

Imad følte seg hjemme i Afghanistan blant annet fordi folk visste hvem han var og fordi han kunne gjøre hva han ville. Per dags dato opplever ikke Imad denne hjemmefølelsen i Norge da han ikke har fått utvidet sitt sosiale nettverk nok. Han kjenner ikke mange ”gutter” i byen sin som ser på han som norsk. Hjemmefølelsen for ham henger altså sammen med opplevelsen av å være en del av et sosialt nettverk hvor alle vet hvem du er og aksepterer deg som ”en av dem”.

Men selv om Imad ønsker å utvide sitt sosiale nettverk og få flere norske venner, så frustrerer han seg over at det er så vanskelig å snakke med nordmenn: *”Det er vanskelig å få kontakt med norske mennesker. De er veldig, veldig kalde mennesker. Jeg tenker at hvis ikke jeg kommer til dem så kommer ikke de til meg”*.

I innvandringsdiskursen blir temaet om å være ”innenfor” og ”utenfor” ofte brakt på banen og linkes ofte til sosial identitet og tilhørighet. Tilhørighet kan defineres som tilknytning som tillater aktører å koble seg til deres nåværende lokalitet (Hynes 2011: 26) mens sosial identitet handler om å definere hvem man er basert på kjennetegn som deles av andre i samme gruppe eller samme sosiale kategori (Rise i Sandal 2009: 67). Som Hernes og Knudsen skriver:

Kategorisering kan binde hver enkelt til bestemte grupper, og ved utvikling av identitet og tilhørighet, farger også gruppens normer det enkelte medlem – grupped medlemmet blir bærer av dens sed, skikk og bruk (Hernes og Knudsen 1990: 37).

Dermed kan man si at ens sosiale identitet handler om å definere seg selv som en del av en bestemt kategori. Men den enkeltes sosiale identitet blir også et resultat av en prosess mellom andres og sin egen definering (Jenkins i Fangen 2006: 9). Således konstrueres ens sosiale identitet både gjennom å definere seg selv som en del av en gruppe og gjennom å bli definert som en del av en gruppe.

Imad følte antakelig mye tilhørighet til Afghanistan da han uttrykker at han ikke trengte å tenkte på noen ting og kunne bare ”være”. Han trengte ikke å anstrenge seg for å passe inn i samfunnet da hans tilstedeværelse virket ”naturlig”. Det er viktig å merke seg at Imads positivitet ovenfor Afghanistan kan ha forsterket seg etter hans ankomst til Norge hvis han opplevde seg utenfor i visse settinger. Med andre ord kan solidariteten ovenfor den originale etniske gruppen ha forsterket seg i møte med det nye samfunnet. Imads utsagn viser ikke nødvendigvis at han ønsker å bli definert som ”norsk” i Norge, men i alle fall at han ønsker å føle tilhørighet blant befolkningen, noe han kanskje ikke føler per dags dato. Rise skriver:

Når den sosiale identiteten er aktivert, vil individet ha en tendens til å handle, ikke som et individ med sine unike karakteristika, men i kraft av å oppleve seg som et medlem av en gruppe eller en sosial kategori. Individet vil kategorisere seg selv lik andre i samme kategori og forskjellig fra individer i andre sosiale kategorier (Rise i Sandal 2009: 67-68).

Imads utsagn tyder på at hans sosiale identitet er i en utsatt posisjon nå som han befinner seg i et nytt samfunn. Han opplever seg ikke som et medlem av en gruppe eller en sosial kategori når han går ut på gata; folk vet ikke hvem han er og ser ikke på ham som en som ”hører hjemme”. Som Fangen skriver (2006: 10), handler ”det å definere hvem man er like mye om å definere hvem man ikke er”. Det virker som at han kategoriserer seg selv som noe forskjellig fra dem han møter ute, og at han opplever at andre også kategoriserer ham som noe annerledes. Når Imad sier at han ikke føler seg ”hjemme” i Norge, kan dette tyde på at han ikke føler nok tilhørighet til at hans sosiale identitet blir aktivert.

Imad og de andre ungdommene befinner seg i en overgang fra å tilhøre et bestemt samfunn til å jobbe med å tilpasse seg et nytt samfunn, og deres tilpasningsmåter for å føle

seg hjemme og for å føle tilhørighet i Norge går ut på å stifte nye bekjenskaper og dermed utvide sitt sosiale nettverk. Som Imad sier selv: den beste måten å føle seg hjemme på, er å ha mange venner.

Pierre Bourdieu (1991: 118) hevdet at det viktigste man må se på i en viktig overgang er hva overgangen egentlig handler om. Overgangen markerer åpenbart en *før* og en *etter*, men det viktigste er at den skiller mellom dem som har gjennomgått overgangen og dem som ikke har det. I dette tilfellet er det ikke slik at én gruppe har gjennomgått en overgang, mens den andre ikke har det. Det er snarere slik at den ene gruppen (som i dette tilfellet kan være storsamfunnet) alltid eller over en periode har tilhørt en kategori, mens den andre gruppen (som i dette tilfellet er de enslige mindreårige) befinner seg midt i en overgang fra en kategori til en annen¹⁷. Dette skillet kan skape en naturalisert forskjell mellom de som er ”inne” og de som er ”ute” (Bourdieu 1991: 119), eller mellom de som gjennomgår overgangen og de som ikke trenger det og kan få Imad og de andre ungdommene til å føle at de ikke ”hører hjemme”. Imads behov for å stifte bekjenskaper og dermed utvide sitt sosiale nettverk handler i så fall om å ”komme seg videre” i overgangen slik at han kan bli oppfattet som en som er ”inne”. Hvis han føler seg akseptert, føler han seg trolig også tryggere og mer stabil i sin tilværelse.

Imads hovedmotivasjon for å utvide sitt sosiale nettverk ser altså ut til å handle om å være en del *av* samfunnet og leve et trygt og stabilt liv *i* samfunnet. Hans sosiale identitet befinner seg i en utsatt posisjon da han ikke opplever seg som et medlem av en gruppe, og hans strategi for å få en mer stabil sosial identitet handler om å utvide sitt sosiale nettverk og dermed oppleve tilhørighet. Imads behov for å føle seg hjemme i Norge handler om å skape en følelse av trygghet, og handlingsstrategien for å oppnå dette ligger i å tilegne seg flere bekjenskaper. Flere av de andre informantene har uttrykt det samme. Når det gjelder *måter* de tilegner seg flere bekjenskaper på og *hvem* de blir kjent med, så skiller ungdommene seg ut. Nå skal jeg presentere hvordan én av informantene aktivt oppsøker ulike tiltak og aktiviteter for å tilpasse seg det *norske*. Deretter skal jeg presentere hvordan en annen informant velger å oppsøke sosiale nettverk for å skape trygghet i det *kjente*. Til slutt skal jeg presentere hvordan de andre velger en blanding av disse to.

¹⁷ I Oslo i 2000 hadde nesten en tredjedel av barn og unge en annen etnisk bakgrunn enn nordeuropeisk (Frønes 2000: 96) så her snakker jeg om storsamfunnet som innebefatter alle nasjonalitetsbakgrunner.

5.2.2 Utvide sitt sosiale nettverk for å tilpasse seg det norske

Tilpasning til det norske kan kalles for en assimilerende tilpasningsmåte (Fangen 2006: 10). Fangen definerer assimilering som en prosess der den enkelte innvandrers søker i retning av en norsk identitet. I min studie vil jeg ikke fokusere på etnisk identitet som Fangen ettersom mine informanter befinner seg i en såpass ny livssituasjon at det kan være vanskelig å skulle fastslå om de for eksempel søker seg i retning av en norsk eller en afghansk identitet. Identitetsfokus knyttet til etnisitet er trolig noe som vil bli mer viktig for dem i neste stadium, når informantene får på plass de mest primære tingene som språk, kunnskap om samfunnet og mestring i skolen (Eide 2000: 139-141). Dessuten lener jeg meg på Werbners (i Fangen 2006: 13) kritikk av at hybride eller kreoliserte identiteter som kan antyde at individer har én fast etisk identitet, og at det indirekte impliserer fortellingen om to enhetlige kulturer. Som vist søker informantene seg mot en sosial identitet, men om denne identiteten er etnisk eller om den inneholder andre kjennetegn, skal jeg ikke gå inn på i og med at det ikke var tema i intervjuene. Jeg velger derfor å forstå assimilering som en prosess der den enkelte mindreårige søker i retning av det *norske*, uten at det nødvendigvis har implikasjoner for deres etniske identitetsforståelse.

Tilpasning til det norske gjennom aktiv deltakelse i samfunnslivet kan handle om et ønske om å føle seg som en *medborger* i det norske samfunnet. Mens statsborgerskap knytter individet til nasjonalstaten gjennom overføring av rettigheter og plikter, omfatter medborgerskap en mer sosial dimensjon, som det å føle tilhørighet i et samfunn og det å delta aktivt i samfunnslivet (Fangen 2008: 147). Når en innvandrers søker seg i retning av det *norske*, så kan det muligens tyde på at vedkommende har et målrettet ønske om å bli medborger i det norske samfunnet, men trenger ikke å bety at medborgerskapet har blitt oppnådd. Jeg skal nå presentere hvordan én av mine informanter er opptatt av å være aktivt deltakende på ulike arenaer for å søke seg i retning av det norske, men som ikke alltid føler at han lykkes.

Det gikk tidlig opp for meg at Alamir er veldig opptatt av å tilpasse seg det norske. Han er innstilt på å jobbe parallelt med det norske språket og med utvidelsen av sitt sosiale nettverk og mener at disse to elementene er avgjørende for hans velvære i Norge. Språket og det sosiale nettverket vil ifølge Alamir ha en positiv akkumulerende effekt for ham i framtiden da disse elementene lettere kan føre til mestring på andre arenaer. *Språket* er viktig for å kommunisere med mennesker, få flere venner, gjøre det bra på skolen og få seg en høyere utdanning og til slutt en god jobb. Som Frønes (2010: 100) skriver så kan

arbeidsmarkedet være et sentralt inkluderingsområde, både som aktivitet, som inntekt og som en inngang til andre samfunnsområder. *Sosiale relasjoner* er viktig for Alamirs opplevelse av tilhørighet i samfunnet, men også for å gjøre seg kjent med de mulighetene han kan ha i framtiden. Alamirs strategi for å opparbeide seg disse ressursene og dermed sikre seg en trygg framtid ligger derfor i å involvere seg i ulike fritidsaktiviteter for å bli kjent med flere nordmenn og for å snakke mer norsk. Alamir er veldig aktiv i ulike sportsaktiviteter, musikkaktiviteter og i ulike tiltak som NGOer iverksetter og uttrykker at han hovedsakelig drar dit for å utvide sitt sosiale nettverk og for å lære språket bedre:

Ja, jeg drar dit nesten bare for å få venner og for å snakke norsk. Jeg gikk på trommekurs, men jeg tror ikke at jeg lærte å spille trommer. Vi spilte ingenting, vi bare sang rytmer og så på læreren. Men jeg gikk dit, jeg fikk kontakt med andre ungdommer og fikk snakke mer norsk (...) Å finne en venn og prate mer norsk, det er derfor jeg går dit.

Som det fremkommer i sitatet, er det ikke så viktig for Alamir hvilke aktiviteter han deltar i da det viktigste er at han får kontakt med andre ungdommer og lærer seg norsk. Alamir sier: *”Det er bedre enn å sitte hjemme og lese norske bøker. Jeg går dit for å lære norske og finne venner. Se på kulturen og andre ting også”*. Ved hjelp av språket ønsker Alamir å skape tilknytning og dermed oppnå en følelse av tilhørighet. Samtidig håper han at tilknytningen vil gi ham språkkompetanse. Han benytter seg altså av to elementer for å styrke dem begge, noe som kan ha en slags akkumulerende effekt for Alamirs opplevelse av tilhørighet og mestring.

Men selv om Alamir har uttrykt at han er veldig opptatt av å få seg norske venner og lære seg det norske språket, føler han ikke alltid at han får det til. Alamir beskriver seg selv som en veldig sjenert person og mener at denne egenskapen demper hans muligheter for tilpasning. Han misunner de som er utadvendte og som tør å snakke:

Jeg har en venn som snakker med alle. Jeg sa til ham at han er så modig. Jeg kan ikke snakke sånn med alle. Jeg er veldig sjenert. Han har bare bodd i Norge i syv eller åtte måneder, men han snakker med alle. Det er veldig bra.

Mye av sjenertheten handler om at han ikke føler at han er god nok til å snakke norsk, men det handler også om at han ikke kjenner loven og samfunnet godt nok til å ha noe å snakke med dem om. Han var også ganske sjenert i Afghanistan, men føler at det er mye verre i Norge. Det som gjør ham utrygg er at han føler at nordmenn ikke har noe interesse av å snakke med ham: *”noen ganger tenker jeg at jeg trenger norske, men at de ikke trenger*

meg...”. Han blir derfor veldig selvbevisst rundt nordmenn og tror at de ikke vil snakke med ham. Han har flere ganger hilst på nordmenn han tidligere hadde snakket med uten å få svar: ”Jeg kan si hei, også lager de bare en grimase. Neste gang sier jeg ikke hei. Jeg får en dårlig følelse”. Når Alamir sier hei uten å få svar så tar han det veldig personlig og blir fornærmet. Neste gang han møter dem på gata og vil si hei, kommer han på den episoden og tør ikke å si hei. Men det var en episode Alamir opplevde som festet seg i hukommelsen hans for alltid:

Ja, det var noe som skjedde som jeg kommer til å huske for alltid. Jeg husker alt. Det var veldig... jeg sa til søstera mi at det var første gang en nordmann snakket med meg. Jeg ventet på bussen og kikket på tavla for å se når bussen kommer. En gutt, en norsk gutt gikk bort til meg. Han sa til meg: ”bussen kommer for sent”. Jeg sa: ”det er greit, takk”. Han spurte meg hvor jeg skulle og jeg sa jeg skulle på trening. Han spurte hva slags trening jeg skulle på og jeg sa at jeg skulle på gym. Jeg sa at jeg var dårlig til å snakke, men han sa at jeg var veldig flink. Han spurte meg hva jeg likte å gjøre og jeg sa at jeg liker Karate. Bussen gikk til ”X” og vi satt ved siden av hverandre og pratet hele veien. Da vi gikk av bussen skulle jeg ta en annen buss videre mens han skulle ta trikken. Han sa ”ha det bra”. Det var veldig hyggelig. Jeg tror ikke vi møtes igjen, men han ville snakke med meg.

Dette er et godt eksempel på Alamirs ønske og nærmest lengsel etter å bli oppsøkt av andre norske ungdommer, og sier også noe om hvor lite det skal til før han føler seg inkludert og likt. Fordi han er sjenert og usikker, trenger han bekreftelse fra andre før han tør å oppsøke kontakt. Så lenge han tror at nordmenn ikke vil snakke med ham, blir det vanskelig for ham å skaffe seg et bredere nettverk av norske venner. Men på ulike fritidsarenaer føler han seg trygg nok til å snakke med andre og omtaler både de frivillige som jobber der og de ansatte som hans venner.

Alamir søker seg i retning av det ”norske”, men lykkes ikke alltid. Han kan altså sies å ha en assimilerende tilpasningsmåte, men ser ikke på seg selv som medborger av det norske samfunnet helt enda. Som Grete Brockmann (2002: 73) skriver så har medborgerskapet

(...) en tosidig karakter; den handler både om individet og mottakerne, altså om borgeren og samfunnet (...) men det finnes ingen automatikk for at sivilsamfunnet skaper muligheter til deltakelse, innflytelse og tilhørighet.

Når Alamir opplever at de han møter ikke er interessert i å snakke med ham og lager grimaser, kan han få en følelse av at de ”norske” ikke trenger ham. Mens andre ganger, som da han skulle ta bussen, så følte han seg akseptert og inkludert. Og på ulike fritidsarenaer føler han seg alltid inkludert. Mye tyder på at Alamir jobber aktivt med sitt medborgerskap

gjennom aktiv deltakelse på ulike arenaer, men at han foreløpig ikke alltid føler seg som en medborger av det norske samfunnet.

Som nevnt er ungdommene opptatt av å skape trygghet og tilhørighet gjennom sosiale relasjoner, og Alamir velger å jobbe med tilpasning til det *norske* for å oppnå dette. Men tilpasning til det norske ser ikke ut til å være den eneste måten ungdommene skaper trygghet og tilhørighet på, og i mitt utvalg var det bare Alamir som fremhevet tilpasningen til det norske som veldig avgjørende for hans livssituasjon. Jeg skal nå presentere de andre ungdommenes mer *hybride* tilpasningsmåte.

5.2.3 Utvide sitt sosiale nettverk for å oppnå trygghet i det kjente

Enslige mindreårige flyktninger oppsøker ofte trygghet i *det kjente* (Eide: 137). Dette kjente kan være kontakten med omsorgspersoner med samme etniske opprinnelse eller med jevnaldrende i mer eller mindre samme situasjon. Søken etter det kjente handler om å forstå seg selv og bli forstått den første tiden i det nye landet. Denne søken trenger altså ikke å handle om å tilpasse seg sin egen etniske gruppe, men kan også omhandle det å oppsøke trygghet gjennom kontakt med andre i samme situasjon.

Mens kun én av mine informanter fokuserer på å utvide sitt sosiale nettverk med norske mennesker, velger alle de andre å lære seg språket først da de mener at sosiale relasjoner med nordmenn vil oppstå naturlig når de kan snakke uanstrengt sammen. I mellomtiden tilbringer de hovedsakelig tid med andre innvandrerdommer fra klassen og afghanske ungdommer fra mottaket. Jiwan sier:

Vi går jo på norskkurs og nordmenn kan jo norsk, så de trenger det ikke. Senere, når vi begynner på videregående kommer det til å være både norske og utenlandske i klassen og da blir vi kjent med dem.

Vennskap med nordmenn vil altså oppstå når språket har falt på plass og kunnskapshullet er tettet. Videre sier han:

Jeg henger mest med folk ifra klassen. I klassen har vi et miljø hvor vi ser på hverandre som søsken, som brødre og søstre (...) også er "X"¹⁸ min beste venn. Det er to år siden jeg kom hit. Jeg kjenner ham og vi har vært sammen hele veien.

¹⁸ En av de andre informantene

Selv om Jiwan anerkjenner at språket er veldig viktig og kommenterer videre at ”uten språket er man stum”, så velger han å fokusere på å lære seg språket på skolen før han aktivt oppsøker det norske.

Jiwans uttalelser tyder på at han velger å oppsøke trygghet gjennom *kjente* relasjoner i klassen og med andre ungdommer i lignende livssituasjon, før han aktivt oppsøker nordmenn. Da denne klassen utelukkende består av innvandrere med språkproblemer, befinner de seg sannsynligvis i samme livssituasjon hvor tilpasning til en ny kultur står sentralt. Ved å holde seg til denne gruppen eller ”familien” i startfasen kan han muligens skape trygghet og tilhørighet i en ellers fragmentert livssituasjon. Målet om trygghet er altså det samme for Jiwan og Alamir, men tilpasningsmåtene varierer. Tilpasningsmåten til Jiwan kan minne om den hybride tilpasningsformen som Fangen (2006: 13) skisserer som går ut på å søke en balanse mellom ulike identifiseringselementer. Han er ikke spesielt opptatt av å tilpasse seg det norske, men er heller ikke opptatt av å søke trygghet hos sin egne etniske gruppe for å bevare sin opprinnelige etniske identitet (Fangen 2006: 20). Han velger å vente med å tilpasse seg det norske, mens han søker trygghet hos andre innvandrerungdom som befinner seg i sammen situasjon uavhengig av kulturell bakgrunn. Senere, når språkkunnskapene er mer utviklet, kan han aktivt gå inn for å oppsøke det norske. De andre informantene ser ut til å ha en sterkere og mer hybrid tilpasningsmåte enn Jiwan og vil ikke bare tilbringe tid med klassekamerater, sin egne etniske gruppe eller norske; de vil bli venn med alle!

5.2.4 Jeg vil ikke bare bli venn med norske, jeg vil bli venn med alle!

En hybrid tilpasningsmåte innebærer altså søken etter ulike identifiseringselementer istedenfor å søke seg mot én bestemt gruppe eller kategori (Fangen 2006: 13). Chalak kan sies å ha valgt seg en hybrid tilpasningsmåte, og er enda mer eksplisitt i sin beskrivelse enn Jiwan. Når jeg spurte Chalak om han ville bli kjent med andre norske ungdommer, var han mer opptatt av å bli kjent med mennesker uavhengig av kulturell bakgrunn. Han fokuserer på individuelle egenskaper ved andre mennesker og presiserer hvor viktig det er å se på folk som det de er, ikke basert på hvor de kommer fra:

For meg er viktig at jeg blir venner med alle. Jeg liker ikke å se forskjell på mennesker. Eksempel: hun er fra Somalia, hun er ikke bra. Han er fra Norge, han er bra. Jeg liker ikke å forskjellsbehandle mennesker.

Denne individualistiske måten å se mennesker på gjenspeiler seg også i måten Chalak snakker om seg selv på: *”Jeg tror ikke jeg er flyktning lenger og jeg tror ikke andre ser på meg som en Afghaner heller. De ser på meg som en som kommer fra Oslo”*. På samme måte som Chalak ikke liker å plassere folk i båser, liker han heller ikke at andre skal plassere han i en kategori som ”Afghaner” eller ”flyktning”. Dette minner om Salaados fortelling i Fangens (2006: 17) studie, hvor hennes identitetsmessige løsning var å understreke det individuelle, framfor det etniske og nasjonale ved sin identitet. Chalak påpeker, i likhet med Salaados, hvor viktig det er for ham å bli sett på som et individ og ikke gjennom sin nasjonalitet eller migrasjonsstatus.

Jiwan er også opptatt av å påpeke at vennskap ikke handler om hvor et menneske kommer fra:

Jeg vil ikke bare bli venn med norske, jeg vil bli venn med alle! Jeg syns, hvis mennesker er gode personer, så finner de seg en venn. Hvis vi ikke har vennskap eller brorskap... hvis vi ikke er vennlig mot hverandre, kan vi ikke ha et bra samfunn.

Begge informantene benytter seg altså av en hybrid tilpasningsmåte og dette henger sammen med deres individualistiske forståelse. Det handler ikke om hvor man kommer fra eller hva man har gjort, det handler om å være et godt menneske. Imad slutter seg til en slik forståelse og når jeg ber han om å fortelle hvordan han ser på seg selv, svarer han:

Du ser på meg nå. Hva jeg er, hvem jeg er. Alle har en framtid for seg selv, man kan ikke tenke på hvordan han var før (...) man kan jo skjønne hvordan en person er basert på hvordan han eller hun oppfører seg nå.

Dette utsagnet tyder på at Imad også har en individualistisk måte å se på mennesker på, og impliserer kanskje indirekte et ønske om å frigjøre seg fra sin vanskelige fortid gjennom å bli kategorisert som det han er nå, ikke som det han var før. Han ønsker heller ikke å fortelle sine nye klassekamerater eller potensielle fremtidige venner om sin fortid:

Jeg liker ikke å snakke om fortiden. Jeg liker ikke det. Jeg sier sannheten, jeg lyver ikke. Men jeg liker ikke å snakke om Afghanistan, det liker jeg ikke. Det første jeg tenker, hvis jeg blir venn med en norske. Da skal jeg si: ikke spør meg om fortiden, om hvordan jeg var før. Jeg er det som jeg er nå.

Imads individualistiske syn og hybride tilpasningsmåte kan altså henge sammen med hans egne opplevelse av forandring i livet som viste ham hvor komplekst og sammensatt et individs erfaring er og at man ikke kan bli kategorisert basert på ens fortid, men mer på hvordan personen oppfører seg og handler i møte med andre.

Gjennom dette delkapitlet har målet vært å vise at informantene på hver sin måte oppsøker trygghet og tilhørighet gjennom sosiale relasjoner. Deres tilpasningsmåter varierer, men målet er det samme. Alamir jobber aktivt med å skape tilhørighet gjennom tilpasning til det *norske*, mens Jiwan fokuserer på å skape trygghet i det *kjente* gjennom tilknytning til andre i lignende situasjon. De andre informantene velger både å skape trygghet gjennom det *kjente* og tilhørighet gjennom det *norske* og *kjente*. Alamir er kanskje villig til å gjennomgå en resosialiseringsprosess for å mestre hverdagen, mens Jiwan velger kanskje å opprette trygghet i det *kjente* for å slippe å utfordre sin sosiale identitet for mye i startfasen av sin overgang inn i et nytt land. De skiller seg altså ut ved at de tilnærmer seg ulike sosiale relasjoner, men har en ting til felles, nemlig at de ønsker å utvide sitt sosiale nettverk for å føle seg hjemme. Jiwan føler seg hjemme blant klassen og uttrykker at de er som en familie med brødre og søstre, mens Alamir føler seg hjemme på ulike fritidsaktiviteter siden hans forståelse av hjem innebærer å ta aktiv del i samfunnslivet. Således handler også tryggheten de skaper gjennom sosiale relasjoner om å skape *tilhørighet* i deres livssituasjon og i Alamirs tilfelle kanskje også om å utvikle sitt *medborgerskap* for å oppleve seg som et medlem av en gruppe eller en sosial kategori.

Enslige mindreårige flyktninger kan sies å befinne seg i en overgang hvor de både kan jobbe med deltakelse i et kulturelt liv i det nye samfunnet og med tilpasning til mer *kjente* omgivelser (Eide 2000: 145). Alamir og Jiwan har blitt presentert i dette delkapitlet for å vise hvordan disse to representerer ytterpunktene i overgangen. Selv om Alamir jobber hovedsakelig med deltakelse mens Jiwan jobber mest med å tilpasse seg andre i lignende situasjon, er denne fremstillingen som nevnt idealtypisk. Alamir tilpasser seg også andre i lignende livssituasjon da han tilbringer mye tid med afghanske ungdommer han ble kjent med på mottaket og Jiwan har antydnet at han deltar i et kulturelt liv i det nye samfunnet gjennom sportsaktiviteter og i skolen. Men deres tilpasningsmåter i det norske samfunnet skiller seg ut ved at den ene fokuserer mest på deltakelse mens den andre fokuserer mest på tilpasning til andre i lik situasjon. De andre informantene, derimot, beveger seg mer fritt mellom deltakelse, opprettholdelse og tilpasning til andre i lignende situasjon og har altså en mer

hybrid tilpasningsmåte. Således kan man kanskje si at samtlige av ungdommene er hybride, men at de varierer i *graden* (Fangen 2006: 13).

5.3 Tilhørighet i en liminal livssituasjon

Som vist i forrige analysekapittel, befinner de enslige mindreårige seg i en liminal livssituasjon når det gjelder sin alder. De føler seg modne for alderen, men opplever å bli behandlet som barn. Samtlige av dem er vant til å være selvstendige, men er nå avhengige av hjelp for å komme seg videre. De krever handlingsautonomi, men opplever at den ofte blir tatt fra dem. Misforholdet mellom barnevernets mål om å forberede ungdommene på å bli selvstendige individer og middelet som antyder at dette skal skje på barnevernets premisser skaper mistillit hos ungdommene som også hemmer ungdommenes opplevelse av stabilitet i hverdagen.

I dette analysekapitlet har det blitt vist at ungdommene befinner seg i en sårbar posisjon når det gjelder overgangen inn i et nytt land. Å komme til et nytt land som mindreårig gjør at hver av dem på ulike måter bærer ”uferdige” kompetanser både lingvistisk, sosialt og kulturelt (Hjelde 2004). De kjenner ikke språket flytende, de har ikke bygget opp et solid nettverk rundt seg og de forstår ikke alle de kulturelle kodene. Som vi så i Imads fortelling, så lengter de mindreårige etter sitt tidligere hjemland og som vi så i Alamirs og Jiwans fortelling, så lengter de etter sin familie og streber etter et holdepunkt. Selv om de enslige mindreårige ikke lenger er på flukt, befinner de seg fortsatt i en sårbar og avgjørende livssituasjon hvor de stadig jobber med å tilpasse seg til en ny tilværelse og hverdag. Den sårbare posisjonen de mindreårige befinner seg i kan tyde på at de også befinner seg i en liminal livssituasjon når det gjelder overgangen inn i et nytt land.

Hvis man utelukkende ser på informantenes ambivalens mot omsorgsinstitusjonen, kan man si at de ikke befinner seg i en livsfase hvor tilhørighet og stabilitet er dominerende egenskaper. Imidlertid viser det seg at ungdommene oppsøker trygghet og tilhørighet på andre arenaer og gjennom tilknytning til jevnaldrende. Tilpasningsmåtene varierer fra ungdom til ungdom, men motivasjonen om trygghet og tilhørighet ser ut til å være gjeldende for alle.

St. Francis av Assasi (1221) sa en gang på starten av tolvhundretallet: ”*Start by doing what is necessary; then do what is possible; and suddenly you are doing the impossible*”. I møte med de seks enslige mindreårige flyktningene kom det fram at mye av det informantene gjør i dag, handler om å legge grunnlaget for et bedre liv i framtiden. De gjør det nødvendige og mulige for at det som kanskje føles umulig, nemlig å kunne føle seg helt hjemme i det

norske samfunnet som fullverdige medborgere, blir virkeliggjort. Som i ”usikkerhetsfasen” presentert innledningsvis, er de mindreårige fortsatt fokusert på fremtiden da den representerer muligheter for å skape kontinuitet i livet (Knudsen 1990). De jobber aktivt med å utvide sitt sosiale nettverk for å føle seg hjemme, de er opptatt av å tette sine kunnskapshull i språket, i skolen og om det norske samfunnet og de jobber aktivt med å bli selvstendige og handlingsautonome individer i samfunnet. Men i motsetning til før, kan de på nåværende tidspunkt endelig se framover og har kapasitet til å forestille seg en stabil framtid. Som Zoran påpeker så kan han endelig *”gå framover i livet, ikke stoppe og se bak”*, noe som kan minne om Jimalles historie om å ”gå opp trappene” istedenfor å gå ned i Fangens studie (2006: 19).

Mine funn tyder på at informantene på hver sin måte skaper tilhørighet i en ellers fragmentert livssituasjon. De synes, i likhet med informantene i Oppedal, Jensen og Seglems studie (2008: 23) å føle tilhørighet på ulike arenaer og har en flerkulturell vennekrets. De jobber fortsatt aktivt med å få på plass de essensielle tingene slik at de kan komme seg videre i livet, men opplever ikke alltid at de ”hører hjemme” og de føler ikke at kunnskapshullene er tettet. Slik som i Oppedal og kollegaers rapport, ser det ut som at jobbing med tilhørighet er essensielt, men at informantene sliter med en følelse av ensomhet, tap og bekymring over familien og vennene i hjemlandet (Oppedal m. fl. 2008: 23). Med mulig unntak av Alamir, så jobber de ikke med sitt medborgerskap hvor aktiv deltakelse i storsamfunnet står i fokus. ”Det kommer senere” hevder de selv, når de har lært språket, begynner på videregående eller på universitetet. Per dags dato er det språket som er hovedprioritering for samtlige. Deretter kan de bevege seg framover og tenke på å få seg norske venner, få oversikt over det politiske landskapet og lære seg de kulturelle kodene. Men selv om de er opptatt av å komme seg ut av liminaliteten, ser det ut som at de klarer å skape tilhørighet i den. Jeg skal nå avslutningsvis diskutere hvor vidt det er mulig å skape tilhørighet i en liminal livssituasjon når liminale personer ofte kjennetegnes ved at de mangler tilhørighet.

6 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på hva som kjennetegner enslige mindreåriges livssituasjon når det gjelder to overganger de befinner seg i parallelt. De enslige mindreårige ungdommene jobber med å håndtere overgangen fra ungdomslivet til det voksne liv i fremmede omgivelser, uten familienære relasjoner rundt seg og med belastende tidligere erfaringer i bagasjen, samtidig som de forsøker å bli del av et nytt samfunn. Prosjektets overordnede forskningsspørsmål har vært: hva kjennetegner de seks enslige mindreåriges livssituasjon? For å kunne forstå og forklare de enslige mindreåriges fragmenterte, avbrutte og stadig endrede livssituasjon, må man se på bevegelsen, prosessen og endringene i deres liv – deres overganger (Hjelde 2004: 75). Underproblemstillingene har derfor vært: hvordan opplever informantene aldersovergangen fra barnetilværelsen til voksenlivet? Hvordan opplever de overgangen inn i et nytt land? Målet med oppgaven har vært å få taket på hva seks enslige mindreårige selv påpeker at de må hanskes med i hverdagen for å oppnå en tryggere og mer stabil livssituasjon i fremtiden. Ved å høre på de unges beretninger om deres nåværende livssituasjon, og ved å sammenligne disse fortellingene med tidligere forskning samt underbygge med samfunnsvitenskapelige teorier, ønsket jeg å tegne et bilde av gruppens livssituasjon midt i mellom to viktige overganger.

6.1 På hvilken måte er de liminale?

Gjennom analysen kom det fram at informantene befinner seg mellom fire kategorier på samme tid og jobber aktivt med å ”komme seg videre” for å slippe å være midt i mellom. De er ikke lenger klassifisert og ikke ennå klassifisert (Turner 1999: 133) siden de verken kan kategorisere seg selv som barn, som voksne, som afghanske landsmenn eller som norske medborgere. Basert på mine funn kan jeg hevde at de befinner seg i en liminal fase eller livssituasjon, en grensesituasjon som står utenfor eller helt på siden av den vanlige tilværelsen. De er overalt og ingen steder samtidig – forestilt som et ”samfunn”, men likevel utenfor majoritetssamfunnet (Anderson i Hynes 2011: 31). De er *simply children – out of place* (Douglas 1997: 50-51) som verken passer inn i en gruppe med barn eller en gruppe med voksne og *simply people – waiting in the present for their life to start* (Back og Sinha 2012: 83) da de har bosatt seg i Norge, men mangler mye i livet før de kan føle seg komfortable i det nye landet. I motsetning til da de bodde på mottak, kan de endelig se for seg en selvutfoldende framtid full av muligheter og jobber aktivt for å nå sine mål. Samtidig

opplever de at deres avhengighet til barnevernet setter en demper på deres følelse av modenhet og selvstendighet i samfunnet. Dessuten skaper savnet eller tapet av familie og venner i hjemlandet en mangel på indre glede, som vi så i Jiwans tilfelle. Jeg vil nå kort oppsummere på hvilken måte informantene kan sies å befinne seg i en liminal livssituasjon når det gjelder sin alder og når det gjelder overgangen i et nytt land.

Ungdommene føler seg modne for alderen, men ser likevel ikke seg selv som voksne fordi de mangler så mange ressurser i livet som de fleste jevnaldrende i Norge besitter. Videre har de en relasjonell forståelse av voksenlivet hvor det å *hjelpe andre* er synonymt med å være voksen mens det å *bli hjulpet* er å være barn (Thomson m. fl. 2004). Denne forståelsen utfordrer ungdommenes opplevelse av å føle seg voksne og selvstendige første tiden i Norge i og med at de trenger hjelp til å opparbeide seg ressurser og mestre hverdagen. Per dags dato lengter de etter selvstendighet samtidig som de innser at de trenger hjelp for å bli handlingsautonome og uavhengige vesener i fremtiden. Dette resulterer i ambivalens mot barnevernet som har i oppgave å hjelpe dem gjennom deres første tid i Norge. Alt i alt befinner ungdommene seg i en liminal livssituasjon når det gjelder sin alder. De føler seg modne for alderen, men opplever å bli behandlet som barn. De er vant til å være selvstendige, men innser nå at de er avhengige av hjelp. Og de krever handlingsautonomi, men opplever seg ofte handlingslammet.

Informantene befinner seg også i en liminal livssituasjon når det gjelder overgangen inn i et nytt land. Det er nærliggende å anta at ungdommene i større grad var *liminale personer* da de befant seg på mottak og ventet på å få svar på sin søknad om oppholdstillatelse. På det stadiet visste de ikke om de ville måtte reise tilbake til hjemlandet, flykte videre eller forbli i Norge og deres liv var bokstavelig talt på vent (Back og Sinha 2012). Men i denne oppgaven blir det argumentert for at liminalitetsfasen kan strekke seg ut over mottakstilværelsen, selv etter at det legale aspektet i deres liv har blitt ordnet. Jiwans sorg over å miste nære relasjoner i hjemlandet gjør at han ikke alltid klarer å føle seg ”hel” i Norge. Han kan være glad i et par timer, men blir trist når han kommer på foreldrene. Han veksler altså mellom glede og sorg, og befinner seg ofte et sted i mellom de to. På nåværende tidspunkt jobber Alamir aktivt med å utvide sitt sosiale nettverk for å tilpasse seg sitt nye hjemland, men opplever ikke alltid at han lykkes. På grunn av informantenes språkvansker velger noen å vente med å bli kjent med nordmenn til de føler seg trygge i språket mens andre jobber aktivt med å tilpasse seg storsamfunnet, men føler seg likevel ofte ”utenfor”. Alt i alt ser det ut som at informantenes liv er *på vent* mens de jobber aktivt med å tette

kunnskapshullene, gjøre seg kjent med omgivelsene og rett og slett stable seg på beina etter en lang reise. Følelsen av å være på vent kan minne om en liminal livssituasjon hvor man verken er klassifisert som en som har ventet ”ferdig” eller som en som ikke behøver å vente.

6.2 Er det mulig å skape tilhørighet i en liminal livssituasjon?

En liminal livssituasjon kan forstås som overgangsprosess mellom en kategori til en annen, hvor liminale personer verken tilhører den ene kategorien eller den andre (Turner 1999: 136-136). De kan sies å være ”et annet sted” enn der hvor alle andre er, avgrenset fra alle andre og ekskludert fra alle steder. Men som Turner (1999: 132) påpeker så behøver ikke overgangsfaser i livet være begrenset til overganger mellom *tilskrevne* tilstander. Liminale personer kan føle seg ekskludert fra en bestemt gruppe, samtidig som de føler tilhørighet eller medlemskap til en annen gruppe, som ikke nødvendigvis inkluderer storsamfunnet.

I mitt empiriske datamateriale kommer det fram at de enslige mindreårige flyktningene utvider sitt nettverk, tilpasser seg sitt nye hjemland og på den måten til dels *skaper* tilhørighet i en liminal livssituasjon. Samtidig som de jobber aktivt med å bli selvstendige, lære seg kulturelle koder, språk og samfunnsliv, finner de også tid til å henge rundt med venner på skolen, på ulike fritidsarenaer og hjemme i sine leiligheter. Som Jiwan påpeker, så ser han på sine klassekamerater som ”brødre og søstre” og på sin samboer som sin beste venn. Gjennom tilpasning til det ”kjente” knyttes han til personer i lignende livssituasjon og føler tilhørighet i blant dem. Alamir, som søker seg mot det ”norske”, forteller at han til tross for sin sjenerte natur, føler seg inkludert og ivaretatt når han tilbringer tid med norske ungdommer og ansatte på ulike fritidstilbud. Selv om han ofte føler at ”norske ikke trenger ham”, finner han tilhørighet i små grupper hvor han kan utvide sitt sosiale nettverk og tilpasse seg tilværelsen. De andre informantene, som har en mer *hybrid* tilpasningsmåte, fokuserer på det individuelle og skaper trolig tilhørighet i møte med individer som behandler dem med respekt og ser dem for den de er. Alt i alt skaper informantene tilhørighet på sine egne premisser, til tross for at de er liminale langs andre dimensjoner.

Ifølge Hjelde (2004: 90-95) befinner enslige mindreårige flyktninger seg i en ”trippel” liminal fase hvor de både er i en prosess mellom å være kulturelt koblet i deres hjemland på den ene siden og på vei mot å bli kulturelt tilpasset til det norske samfunnet på den andre

siden, mellom å være barn og voksne og mellom å være traumatiserte og til å bli ”helbredet”. I sin studie viser hun at flyktningkontorets mål var å integrere enslige mindreårige flyktninger som uavhengige voksne, som sosiokulturelt adapterte, som psykologiske velfungerende og som mestrende individer og på den måten få de unge ”ut” av liminaliteten (Hjelde 2004: 108). Hun oppdaget derimot gjennom sin studie at flyktningkontoret bidro med å *forlenge* de mindreåriges liminalfase ved å stadig kommunisere fram ambivalente råd og krav. Også i min studie opplever informantene barnevernets tilnærming som ambivalent, idet de ansatte både oppfordrer informantene til å være selvstendige, samtidig som de antyder at dette skal skje på deres premisser. Men i motsetning til Hjelde som hevder at også hennes informanter ønsket å fjerne seg fra liminaliteten, vil jeg påstå at enslige mindreåriges mål ikke bare ligger i å *komme seg ut* av liminaliteten, men også i å skape tilhørighet i den.

Som vist i denne oppgaven, jobber informantene med å ”gjøre det nødvendige først for å komme seg videre”. Noen venter med å involvere seg i det politiske livet før de vet hvilken vei de kan gå, noen venter med å få seg norske venner til de har lært seg språket og så videre. Men samtidig som de på flere måter venter på at deres liv skal begynne (Back og Sinha 2012: 83), finner de friområder hvor de bare kan ”være” og hvor ansvarspresset kanskje er litt svakere. Dessverre er ikke dette friområdet i hjemmet, da de opplever stress når de kommer hjem og ser hvor mye de må gjøre eller når barnevernets ansatte kommer og begynner å spørre de ut om ting. Men de føler seg frie når de oppsøker ulike fritidstilbud, når de drar ned til sentrum, når de henger med sine klassekamerater eller når de trener med sine venner. Så selv om fokuset deres på mange måter er rettet framover, opplever de også glimt i hverdagen hvor de kan leve i nåtiden.

Det unike med liminale personer ifølge Turner (1999: 136) er at de verken tilhører det *ene* eller det *andre*, og samtidig *begge deler*. Når enslige mindreårige befinner seg i en liminal livssituasjon og på en måte ”svever” mellom fire kategorier, kan de sies å verken være barn eller voksne, afghanske landsmenn eller norske medborgere. Men hvis man vender på det, kan man også si at de tilhører *alle* disse kategoriene på samme tid. Som Imad påpeker, så føler han seg som et barn når han tuller og leker med jevnaldrende i klassen, men når han kommer hjem og ser hvilket ansvar han har så føler han seg plutselig veldig moden. Jiwan sa til meg under intervjuet: ”*vi føler oss som halvt afghanske og halvt norske nå, men du vet... for hver person er sitt eget fødeland paradis*”. Det betyr at selv om Jiwan føler seg både norsk og afghansk, så vil Afghanistan alltid ha en spesiell plass i hjertet som Norge ikke kan fylle. Således er det kanskje vanskelig å se for seg at de enslige mindreårige noen sinne vil ”komme

seg ut” av liminaliteten når det gjelder overgangen mellom Norge og Afghanistan. De vil kanskje aldri slutte å føle seg som afghanere eller slutte å omgås andre afghanere og det er vel heller ikke målet. Det de derimot har mulighet til etter hvert, og som ser ut til å være målet for dem i fremtiden, er å tilpasse seg det norske samfunnet og føle tilhørighet i Norge, *samtidig* som de opprettholder sin afghanske identitet. I så fall blir de kanskje *norske medborgere med afghanske røtter*.

I et individs indre verden ser man ofte på sitt *selv* som kompleks og sammensatt. Når man for eksempel får barn og fast jobb, føler man seg kanskje plutselig veldig voksen. Men når man krangler med sin samboer og slenger med dører dagen etter, føler man seg kanskje i ettertid veldig barnslig og umoden. Hvis en setter det hele på spissen er hele livet en liminal situasjon for alle, en svever mellom fødsel og død, selv om de fleste ikke liker å forholde seg bevisst til det. Innvandrere som ankom Norge for ti, tjue eller tretti år siden beskriver ofte seg selv som ”både norske og eritreiske” eller både ”norske og svenske”. I visse sammenhenger fremhever de kanskje det ”norske”, mens i andre sammenhenger viser de stolt fram det ”utenlandske”. Å tilhøre to kategorier på samme tid kan således ses på som en positiv egenskap eller til og med en *gave* som gjør livet mer mangfoldig. Hvis man ser på mine seks informanter som *både* det ene *og* det andre, kan man se for seg at deres liminalitet på mange måter kan oppleves som en ressurs for dem, om ikke nå, så kanskje en gang i framtiden.

6.3 Veien videre

Som nevnt i metodekapitlet så finnes det ingen fasitsvar på hvordan man kan sikre validiteten i en kvalitativ studie. I min studie har jeg ikke søkt å finne ”sannheten” i det informantene mine forteller meg, da jeg vet at deres tanker ikke er statiske og da min oppfatning av deres beretninger kan være formet av min forforståelse eller andre faktorer. Videre har jeg heller ikke forsøkt å finne hva som kjennetegner alle enslige mindreåriges livssituasjon, men heller sett på en liten brøkdel av de enslige mindreårige som finnes i Norge. Likevel håper at jeg at denne oppgaven kan kaste lys over hvordan overgangen inn i et nytt land kan oppleves for enslige mindreårige flyktninger, som på samme tid står på trinnet inn i voksentilværelsen. Studien kan bidra til å utvikle noen tolkninger, som kan modifiseres og videreutvikles gjennom nye studier av andre grupper av enslige mindreårige flyktninger.

Forhåpentligvis kan denne oppgaven åpne opp for flere bredere kvalitative studier av enslige mindreårige flyktnings livssituasjon kort tid etter bosetting. Det er flere interessante temaer som har vært lite behandlet i denne oppgaven, slik som enslige mindreåriges forhold

til deres verge, de mindreåriges livssituasjon sett fra barnevernets ansattes perspektiv og deres opprettholdelse av relasjoner i hjemlandet. Et annet spennende tema kunne vært å se på enslige mindreåriges *stille atferd* i sammenheng med deres identitetskonstruksjon. Er det mulig å inneha en selvutfoldende og ”hel” identitet når man bevisst velger å skjule fortiden? Forskjell mellom kjønn og mellom land er også spennende temaer som kunne vært utforsket nærmere. Det hadde også vært interessant å gå inn på hvor vidt ulike faktorer som klasse, sosioøkonomisk bakgrunn og klanbakgrunn har implikasjoner for enslige mindreåriges tilpasning til et nytt samfunn. Men disse forslagene overlater jeg til framtidige studier å utforske.

Framtidig forskning kan forhåpentligvis dra nytte av min forståelse av tilhørighet som noe som kan eksistere innenfor liminaliteten. Denne forståelsen er jeg ikke alene om, til tross for at jeg oppdaget denne parallelle prosessen gjennom utforskningen av mitt datamateriale. Som nevnt i teorikapitlet, hevder Patricia Hynes (2011: 191-194) at asylsøkere befinner seg i en simultan prosess mellom tilhørighet og liminalitet idet de til tross for deres ”system-påførte” liminalitet, skaper sin egen forståelse av tilhørighet. En finsk sosiologistudent skrev i 2011 en masteravhandling kalt *”Liminal Belonging: West African male asylum seekers’ narratives of the asylum experience whilst in Finland”* (Osazee 2011) hvor det foreslås at afrikanske asylsøkere skaper tilhørighet til tross for at de fortsatt befinner seg i limbo. Gjennom en slik forståelse av liminalitet og tilhørighet, kan man åpne opp for å se på det som er vanskelig og det som fungerer, det som er fragmentert og det som er håndfast. Tilhørigheten kan således ses på som et ankerpunkt i et individs ellers kaotiske livssituasjon, eller som et hvilerom i tilværelsen, når man prøver å ta et skritt tilbake fra det fragmenterte og vende fokuset mot det trygge.

Litteraturliste

Andersson, M. (1994). *Det er ingen som kjenner meg. Unge enslige flyktninger i eksil*. Bergen: SEFOS.

Back, L. og Sinha, S. (2012). Kapittel tre: "Migration and the Terms of Inclusion". I Fangen m. fl. (2012): *Migration, Diasporas and Citizenship. Young Migrants: Exclusion and Belonging in Europe*. Palgrave Macmillan.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – En håndbok for kommunene*. Oslo: RK Grafisk AS 2011.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. "Integrering og mangfold". Hentet 03. Mars 2012 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/integrering.html?id=1138>.

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Cambridge University press.

Berry m. fl. (2006). *Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation*. Oxford: Blackwell Publishing.

Borchgrevink, K. og Harpviken, K.B. (2010). "Afghanistan: Civil Society Between Modernity and Tradition". I Thania Pfaffenholz (red.): *Civil Society and Peacebuilding*, Boulder, CO: Lynne Rienner, (ss. 235-257).

Bourdieu, P. (1991). Kapittel 5: "Rites of institutions". I *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press (ss. 111-136).

Brockmann, G. (2002). "Statsborgerskap, Medborgerskap og tilhørighet". I Brockmann, G., Borchgrevink T., Rogstad J. (2002): *Sand i maskineriet – Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. (ss. 56-84).

Chisholm, L. og Hurrelman K. (1995). *Adolescence in modern Europe. Pluralized transition patterns and their implications for personal and social risks*. Tyskland: Journal of Adolescence.

Douglas, J.D. (1985). *Creative interviewing*. California: Sage Publications.

Douglas, M. (1997). *Rent og urent: en analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. (Kåre A. Lie, overs.). Oslo: Pax.

Eide, K. (2000). *Barn i bevegelse: Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Telemark: Høgskolen i Telemark.

Eide, K. og Brock, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Regionsenter for barn og unges psykiske helse, region øst og sør.

- Fangen, K. (2004). *Deltakende observasjon*. 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigsmstad og Bjørke AS.
- Fangen, K. (2006). *Assimilert, hybrid eller inkorporert i det etniske? Tilpasning og identifikasjon blant somaliere i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fangen, K. (2007). *Citizenship among young adult Somalis in Norway*. Sage publications.
- Fangen, K. (2008). *Identitet og praksis: Etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Fangen, K. (2011). Kapittel 2: "Deltakende observasjon". I Fangen, K. og Sellerberg, A. (red): *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS.
- Fladstad, T. (1998). *Eksilets stoppesteder – Asylsøker- og flyktningbarn: fra statlig mottak til kommune*. Bergen: Studia AS Fagbokhandel.
- Flatebø, R. (1990). *Norske kommuners møte med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere*. Kommunaldepartementet 1990.
- Fog, J. (1997). *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsintervju*. Akademisk forlag.
- Frønes, I. og Brusdal R. (2000). *På sporet av den nye tid – Kulturelle varsler for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigsmstad og Bjørke AS.
- Frønes, I. (2003). *Moderne Barndom*. Oslo: Cappelens Forlag AS.
- Frønes, I. (2010). Kapittel 2: "Kunnskapssamfunn, sosialisering og sårbarhet – Om utvikling og barnevern under kunnskapssamfunnets betingelser". I Befring, E., Frønes, I., Sørli, M. (2010): *Sårbare Unge – Nye perspektiver og tilnærminger*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Frønes, I. og Strømme, H. (2010). *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Goffman, E. (1963). *Stigma*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Good Reads.com. Sitat av St. Francis av Assisi (1221). Hentet 02. Juni 2012 fra <http://www.goodreads.com/quotes/show/14329>.
- Hall, T., Coffey, A. og Williamson, H. (1999). *Self, Space and Place: Youth Identities and Citizenship*. British Journal of Sociology of Education, 20: 4, (ss. 501-513).
- Hernes, G og Knusen, K. (1990). *Svart på hvitt – Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere*. Oslo: Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon.
- Hjelde, K. (2004). *Diversity, Liminality and Silence: Integrating Young Unaccompanied Refugees in Oslo*. Oslo: Unipub AS.

- Hushagen, A. (1997). *Enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere – en studie av de unge og deres omsorgspersoner i kommunene*. Bergen: SEFOS.
- Graue, E og Walsh, D. (1998). Kapittel 6: "Generating Data i *Studying Children in Context*". London: Sage.
- Hynes, P. (2011). *The dispersal and social exclusion of asylum seekers: Between liminality and belonging*. Great Britain: The policy press.
- Kallehave, T. (2003). *Somaliske livsformer i velfærdsstaten. Udforskning af begreber til analyse af brydninger og processer i immigrasjonsproblematikken*. Ph.D.-avhandling. Københavns Universitet.
- Knudsen, J.C. (1990). *De trodde jeg var fattig. Om asylsøkerbarn i Norge*. Bergen: MiCo Forlag.
- Knudsen, J.C. (1994). *Mer kunnskap trengs i asylsystemet*. Mosaikkblad nr 1. utgitt av UDI.
- Kunnskapsforlagets Papirleksikon v. Askheim, S. i Store Norske Leksikon (2012, 27.01). "Skole og utdanning i Afghanistan". Snl.no. Hentet 26. Februar 2012 fra [http://snl.no/Skole og utdanning i Afghanistan](http://snl.no/Skole_og_uttanning_i_Afghanistan).
- Kvale, S. (2005). *Om tolkning af kvalitative forskningsinterviews*. Nordisk Pedagogikk, Vol. 25, ss. 3-15. Oslo.
- Lanas, M. og Corbett, M. *Disaggregating Student Resistances: Analyzing What Students Pursue with Challenging Agency*. Sage Publications and Young Editorial Group.
- Malkki, L. (1995). *Purity and Exile*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Norsk Organisasjon for Asylsøkere. "Tema: Asylprosessen i Norge". Noas.no. Hentet 19. Juni 2012 fra http://noas.no/?p=news&news_id=47.
- Oppedal, B., Jensen, L., Seglem K.B. (2008). UngKul-rapport nr. 1: *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Osazee, U. (2011). *Liminal Belonging: West African male asylum seekers' narratives of the asylum experience whilst in Finland*. Helsinki: Masteravhandling.
- Paulsen, V. mfl (2010). *Det hadde vært fint å få være med å velge – brukerundersøkelse blant flyktninger i bofellesskap*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Regjeringen v. ansvarlig redaktør Liv Merete Wiker. Pressemelding 11.03.2009. "Fortsatt diskriminering på boligmarkedet". Hentet 20. Juni 2012 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/pressesenter/pressemeldinger/2009-2/fortsatt-diskriminering-pa-boligmarkedet.html?id=548622>.

- Rise, J. (2009). Kapittel 4: "Konflikter mellom nordmenn og innvandrere: En sosialpsykologisk analyse". I Sandal, G.M. (2009): *Kulturelt mangfold på arbeidsplassen – Utfordringer og virkemidler* (ss. 63-78). Bergen: Bokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Rogstad, J. (2002). "Makt i det flerkulturelle arbeidslivet". I Brockmann, G., Borckgrevink T., Rogstad J: *Sand i maskineriet – Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. (ss. 85-107).
- Rogstad, J. (2010). "Diskriminering – kan en hvit mann fra middelklassen forstå det?" I Album, D., Hansen M.N og Widerberg, K. (red): *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget. (ss. 287-302).
- Sandberg, S. (2010). *What can "Lies" Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology*. Journal of Criminal Justice Educations, 21: 4, (ss. 447-465).
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research*. 3. utgave. London: Sage.
- Stretmo, L. (2011). *The Vulnerable Child, the Ambivalent Teen and the Strategic Adult*. Göteborg: Centrum for Europaforskning (CERGU) og Sociologiska institutionen.
- Svensson, J. (1999). *Man ved ikke, hvor man flygter hen.... En bog om unge, der flygter alene*. Borgens Forlag 1999.
- Thomson mfl (2004). *Inventing Adulthood: a Biographical Approach to Understanding Youth Citizenship*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Turner, V. (1990). Kapittel 13: "Liminality and Community" i (red) Alexandre, Jeffrey C og Seidman, Steven. *Culture and Society. Contemporary Debates*. Cambridge: University Press. (ss. 147-154).
- Turner, V.W. (1999). "Midt imellom. Liminalfasen i overgangsriter" (E. Ringen, overs.). I A. van Gennep, *Rites de passage. Overgangsriter* (s. 131-145). Oslo: Pax.
- Turton, D. (2004). *The meaning of Place in a World of Movement: Lessons from Long-Term Field Research in Southern Ethiopia*. Working paper nr. 18. Oxford: Refugee Studies Centre, University of Oxford.
- Utlendingsdirektoratet v. ansvarlig redaktør I. Grismo. Enslige mindreårige asylsøkere: Hvem er enslige mindreårige asylsøkere. Udi.no. Hentet 08. Juni 2012 fra <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Enslige-mindrearige-asylsokere/>.
- Utlendingsdirektoratet v. ansvarlig redaktør I. Grismo. "Enslige mindreårige asylsøkere: Statistikk". Udi.no. Hentet 08. Juni 2012 fra <http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/>.
- Utlendingsdirektoratet v. ansvarlig redaktør I. Grismo. "Enslige mindreårige asylsøkere: aldersundersøkelse". Udi.no. Hentet 19. Juni 2012 fra <http://www.udi.no/Sentrale->

[tema/beskyttelse/Asylsøkere-og-flyktninger/Enslige-mindreårige-
asylsøkere/Aldersundersøkelse/](#).

Utlendingsdirektoratet v. ansvarlig redaktør I. Grismo. "Kva skjer om du gjestar heimlandet ditt med norsk reisedokument?" Udi.no. Hentet 19. Juni 2012 fra [http://www.udi.no/Nynorsk/Reisedokument/Kva-skjer-om-du-gjestar-heimlandet-ditt-med-norsk-reisedokument/](#).

Utlendingsdirektoratet v. ansvarlig redaktør I. Grismo. Årsrapport 2011: "Identitet: Hvordan vet vi hvem søkerne er?" Udi.no. Hentet 19. Juni 2012 fra [http://www.udi.no/arsrapport2011/Asyl-og-mottak/Hvem-sokte-asyl/Identitet-hvordan-vet-vi-hvem-sokerne-er/](#).

van Gennep, A. (1999). *Overgangsriter* (E. Ringen, overs.). Oslo: Pax.

Weber, M. (1971). *Makt og Byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

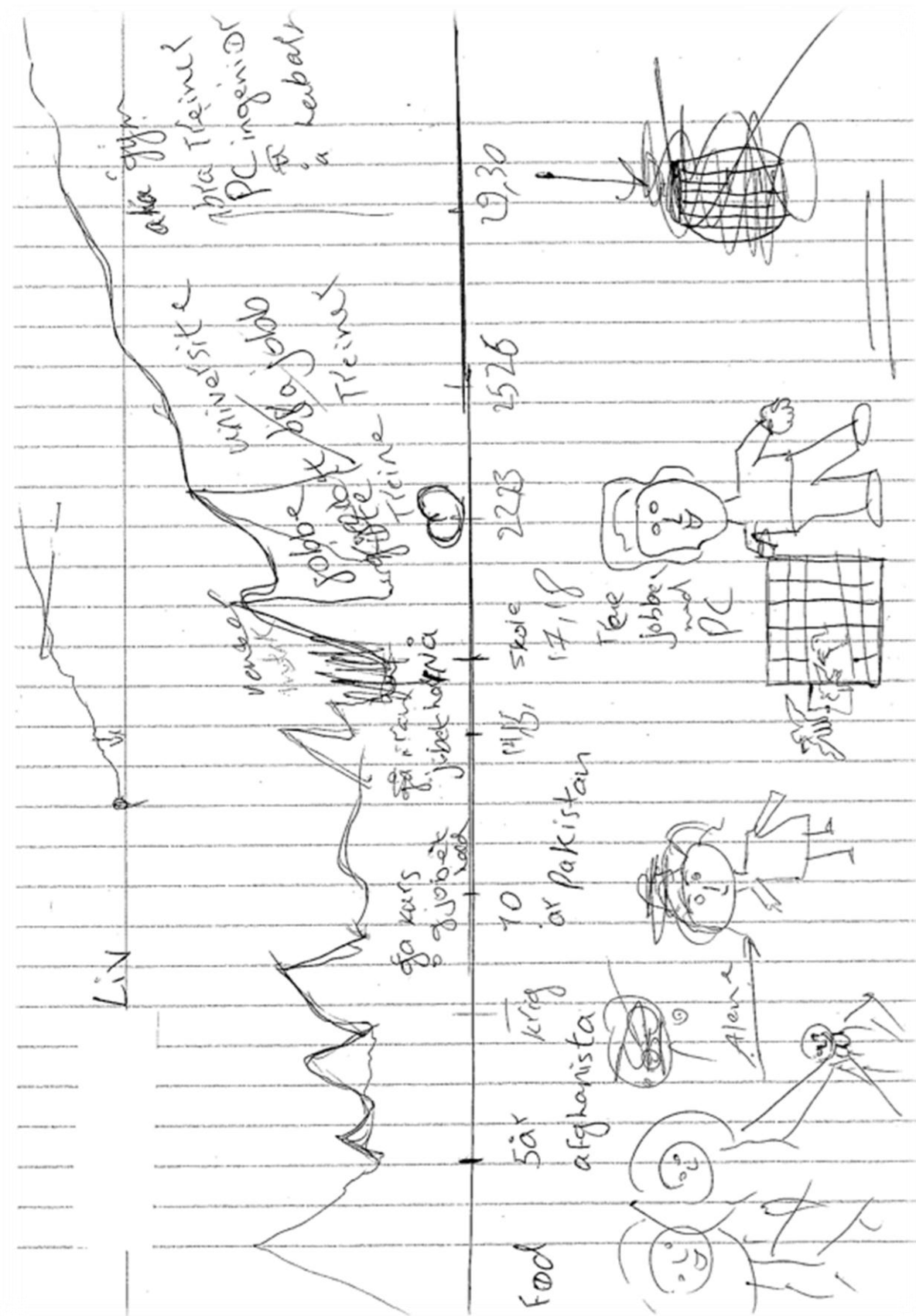
Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Øien, C. (2010). *Underveis. En studie av enslige mindreårige asylsøkere*. Fafo-rapport 2010.

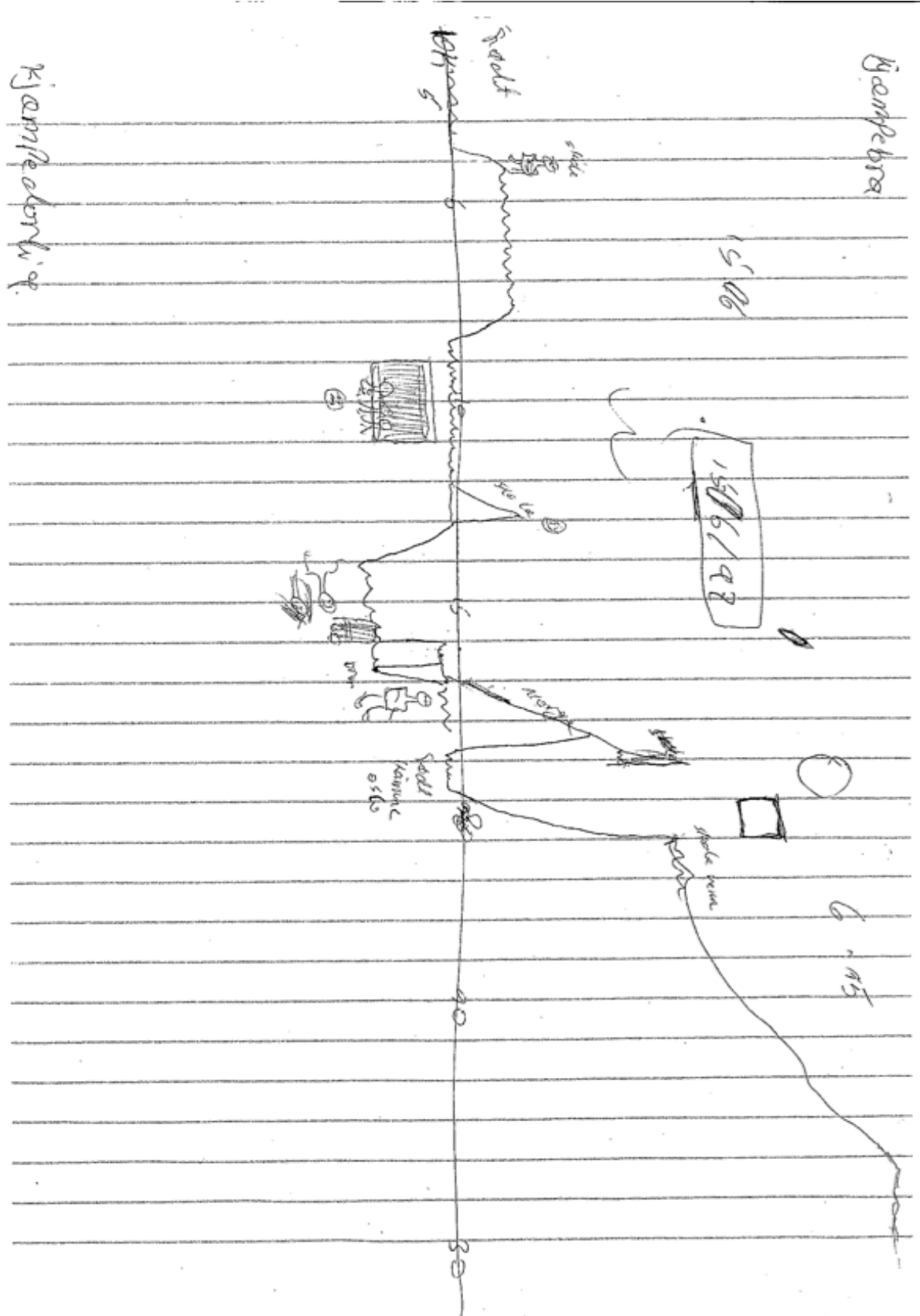
Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord: 36 768.

Vedlegg 1: Livslinje 1.

92

Vedlegg 3: Informasjonsskriv (under 18 år)

Forespørsel om å delta i intervju og deltakende observasjon i forbindelse med en masteroppgave

Til enslige mindreårige under 18 år og deres verge

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er enslige mindreårige flyktninger og deres skapelse og opprettholdelse av relasjoner til de statlige ansatte miljøarbeiderne i kommunen. I den livssituasjonen ungdommene befinner seg i, vil det trolig være viktig for dem å ha gode relasjoner å forholde seg til. Jeg vil derfor undersøke hvordan en slik relasjon oppleves av enslige mindreårige i deres spesielle livssituasjon.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 5-8 enslige mindreårige i alderen 16-18 år. Spørsmålene vil dreie seg om hvordan de opplever hverdagen sin, hvor viktig det er for dem å ha gode relasjoner til de ansatte, hva de savner fra fortiden, hva de mener kjennetegner relasjonen til de ansatte etc. Jeg vil i tillegg be dem om å tegne et relasjonskart hvor de plasserer seg selv på midten og ulike mennesker de har en relasjon til rundt midten. Hensikten med relasjonskartet er å se hvor de statlige ansatte befinner seg i forhold til ungdommene. Jeg vil også bruke båndopptaker og ta notater under samtalen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og ungdommene og jeg blir sammen enige om tid og sted. Jeg kommer også til å søke om å få tolk til alle intervjuene, men om noen av ungdommene føler seg helt komfortable med å kommunisere på norsk når intervjuet finner sted, så kan intervjuet gjerne foregå på norsk (eller eventuelt engelsk).

Jeg kommer også til å delta på noen av de enslige mindreåriges fritidsaktiviteter sammen med deres miljøarbeidere. Hensikten med det er å se hvordan ungdommene og miljøarbeiderne kommuniserer med hverandre, hvordan de stadig skaper og opprettholder relasjonen til hverandre og eventuelt hvordan de mestrer problematiske eller tvetydige situasjoner.

Det vil være frivillig å delta på forskningsprosjektet og ungdommene vil kunne trekke seg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom ungdommene trekker seg vil alle innsamlede data om dem bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen høst 2012.

Dersom ungdommene har lyst å være med på intervjuet og den deltakende observasjonen, er det fint om vergen skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og leverer den til meg.

Alle spørsmål kan henvendes til Elizavetta Pliassova på telefon: "X", eller via e-post: "X". Det er også fullt mulig å kontakte min veileder Katrine Fangen ved institutt for sosiologi på e-post "X" eller lederen for miljøarbeiderne "X" på telefon: "X".

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datateneste A/S.

Med vennlig hilsen
Elizavetta Pliassova

Samtykkeerklæring til vergen:

Jeg/vi har mottatt informasjon om studien av enslige mindreårige og ønsker å la ungdommen stille på intervju og på den deltakende observasjonen

Signatur Telefonnummer

Vedlegg 4: Informasjonsskriv (over 18 år)

Forespørsel om å delta i intervju og deltakende observasjon i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er enslige mindreårige flyktninger og deres skapelse og opprettholdelse av relasjoner til de statlige ansatte miljøarbeiderne i kommunen. I den livssituasjonen ungdommene befinner seg i, vil det trolig være viktig for dem å ha gode relasjoner å forholde seg til. Jeg vil derfor undersøke hvordan en slik relasjon oppleves av enslige mindreårige i deres spesielle livssituasjon.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 5-8 enslige mindreårige i alderen 16-18 år. Spørsmålene vil dreie seg om hvordan de opplever hverdagen sin, hvor viktig det er for dem å ha gode relasjoner til de ansatte, hva de savner fra fortiden, hva de mener kjennetegner relasjonen til de ansatte etc. Jeg vil i tillegg be dem om å tegne et relasjonskart hvor de plasserer seg selv på midten og ulike mennesker de har en relasjon til rundt midten. Hensikten er å så hvor de statlige ansatte befinner seg i forhold til ungdommene. Jeg vil også bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Jeg kommer også til å søke om å få tolk til alle intervjuene, men om noen av ungdommene føler seg helt komfortable med å kommunisere på norsk når intervjuet finner sted, så kan intervjuet gjerne foregå på norsk (eller eventuelt engelsk).

Jeg kommer også til å delta på noen av de enslige mindreåriges fritidsaktiviteter sammen med deres miljøarbeidere. Hensikten med det er å se hvordan de kommuniserer med hverandre, hvordan de stadig skaper og opprettholder relasjonen til hverandre og eventuelt hva de synes er problematisk med en slik relasjon.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen høst 2012.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet og den deltakende observasjonen, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og leverer den til meg.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på "X", eller sende en e-post til "X". Du kan også kontakte min veileder Katrine Fangen ved institutt for sosiologi på e-post "X" eller ta kontakt med lederen for miljøarbeiderne "X" på tlf "X".

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen
Elizavetta Pliassova

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av enslige mindreårige og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer

Vedlegg 5: Informasjonsskriv på persisk (under 18 år).

درخواست شرکت کردن در مصاحبه و کار پایان نامه کارشناسی
برای پناهنده‌های بدون همراه زیر هیجده، ۱۸ سال، و سرپرستان

من دانشجوی رشته‌ی جامعه‌شناسی از دانشگاه اسلو هستم، و در حال حاضر مشغول نوشتن پایان نامه کارشناسی لیسانس هستم. موضوع کار من ارتباط بچه‌های پناهنده بدون همراه، درست کردن و حفظ این ارتباط با کارمندان بخشداری و کومون هست. در این وضعیتی که که نوجوانان دارند احتمالاً ارتباطات خوب خیلی برایشان مهم است که با کارمندان داشته باشند. به همین خاطر می‌خواهم در این مورد تحقیق کنم که چطوری بچه‌های پناهنده بدون همراه این ارتباطات را در این وضعیت خلس زندگیشان مشاهده میکنند.

برای کار کردن رو این موضوع می‌خواهم ۵-۶ نوجوان پناهنده بدون همراه را مصاحبه کنم که در سن ۱۶-۱۸ سال باشند. سوالها در این مورد است که چگونه این بچه‌ها زندگی روزمره خودشان را مشاهده میکنند، چقدر برایشان ارتباط خوب و صمیمی با کارمندان مهم است، چه احساس کمبود، یا کم و کسری نسبت به گذشته دارند، چه نطری در مورد خصوصیات این ارتباط دارند، و غیره. به اضافه این می‌خواهم از آنها بخواهم که یک نقاشی یا مودلی را روی کاغذ بکشند که خودشان در وسط و آنهایی که باهاشان ارتباط دارند دور خودشان باشند. هدف از این نقاشی این هست که ببینم که کارمندان تا چه حد ارتباط با نوجوانان دارند. من می‌خواهم ظبط نوار در موقع مصاحبه استفاده و هم یادداشت بردای کنم. مصاحبه تقریباً ۱ ساعت طول میکشد. من و نوجوانان با همدیگر در مورد مکان و وقت به موافقت خواهیم رسید. من برای مصاحبه‌هایم می‌خواهم درخواست مترجم کنم، ولی اگر بعضی از بچه‌ها دوست داشتند یا اینکه راحتتر باشند که مصاحبه به زبان نروژی باشد، مسلماً این هم امکان دارد (یا اگر هم دوست داشتند به زبان انگلیسی باشد).

همچنین می‌خواهم همراه با کارمندان در بعضی از فعالیتهای تفریحی بچه‌ها شرکت کنم. هدف از این کار این است که ببینم که نوجوانان بدون همراه پناهنده با کارمندان چه جور ارتباطی دارند، به چه شیوه‌ی این ارتباطات را درست و حفظ میکنند یا همدیگر، و احتمالاً چگونه موقیتهای مشکل امیز را حل میکنند، یا از عهدش بر می آیند.

شرکت کردن در این کار تحقیقی اجباری نیست، بلکه دلخواهانه است، و نوجوانان هر موقع که خواستن میتوانند خودشان را کنار بکشند بدون هیچ توضیح و دلیل آوردن. اگر نوجوانان خودشان را کنار بکشند و نخواستند شرکت کنند، همه اطلاعاتی که در مورد آنها جمع شده، بی نام میماند و اسم آنها آشکارا نخواهد شد. اطلاعات محرمانه تلقی خواهد شد، و هیچ شخصی قابل تشخیص نمیشد در نوشته نهایی. اطلاعات جمع شده در مورد ۱ شرکت کنندگان محرمانه تلقی خواهد شد و نوار ظبط پاک خواهد شد، در پاییز سال ۲۰۱۲.

اگر نوجوانان دوست داشتند در مصاحبه و در این کار تحقیقی شرکت کنند، موخوام که فرم رضایت نامه را پر کنید، و تحویل من بدهید.

در مورد سوالهایتان میتوانید با لیسا پلیاسوفا با این شماره تلفن در تماس باشید 97603303، یا از راه ایمیل

lisapliassova@gmail.com

همچنین امکان این است که با سرپرست من، کاترینه فانگن، در موسسه جامعه‌شنای، از راه ایمیل تماس بگیرید

katrine.fangen@sosgeo.uio.no

Vedlegg 6: Informasjonsskriv på persisk (over 18 år).

کارشناسی نامه پایان کار و مصاحبه در کردن شرکت درخواست

سال ۸۱ هیجده، همراه بدون پناهندگان برای

پایان نوشدن مشغول حاضر حال در واسطه تمشیت، دانشگاه از جامعه شناسی رشد تهیه دانشجوی من کارشناسی نامه

این حد فضا و کردن درست همراه، بدون پناهنده به چهل ارتباط من کار موضوع. هست تمایز ساز سم کارمندان به ارتباط

خوب ارتباطات ادتمالاً دارند زوجوانان که که وضعیتی این در. هست کمون و به خشناری

که است مهم برای شان خیلی

به چهل چطوری که که که نمحقق مورد این در میخوام خاطر همین به به باشند داشته کارمندان به

این همراه بدون پناهنده

میکنند مشاهده زندگی ایشان خاص وضعیتی این در ارتباطات

این رو کردن کار برای - ۶۶ سن در که که نم مصاحبه را همراه بدون پناهنده زوجوان - ۶۱ سال

میخوام موضوع

میکنند، مشاهده را خودشان روزمره زندگی به چهل این چگونه که است مورد این در سوالها. باشند

برای شان چقدر

که به نسبت که سری و کم یا کم بود، ادساس چه است، مهم کارمندان به صمیمی و خوب ارتباط

در نظری چه دارند، شده

نقاشی یک که به خواهم از آنها میخوام این اضافه به به. عیره و دارند، ارتباط این خصوصیات مورد

روی را مودلی یا

از هدف باشند خودشان ورد دارند ارتباط با ایشان که آنها بی و وسط در خودشان که به باشند که اعذ

هست این نقاشی این

موقع در نوار ظبت میخوام من. دارند زوجوانان به ارتباط حد چه تا کارمندان که به به اینم که

پاداشت هم واسطه فاده مصاحبه

و مکان مورد در هدیه گر با زوجوانان و من. میکش طول ساعت ۶ تقریباً مصاحبه. که نم بردای

خواهیم موافقت به وقت

دوست به چهل از به عضی اگر ولی که نم، مترجم درخواست میخوام مصاحبه برای من. سپر

راحت تر این که پاداشت تندر

به باشند دوست هم اگر یا (دارد امکان هم این مسلماً باشد، نروژی زبان به مصاحبه که باشند

.) باشند انگلیسی زبان

از هدف. که نم شرکت به چهل فریادی هیف عالیت از به عضی در کارمندان به همراه میخوام همچنین

که است این کار این

این شایه به به دارند، ارتباطی چه جور کارمندان به پناهنده همراه بدون زوجوانان که به به اینم

و درست را ارتباطات

بر عهده از یا میکنند، حل را امیز مشکل موقعی تهیه چگونه ادتمالاً و هدیه گر، به میکنند فقط

آیندی

که موقع زوجوانان و است، دلخواه به بلکه نیست، اجباری تحقیقی کار این در کردن شرکت

می تواند خواستند

که نار را خودشان زوجوانان اگر آوردن دلایل و توضیح هیچ بدون باشند نار را خودشان

شرکت نخواستند و باشند

اطلاعت. شدند خواه اشکرا آنها اسم و میماند نام بی شده، جمع آنها مورد در که اطلاعاتی هه کنند،

تلقی محرمانه

مورد در شده جمع اطلاعات. نهایی نوشدن در نمی باشد. تشخیص قابل شخصی هیچ شده، خواه

کندگان شرکت 1

۲۱۶۲ سال پاییز در شد، خواه پاک ظبت زوار و شدند خواه تلقی محرمانه.

فرم که میخواهم کنند، شرکت حقیقی که این در و مصاد به در داشتند دوست نوجوانان اگر
 که نید، پر رانامه رضایت
 بدهید من تحویل و
 یا، باشد یدت ماس در تلفن شماره این با پای لیا سوفا لیا سا با می تواند ید سوالهای تان مورد در
 ای مایل راه از
 راه از جامعه شنای، موسسه در فاند گهن، کاترین نه من، سرپرست با که است این امکان همچنین
 بگریزیدت ماس ای لایم
 ۵۵۲۱۶۶۵۱ بگریزیدت ماس تلفن شماره این با گهت ز، دان ییل کارمنده، رئیس با ای که یا
 علوم سرویس به همچنین تحقیقات، خصوصی حریم بازرسی به مطالعه، و تحقیقی که این
 داده گزارش نروژ اجتماعی
 است شده
 احترام با
 پایا سوفا لیا سا
نامه رضایت فرم
 دریافت همراه، بدون پناهنده نوجوانان از تحقیقی، کار و این کار سنا سی نامه پایان مورد در اطلاعات من
 میخواهم و کردم،
 که شرکت تحقیقی نوشدت این و در مصاد به
 تلفن شماره امضاء

Vedlegg 7: intervjuguide

- Har du hatt en fin dag?
- Hva har du gjort i dag?
- Kan ikke du fortelle litt om deg selv? (interesser, familie, venner, alder)

Skole

- Trives du på skolen? Hvor går du på skole? Hvor lenge har du gått og hvor lenge skal du gå på skolen?
- Kan du velge videregående?
- Hvilke fag liker du best?
- Har du hatt eksamen enda?
- Liker du lærerne? Hvilke lærere liker du best? Hvorfor?
- Hvilke fag får du ikke til? Hva skal til for at du skal kunne få det til?
- Gikk du på skole i Afghanistan?
- Har du venner på skolen?
- Hvor mange har dere i klassen?
- Hva syns du om at du ikke får gå i klasse med andre norske barn?

Jobb

- Har du jobb?
- Vil du ha jobb ved siden av skolen?
- Hva vil du jobbe med? Hvorfor?

Fritid

- Hva gjør du på fritiden?
- Hvorfor deltar du på kollektive aktiviteter?
- Synes du aktiviteter med andre er viktig?
- Hvem er du sammen med på fritiden?

- Hva gjør du i helgene?
- Hva liker du best? Hva får du ikke til?

Vennskap

- Hvor mange kjenner du i Norge?
- Hvor kjenner du dem fra?
- Er vennskap med norske ungdommer viktig for deg?

Overgangen til et nytt land

- hvordan var det å komme til Norge?
- Bodde du i en stor by eller i en mindre by før?
- Er Oslo lite eller stort for deg?
- Har du slektninger i Norge?
- Tenker du mye på familien din i hjemlandet? (hvis det føles naturlig ut å spørre om det)
- Hva syns du er vanskelig for deg? Hva fungerer godt?
- Kan du komme på en situasjon som var veldig bra for deg i Norge? Noe som du fikk til eller noe som du ble glad for?
- Hva er det beste du opplevde i dag?
- Er det noe du mangler som du gjerne skulle ønske at du hadde?
- Hva savner du mest når du tenker på hjemlandet ditt?
- Er du fornøyd med den hjelpen du får?
- Bryr du deg om norsk politikk?
- Hvilket fotballag ville du heiet på mellom Norge og Afghanistan?

Barn – voksen

- Er du barn, ungdom eller voksen?
- Når er man voksen? Hva kjennetegner en voksen for deg?
- Hva må til for at du skal bli voksen? Hva må du ha gjort?
- Ser barnevernet på deg som et barn eller som voksen?

- Hva med resten av samfunnet?
- Styrer du din egen hverdag?
- Hvordan er det å vokse opp i Afghanistan?
- Er det annerledes å bli voksen i Norge?

Bosituasjonen og barnevernet

- Hva gjør du sammen med miljøarbeiderne?
- Vil du helst bo alene eller med de andre?
- Har du noen planer om hvor du skal bo når du flytter ut av leiligheten?

Fremtid

- Hva er dine tanker om fremtiden?
- Hva vil du jobbe med?
- Er det noe sted du ønsker å reise i fremtiden?
- Vil du gifte deg i fremtiden?
- Hva er det du føler at du får til i livet?
- Hva er bra med livet ditt?
- Hva kunne vært bedre?
- Hvordan vil du at livet ditt skal være?

Vedlegg 7: Målsetting for arbeid med enslige mindreårige flyktninger (fra bydelen)

Skole

Vårt hovedfokus er å legge til rette for god skolegang.

Dette gjøres i samarbeid med den enkelte ungdom og dens kontaktlærer.

Vi har også ansatt en egen leksehjelp som har leksehjelp to ganger i uken.

Vi oppfordrer ungdommen til å bruke leksehjelp på skolen og andre gratistilbud i bydelen.

Fysisk og psykisk helse

Når ungdommen nylig er bosatt så søker vi de inn hos migrasjonshelse som kun driver oppfølging av flyktninger med fokus på fysisk og psykisk helse.

Følge opp og motivere til å gå til fastlegen ved behov, enten når ungdommen selv melder det, eller vi selv ser et behov.

I samarbeid med barnevernet, skole og fastlege så kan vi iverksette behandling for psykiske plager.

Fritid

Hjelpe den enkelte ungdom å finne meningsfylt fritidsaktiviteter som kan bidra til økt fysisk og psykisk helse, skape seg nettverk og på den måten bli kjent med ulike aspekter ved livet i Norge.

Uavhengighet

Vi jobber også målrettet og individuelt for at hver enkelt ungdom skal bli mest mulig uavhengig i løpet av den perioden vedkommende mottatt tilbudet fra barnevernet. På den måten håper vi at ungdommen har et godt positivt nettverk og er godt rustet til å klare seg uten offentlig hjelp når man er ferdig i tiltaket.

Integrering

Vi tenker at gjennom punktene kan man bidra til å oppnå god integrering og at ungdommen skal få god kjennskap til Norge og norsk kultur og koder.